

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

SABINA KRŽIČ
BESEDILNOST VPRAŠANJA V INTERVJUJSKEM NAGOVORU
DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

SABINA KRŽIČ
MENTORICA: IZR. PROF. DR. MONIKA KALIN GOLOB
BESEDILNOST VPRAŠANJA V INTERVJUJSKEM NAGOVORU
DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

»*Bognedaj, da bi crknu televizor,*« je delček iz popevke Adija Smolarja. Jaz pa pravim: Hvala bogu, da ni *crknu* računalnik. V dobi informacijske tehnologije namreč naše delovanje ni odvisno samo od ljudi, temveč tudi od strojev.

KAZALO

VSEBINA

STRAN

1. Uvod.....	4
2. Opredelitve temeljnih pojmov.....	5
3. Nastajanje intervjujskega besedila in sporočanje šum.....	12
3.1 Splošna zgradba intervjuja oz. dramaturški lok.....	19
4. Ravnine binarne delitve vprašalnih povedi (VP).....	20
5. Besedilnost in dvogovorni modeli.....	26
5.1 Še o sestavi intervjuja.....	37
6. Intervjujski nagovor.....	37
6.1 Vrste nagovorov.....	39
6.1.1 Vprašalni nagovor	39
6.1.2 Vprašalno-pripovedni nagovor	55
6.1.3 Nagovorna trditev	57
6.1.4 Dvodelni nagovor.....	61
6.1.5 Enodelni nagovor.....	64
6.1.6 Vlelni nagovor.....	67
6.1.7 Nagovorni poseg.....	68
6.1.8 Nagovorni privzem.....	72
6.1.9 Nagovorna ponovitev.....	74
6.1.10 Nagovorni izpust.....	75
6.1.11 Splošni napovedno-tematski nagovor.....	78
6.2 Praktični nasveti za oblikovanje dobrih nagovorov.....	83
6.3 Graf.....	85
7. Sklep.....	86
8. Viri in literatura.....	89
8.1 Viri.....	89
8.2 Literatura.....	92
9. Priloga.....	95
9.1 Tabela: Število posameznih nagovorov v Oni od leta 2002 do 2004.....	95

1. UVOD

Eden izmed pomembnejših družbenih procesov, ki je hkrati tudi osnova za nekatere druge procese v družbi, je sporočanje. Omogoča nam, da se sporazumevamo z drugimi ljudmi in predvidimo določene situacije. V novinarstvu je sporočanje podajanje dejstev, pomembnih za občinstvo, in mnenj, s pomočjo katerih si to občinstvo oblikuje svoja stališča oz. zavzame določeno stran. To se uresničuje v najrazličnejših besedilnih vrstah. Ena izmed njih je intervju. Z intervjujskimi nagovori novinarji iščejo prav ta mnenja in dejstva. Da bi dobili dobre/želene odgovore, morajo znati dobro/razumljivo/jasno spraševati.

Govor je sicer res ena od osnovnih lastnosti človeka, vendar to še ne pomeni, da ga obvladamo vsi. Zato se moramo učiti, kako dobro spraševati, da bomo dobili na vprašanje vsebinsko ustrezen odgovor, kajti od nekaterih odgovorov je marsikdaj odvisno delovanje ljudi.

Menim, da se v novinarski praksi v intervjujih pojavlja vse več dolgih trdilnih nagovorov, novinarji zastavljajo *več vprašanj v enem*, klasičnih vprašalnih nagovorov (z vprašalnico na začetku, vprašalnim vrstnim redom besed in končnim ločilom vprašaj) pa je glede na ti dve spremenljivki vse manj. Iz različnih vsakodnevnih novinarskih intervjujev je namreč razvidno, da novinarji še vedno odgovarjalcem zastavljajo več vprašanj naenkrat in jih nagovarjajo s trditvami. Lahko se namreč zgodi, da bo sogovornik izbral med vprašanji in ne bo odgovoril na vsa, trditve pa si bo razlagal preveč široko, ker ne bo vedno ugotovil, kaj vpraševalca sploh zanima. Za vsakega novinarja je torej pomembno, da zna v intervjujskem dvogovoru ustrezno nagovoriti odgovarjalca, da bo dobil želen odgovor. To pa se lahko kot bodoči novinarji najbolje naučimo z opazovanjem besedilnih lastnosti v intervjujskih nagovorih. Če že ne zaradi drugega, pa zato, da naši naslovniki ne bodo, kot Hippolyte Taine, rekli: »Nič nima povedati, toda da to spoznate, ga morate dolgo poslušati.«

V diplomski nalogi bom obravnavala primere intervjujskih nagovorov, ki sem jih našla predvsem v številkah One, tj. torkovih prilogah Dela. Pregledala, opisala in razvrstila v vrste bom nagovore iz rubrike Intervju v 37 številkah One iz leta 2002, iz 43 On, objavljenih v letu 2003, in iz 43 števil iz leta 2004 (v reviji se žanr intervju pojavlja tudi v drugih rubrikah – On, Ona, Zaslišani, Zaslišana, Moški pogovori, Zdravje, Jubilanti, Aktualno, V središču, Fokus, Svet v slikah ..., vendar vseh teh rubrik nima vsaka številka, pa tudi takrat, kadar je določena rubrika objavljena, ni nujno vedno v obliki intervjuja, čeprav se vidi, da je novinar tako zbral podatke – v

zapisu torej nagovori niso vedno predstavljeni, zato teh rubrik nisem analizirala). Ugotavljala bom, ali lahko potrdim hipotezo o povečevanju števila trdilnih in večdelnih vprašalnih nagovorov v primerjavi s številom klasičnih vprašanj v intervjujih (zanimal me bo torej odstotek določenega nagovora glede na druge vrste nagovorov v istem letu), primerjala pa bom tudi naraščanje/upadanje posameznih vrst nagovorov od leta 2002 do 2004.

In kako se bom lotila preučevanja nagovorov, ki tvorijo intervjujsko besedilo? Teoretični del diplomske naloge, ki zaradi pomanjkanja strokovne literature sloni predvsem na Koroščevem delu *Stilistika slovenskega poročevalstva* (veliko je sicer literature o intervjujih, vendar ne zajema jezikovne analize nagovorov), bom začela z opredelitvami temeljnih pojmov: dialog/dvogovor, pogovor, intervju, odgovori, vprašanja, nagovori, vpraševalec in odgovarjalec. Nadaljevala bom z orisom nastajanja intervjujskega besedila in vlogo sporočanješkega šuma pri tem, razdelila bom vprašalne povedi kot najosnovnejše nagovore in opisala dvogovorne modele, ki jih lahko razpoznamo v intervjuju. Na koncu, v praktičnem delu naloge, bom poskušala razporediti Online nagovore v posamezne vrste. Podatke bom statistično obdelala in jih razvrstila v tabelo. Praktični del naloge bo torej povezava med (predvsem) količinskimi, te zajemajo štetje nagovorov določene vrste, in (tudi) kakovostnimi tehnikami, ki vsebujejo razporeditev nagovorov v posamezno vrsto oz. določitev vrste z jezikovno analizo; najprej bom preverila Koroščevo teorijo o intervjujskih nagovorih tako, da bom poskušala Online nagovore uvrstiti v vrste, ki jih je določil avtor (deduktivno empirično raziskovanje), če to pri vseh nagovorih ne bo možno, bom na osnovi jezikovne analize podobnih primerov sklepala o novi vrsti nagovorov (induktivno empirično raziskovanje).

2. OPREDELITVE TEMELJNIH POJMOV

Kot vrsta (po)govora se uresničuje dialog oz. dvogovor, ki je pomemben element pri obravnavanju teme Besedilnost vprašanja v intervjujskem nagovoru. Dialog je torej ožji pojem od pogovora, če naj bi zajemal le dve osebi pri izmenjavi mnenj (tako definicijo zasledimo pri Toporišiču, predstavljena je v nadaljevanju besedila). Jasno pa je, da se lahko pogovarja tudi več sogovornikov, npr. trije, štirje ali celo več. Zato po zgornji t. i. »količinski« razlagi to več ne bi bil dialog oz. dvogovor, temveč npr. trialog oz. trogovor, če bi šlo za sporazumevanje treh oseb. Na

kratko in na splošno, gre za pogovor. Ker pa tu ne šteje količina replik oz. oseb, temveč merilo kakovosti, tudi v nadaljevanju naloge razumem dialog kot izmenjavo dveh enot, tudi če v pogovoru sodeluje več oseb. Prva enota je novinar, druga pa odgovarjalec oz. odgovarjalci. To sta torej enoti A in B (nagovor in odgovor/i), ki se medsebojno izmenjujeta.

Danes se torej pojavljajo intervjuji, ki »ubijajo dve muhi (ali več) na en mah«. Pogosto gre za več odgovarjalcev, največkrat dva, ki odgovarjata na ista novinarska vprašanja, ali pa drugi odgovarjalec opisuje prvega (in prvi drugega), komentira in dopolnjuje njegove odgovore: »**A: Bojana, pri vašem delu je verjetno težko opredeliti, kakšen navdih vam daje Huberto?** B₁: Kadar meče računalnik ob tla, sem jaz njen navdih. Ker si misli, da sem jaz računalnik. In daj ga, daj ga. B₂: Ne, to je moja služba in nima zveze s tabo. B₁: Ah, malo pa že ima? B₂: Ne. B₁: A nima? B₂: Nima. Sorry. B₁: Jaz pa se vedno zanašam na njene ocene svojih skic in izdelkov.« (Ana Jud – Huberto Široka in Bojana Jamnik; Ona, 31. 12. 2002, 11.). Po navadi so to ljudje z neko skupno točko, npr. pripadniki iste glasbene skupine, iste interesne skupine, skratka, ljudje, ki zagovarjajo podobna stališča, ali pa gre za pare (zakonske, pare v športu ...). To je običajno pri časopisnem (manj konfliktnem) intervjuju, sicer pa so na radijske in televizijske intervjuje pogostejše povabljeni poznavalci iste teme, ki imajo nasprotujoča si stališča (npr. politiki), s čimer želi novinar uravnotežiti pogovor. Na drugi strani pa poznamo tudi intervjuje, v katerih sodeluje več vpraševalcev; intervju, ki ga vodita voditelja informativne oddaje na televiziji, ali pa je to intervju, v katerem kot odgovarjalec sodeluje zelo pomembna oseba (npr. intervju na POP TV z nekdanjim predsednikom naše države Milanom Kučanom (v času, ko se mu je končal mandat), kjer so bili vpraševalci kar trije, odgovarjalca pa dva). Taki intervjuji, ki jih vodi več voditeljev vpraševalcev, so predvsem televizijski, zato so tu le omenjeni (v Oni od l. 2002 do 2004 sem našla le enega: Tina Horvat, Klavdija Miko – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 9–12.). V nalogi bom namreč zaradi lažjega analiziranja obravnavala le časopisne intervjuje, in sicer tiste z enim vpraševalcem in enim ali več odgovarjalci, ker so predmet tega opazovanja nagovori, ne pa odgovori. Pa tudi če bi se ukvarjala še z odgovori, zgornje razmišljanje ni namenjeno štetju nagovorov ali odgovorov, je le pomoč pri nakazovanju razlike med pogovorom in dvogovorom. Naj povzamem: *Pogovor je teoretično res širši pojem od dvogovora*, vendar v nadaljevanju tako »pogovor« kot »dvogovor« dajem v isti koš. In sicer zato, ker me zanimajo predvsem novinarjeva »vprašanja« oz. nagovori, ki pa so le en del pogovora oz. dvogovora. Pri zgornjem razlikovanju

gre torej le za vprašanje količine nagovorov (in odgovorov), ne pa njihove kakovosti, ki je pravzaprav tema te naloge.

Zaradi natančne opredelitve pojmov bom v nadaljevanju navedla nekaj strokovnih opisov »dvogovora« oz. »pogovora« in intervjuja kot novinarskega žanra.

Toporišič (1992: 33) dvogovorno besedilo opredeljuje kot »besedilo, ki ga izmenično tvorita **dva** (poudarila S. K.), zlasti pri praktičnem sporazumevanju ali v drami, filozofskem ali pedagoškem razpravljanju«, za razliko od intervjuja, ki je »stalna oblika dvogovornega sporočanja, v katerem, navadno novinar, krajše vprašuje o širše družbenih ali zasebnih pomembnostih ali zanimivostih, intervjuvanec pa nanje odgovarja« (Toporišič, 1992: 61).

Tudi Korošec (1998: 245), ko obravnava »vprašanja« oz. besedilne lastnosti kot prvine dvogovora, ločuje med *dvogovorom* kot takim, ki je že sam po sebi »prvinska oblika človekove jezikovne dejavnosti«, in *intervjujskim dvogovorom*, ki ni namenjen zgolj zadovoljitvi sporočanjških potreb dveh udeležencev govorne dejavnosti, temveč je namenjen tudi javnosti, je »za javnost«. Intervju opredeljuje kot radijski, televizijski in časopisni (poročevalski) žanr, katerega »jezikovna stran temelji na dvogovoru, ki je jezikovna (in nejezikovna) dejavnost **praviloma dveh oseb** (poudarila S. K.). Jezikovna dejavnost se uresničuje v besedilu dvogovora, katerega tvorca sta oba udeleženca te dejavnosti.« Korošec (1998: 245) navaja, da se intervju prvotno uresničuje kot *pogovor*, kjer sporočanje poteka z govorjenim besedilom, značilno pa je tako za radio in televizijo kot za časopisje. Vendar pa imata radio in televizija samo to obliko, tj. obliko prvotnega pogovora, pri časopisju pa je po Korošču nujna tudi druga vrsta uresničitve, in sicer *oblika zapisa*.

Dialog je torej dogodek v primarni situaciji in je govorjeno besedilo. Časopisni intervju pa je pisna priredba govorjenega besedila (poudarila S. K.), je reducirani zapis dvogovora zaradi podvrženosti pravilom pretvorbe govornega prenosnika v pisnega. (Korošec, 1998: 257)

Zgornja dognanja lahko ponazorim s shemo:

INTERVJUJSKI ((DIALOG = DVOGOVOR) < POGOVR) + ZAPIS = ČASOPISNI

To je natančnejše (količinsko) razlikovanje
teh treh pojmov glede na število oseb, ki se v
dani situaciji govorno sporazumevajo, vendar
ni pomembno za mojo nalogo (glej zgoraj),
v kateri me zanimajo predvsem vrste in število
posameznih nagovorov, ne pa, koliko novinarjev
in/ali intervjuvancev je sodelovalo pri tvorbi besedila.

DIALOG = DVOGOVOR	= govorno besedilo (to ugotovimo iz razmerja dialog/dvogovor – intervju), 2 osebi (to ugotovimo iz razmerja dialog/dvogovor – pogovor), ni namenjeno javnosti
POGOVOR	= govorno besedilo, več kot 2 osebi, ni namenjeno javnosti
INTERVJUJSKI DIALOG/DVOGOVOR (radijski in televizijski žanr ter osnova za časopisni intervju)	= govorno besedilo, 2 osebi, namenjeno javnosti
INTERVJUJSKI POGOVR (radijski in televizijski žanr (npr. okrogla miza) ter redkeje osnova za časopisni intervju)	= govorno besedilo, več kot 2 osebi, namenjeno javnosti
ČASOPISNI INTERVJU	= zapisano besedilo, namenjeno javnosti

Opombe: Pri *časopisnem intervjuju* namerno nisem zapisala števila udeležениh oseb (ki je seveda lahko poljubno, vendar sta pogostejše kot pri radijskem ali televizijskem intervjuju udeleženci dva – novinar in odgovarjalec). To pa zato, ker bi s poimenovanjem »časopisni intervjujski dvogovor/dialog« oz. »časopisni intervjujski pogovor« naletela na protisloven odnos med besedo »časopisni«, ki ponazarja tudi zapis besedila, in »dialog/dvogovor« oz. »pogovor«, ki pomenita

govorjeno besedilo, le da se poleg tega razlikujeta po (zame zanemarljivem) količinskem merilu, o katerem sem razmišljala. Zato se mi zdi primernejša besedna zveza »časopisni intervju«, ne pa »časopisni intervjujski dialog/dvogovor« ali »časopisni intervjujski pogovor«. Slednje razlikovanje med dialogom/dvogovorom in pogovorom se v praksi ne pojavlja, ker je količina oseb podrejena vsebini oz. poimenovanju samega žanra. Prav tako pa ne zasledimo pogosto besedne zveze »časopisni intervju«, »radijski oz. televizijski intervju« v samem mediju, ki intervju objavlja, saj se razume, da če je intervju v časopisu, gre vendar za »časopisni (zapisani) intervju«, ne pa za »radijski/televizijski (govorjeni) intervju«. Morda bi kdo pomislil, da bi radijski in televizijski intervju zaradi zgolj govorne oblike lahko poimenovala tudi kot radijski in televizijski pogovor, vendar beseda »pogovor« ničesar ne pove o tem, da gre pravzaprav za novinarski žanr. To lastnost zajamemo šele s poimenovanjem »intervju«, ki je po teoriji eden izmed novinarskih žanrov. Kljub temu pa se v časopisu (in ne samo v njem, temveč tudi v drugih, elektronskih občilih) še vedno zamenjujeta oz. enačita *pogovor* in *intervju*. Za primer vzemimo Delovo prilogo Ona, kjer pravilno uporabljajo besedo *intervju*, enako pohvalno v Anteni in ljubljanskem Žurnalu, v kazalu Sobotne priloge najdemo *Pogovor z ...*, v njenem vsebinskem delu pa včasih tudi *Intervju*. *Pogovor* je ljubši novinarjem Vikenda, medtem ko v časniku Delo uporabljajo obe različici, prav tako so nedosledni pri naslavljanju Književni listi. Še celo prestižen mesečnik za kulturo, politiko in gospodarstvo Ampak se zadovolji samo s *pogovorom*.

Osebi, ki sta udeleženi v dvogovoru (glej Korošec, 1998: 246), sta *vpraševalec* in *odgovarjalec*. Slednjega, ki je po Korošču en sam, imenuje tudi *intervjuvanec*, *vprašanec*, *sogovornik* ali *odgovarjajoči*, za ponazoritev v primerih pa je to *oseba B*. Vpraševalec je *oseba A*, *intervjuvajoči*, *novinar*, *spraševalec* ali celo (žargonsko) *intervjuvar*. Vpraševalec je, kot trdi tudi Korošec, lahko en sam ali pa sta dva in več. Je spodbujevalec dvogovora, ker je vršilec novinarske naloge; izbere odgovarjalca, ga prosi oz. pritegne za pogovor, vodi prvotni pogovor, pri časopisnem intervjuju pa je tudi zapisovalec prvotnega besedila. Ker je intervju *enosmerni dvogovor*, je vpraševalčevo delovanje usmerjeno k oblikovanju dvogovornega besedila. Treba je še omeniti, da če gre za pripravljeni intervju, si vpraševalec tudi vnaprej pripravi vprašanja, seveda glede na izbrano temo pogovora.

Zaradi slednjih Koroščevih razlag je smiselno še malo razmisliti o razliki med pogovorom in intervjujem – ne samo o pogovoru kot o prvotni uresničitvi časopisnega intervjuja, kot ga pojmuje Korošec (1998: 245) – temveč tudi o razlikovanju po metodi »vprašaj lahko, če ti bom odgovoril,

je pa druga zgodba«, oz. bolje, »kdo sprašuje in kdo odgovarja«. Morda je videti čudno, vendar že Toporišič v definiciji, ki sem jo citirala zgoraj, omenja, da je po navadi novinar tisti, ki pri intervjuju sprašuje, ne pa oseba B. Ker je intervju novinarski žanr, pogovor pa lahko opredelimo ne samo kot osnovno stopnjo intervjuja, ampak tudi kot nekakšen neformalni klepet med osebami, ki niso nujno novinarji in intervjuvanci, se pri intervjuju točno ve, kdo sprašuje (torej novinar), medtem ko je pri neformalnem pogovoru spraševanje lahko izmenično. Zato je položaj osebe A in osebe B pri pogovoru, če ga ne razumemo samo kot prvotno uresničitev intervjuja, temveč kot klepet dveh ali več oseb, enakovreden, pri intervjuju pa naj bi bil položaj novinarja nadrejen položaju njegovega sogovornika, ker je novinar tisti, kot to razume tudi Korošec (1998: 246), ki spodbuja in vodi prvotni dvogovor, saj vodilna vloga pri intervjuju pripada vprašanju oz. nagovorom. Ta nadrejena vloga novinarja se najbolj vidi v tem, da lahko vpraša, kar želi, tudi kaj neprijetnega za odgovarjalca, saj ima novinar zaradi svoje javne vloge, torej dolžnosti obveščanja javnosti, pravico do javnih informacij. Če je za osebo B pri klasičnem dvogovoru, ki ni objavljen ter je zgolj izmenjava za javnost nepomembnih podatkov in mnenj, vprašanje osebe A neprijetno, ima odgovarjalec možnost, da ne odgovori na vprašanje, in je tako v enakovrednem, če ne celo v nadrejenem položaju, saj je od njega odvisno, ali bo odgovoril ali ne. To tako postane le težava vpraševalca, ki ne dobi informacije. Seveda možnost – da ne odgovori – B lahko izkoristi tudi pri intervjujskem dvogovoru, vendar je tu njegova nadrejenost vprašljiva. Lahko bi celo rekli, da je ni oz. je le toliko, kar zadeva vsebino (novinar in občinstvo pač ne dobita informacij od vpraševane osebe), po drugi strani pa bo pri časopisnem intervjuju novinar kljub vsemu označil odgovor: npr. *smeh, ni želel odgovoriti*, pustil bo prazno ... Podobno je pri televizijskem ali radijskem intervjuju, kjer je za novinarja in občinstvo tudi molk dovolj zgovoren (novinarjeva nadrejenost se kaže tudi tako, da novinar lahko večkrat ponovi nagovor, ker je tisti, ki vodi intervjujski dvogovor v določeno smer). B-jeva nepripravljenost odgovoriti na novinarjevo »vprašanje« se velikokrat razume kot B-jevo prikrivanje česa. Takšno ravnanje ga spravi v slabo luč in s tem v podrejeni položaj. Če na kratko povzamem svoje razmišljanje s prispodobo o podajanju žogice, to pomeni: pri za javnost nepomembnem pogovoru (torej ne prvotni govorjeni uresnitvi intervjuja) žogico mečeta in lovita oba sogovornika; enkrat lahko sprašuje prvi, drugič drugi udeleženec, oba si lahko tudi izmenjujeta vlogi odgovarjalca, saj ni pravila, kdo sprašuje in kdo odgovarja. Pri novinarskem žanru intervju pa vedno meče žogico (sprašuje, nagovarja) novinar, odgovarjalec pa jo samo lovi (odgovarja). Če se vlogi zaradi kakršnihkoli razlogov

zamenjata, gre za praviloma slab intervju. Navajam primer »intervjuja« iz časnika Delo (14. marec 2003: 4), in sicer Pogovor s premierom Tonetom Ropom o vstopu Slovenije v Nato, kjer se je novinar Tomaž S. Natlačen kar dvakrat postavil v vlogo odgovarjalca, ker ga je intervjuvanec s svojim »odgovorom« izzval (novinar je pozabil, da naj bi bil – kot je opazil že Korošec (1998: 246) – intervju enosmerni, ne pa obojesmerni dvogovor):

➤ A: ***Gospod premier, sprevračate moje besede.***

B: *Tudi jaz?*

A: ***Tudi vi /.../***

➤ B: */.../ Kar želimo, je, da položimo na mizo argumente, zakaj ima smisel v nedeljo dvakrat obkrožiti za.*

A: ***Izredna, zgodovinska in ne vem še kakšna priložnost, začinjeno z ugledom države in pridemo do ... demagogije.***

B: *Ne. To lahko menite vi, ki ste zaprisežen nasprotnik Nata.*

A: ***Nisem nasprotnik Nata. Sem pa skeptik /,/ in dokler me Nato kot organizacija ne prepriča, da zagotavlja vse vrednote, ki ste jih vi našteali, toliko časa ne morem podpirati ideje, da bi se ji Slovenija pridružila.***

Rada bi opozorila še na zgornji zapis Pogovor (podčrtala S. K.) s premierom Tonetom Ropom. Tu se beseda pogovor rabi napačno, verjetno zaradi purističnih vzgibov časnika, kot to omenja že Korošec (1998: 245). Prvič je raba neustrezna zato, ker je pogovor le prva stopnja časopisnega intervjuja, poimenovanje pa bi moralo vključevati tudi zapis, saj tega pogovora bralec ne sliši in ne vidi, temveč ga bere. Drugič pa zato, ker teorija novinarstva žanr opredeljuje kot intervju, ne pa pogovor (to je podobno razlikovanju med novico in vestjo; pogovor bi lahko enačila z novico, ki še ni primerno oblikovana za objavo. Ko pa novico ustrezno prilagodimo in jo preoblikujemo v vest, je kot taka, kot novinarski žanr, primerna za javnost. To na kratko pomeni, da ni pomembna le vsebina, temveč tudi oblika – enako je z darilom, ki ni isto, če ni lepo zavito. Vest je torej novica z ustrezno obliko in je zato tudi pojmovana kot novinarski žanr. Enako je časopisni intervju pogovor, ki ustreza določenim zahtevam žanra.). In še tretjič, kot sem že zapisala, je pogovor lahko na neformalni ravni razumeti tudi kot obojesmerni dvogovor, intervju pa naj bi bil enosmerni, ker novinar vodi tok sporočanja (ker pa je novinar Natlačen v omenjenem intervjuju izgubil smer, bi mu lahko to tretjo točko, ki govori proti poimenovanju *pogovor*, tudi »oprostili«).

Če še enkrat pogledamo besedilo, pa najdemo četrto točko proti *pogovoru* – pogovarjali sta se le dve osebi, Rop in Natlačen, zato bi bila, če že purizem, boljša oznaka *dialog* oz. *dvogovor*.

Sestavine intervjujskega dvogovora, kot jih imenuje Korošec (1998: 246), so *odgovori* in *nagovori*. Odgovori so sicer nujna sestavina, ki soustvarja intervjujski dvogovor, vendar pa imajo vodilno vlogo vprašanja. Najpogostejša vprašanja, ugotavlja Korošec, so vprašalne povedi (VP), ki so sicer osnovno, ne pa edino spodbujevalno jezikovno sredstvo intervjujskega dvogovora. Zato Korošec zaradi boljšega razumevanja raje govori o *nagovorih* kot o vprašanjih.

3. NASTAJANJE INTERVJUJSKEGA BESEDILA IN SPOROČANJSKI ŠUM

Prva stopnja v nastajanju intervjujskega besedila je tako kot pri vsakem drugem besedilu *invencija* ali *iznajdba* (glej Ceklin in Levstik, 1997: 246), ki pomeni izbor snovi sporočila.

Novinar kot bodoči sotvorec in usmerjevalec intervjuja izbere snov za pogovor in (zaradi pogovorne narave žanra intervju), seveda, sogovornika. Ni pa mu izbira povsem prepuščena. Pogosto intervjujanca in/ali temo določi urednik. Izbor teme je omejen tudi z usmeritvijo občila – odvisno je, ali gre za zabavna ali resna občila, ali je občilo ozko strokovno ali namenjeno širši javnosti. Poleg tega uredništva slovenskih tiskanih občil dajejo prednost pri javnem izražanju tistim, ki že imajo družbeno moč, v raziskavi ugotavljata Koširjeva in Čepič (2004: 33–50). Razpoznala sta šest vrst družbene moči, ki se pojavlja v časopisnih intervjujih: *politična moč*, *ekonomska moč*, *vednost kot moč*, *civilna družba/sindikati*, *zabavna industrija* in *drugo*. Tako je novinar omejen še pri izbiri sogovornika.

Najprej predpostavljam, da novinar, upoštevajoč ta merila, izbere temo, in nato je od nje odvisno, kdo bo njegov sogovornik. Pričakuje se, da je to nekdo, ki o temi veliko ve. Lahko pa je nasprotno – da se vpraševalec odloči najprej za sogovornika, ker je ta sam po sebi že zanimiva oseba, delci iz njegovega življenjepisa pa potem narekujejo temo. Koširjeva (1987: 31–34) ti dve možnosti deli na *tematski* in *osebnostni* intervju. Avtorica (1987: 31) piše, da pri prvem sogovornika intervjuvamo, »ker je pristojen za obravnavo določene snovi«, kot strokovnjak za izbrano področje pove svoje mnenje, ugotovitve in podatke, ki naj bi jih dobro poznal.

Intervjuvanec mora torej ustrezati temi. V drugi vrsti intervjuja pa novinar sogovornika predstavlja zaradi njegovih osebnih dosežkov za družbo in ga s tem postavlja za vzor bralcem, poslušalcem ali gledalcem; tema je podrejena intervjuvancu. Koširjeva pa dopušča tudi možnost mešanja obeh tipov. Za zgled navajam nagovore iz intervjuja z ameriškim veleposlanikom, ko se mu je v Sloveniji iztekel mandat (*Nika Vistoropski – Johnny Young in Angelena Clark Young*; Ona, 7. 9. 2004, 9–12.):

- primer osebnostnega nagovora: *»Kako se počutite, ko se vračate v ZDA, a bo prav vaša domovina tujina?«* in še *»/.../ V obdobju segregacije ste živeli v hiški s pločevinasto streho, ustrahoval vas je kukluksklan. Izučili ste se za tesarja, a tega dela nikoli niste mogli opravljati, ker je bil sindikat segregiran. Velikokrat ste izgubili službo zgolj zaradi barve kože, zaradi istih razlogov vas niso sprejeli v določene šole. A vseeno sem osupla nad količino ljubezni, ki vre iz vaših besed, ko omenite ZDA. /.../«*
- primer tematskega nagovora: *»Katera država ima danes največ moči?«*

Kljub temu, da v praksi lahko najdemo značilnosti obeh vrst intervjuja v enem samem intervjuju, je še zmeraj po navadi možno določiti, kateri tip prevladuje.

Koširjeva (1988: 82) zatrjuje, da je pri osebnostnem intervjuju v ospredju *KDO govori*, pri tematskem pa *O ČEM govori*. S tako delitvijo na osebnostni in tematski intervju pa se ne strinja Korošec (1997: 252), ki pravi, da »pri intervjuju zmeraj KDO o ČEM govori«, in se sprašuje, »/k/ako je mogoče tu vedeti, kdaj prevladuje KDO in kdaj KAJ«. Očitno pa se Korošec (1997: 257; poudarek dodan) vseeno zaveda, da obstaja »pomembnost odgovarjalca ali povedanega«, in s to mislijo bi si lahko odgovoril, saj je beseda ali pravzaprav ključ do odgovora. Če je *odgovarjalec* pomembnejši od *povedanega*, prevladuje KDO, in je to osebnostni intervju. Če je pomembnejše *povedano*, torej KAJ oz. O ČEM sogovornik govori, je to tematski intervju. Takšno razlago je treba razumeti tako, da na intervju gledamo bolj vsebinsko kot pa oblikovno, kajti oblika intervjujskega besedila res zapoveduje, da nekdo o nečem govori (vedno sta prisotna tema in sogovornik – brez tega ni intervjuja). Če pa se poglobimo v vsebino povedanega, oz. bolje, vprašanega, pa ugotovimo, zakaj je novinar za intervju izbral ravno tega sogovornika – ali je sogovornik strokovnjak za izbrano temo (s tem je hkrati zamenljiv, ker ima določena panoga pogosto več strokovnjakov za isto področje) ali je zanimiv kot osebnost, ki izstopa iz povprečja, in zato nezamenljiv, ker tudi dve osebi nimata povsem enake poti do, navadno, uspeha. Dodajam pa še, da je možno, da oseba, ki veliko ve o temi (kjer je intervju z njo sprva tematski), postane

pomembna za občinstvo tudi kot osebnost in daje tudi osebnostne intervjuje. Tak preobrat je običajen za gospodarstvenike, politike (še posebej v predvolilnem času), zelo pogost za igralce, pevce in ljudi drugih poklicev zabavne industrije. Kot primer vzemimo lepotico, ki je Slovenijo zastopala na tekmovanju za *miss* sveta. Ob vrnitvi domov so jo novinarji spraševali o prireditvi, o drugih tekmovalkah, o državi, kjer je tekmovanje potekalo ... Ker se je pogosto pojavljala v množičnih občilih, je postalo pomembno tudi njeno zasebno življenje (zdaj so jo spraševali o možu, o rojstvu otroka ...): »/.../ **Kaj vas je denimo najbolj negativno presenetilo pri vašem možu?, /.../ kako se razumete s svojo taščo?, Preden ste se preselili v Solun, ste živeli na prelepem otoku Zakinthosu. Kaj ste počeli, da vam ni bilo dolgčas?, Kako vas je spremenila nova izkušnja materinstva? /.../« (Tina Horvat – Miša Novak; Ona, 7. 10. 2003, 20–22.).**

Možno je seveda tudi nasprotno, da oseba, ki je prej dajala osebnostne intervjuje, zdaj daje tematske. Vendar je ta možnost redkejša, ker mora človek najprej nekaj vedeti, znati in ustvariti, da prek tematskih intervjujev kasneje postane razpoznan kot javna osebnost in je zanimiv tudi za osebnostne intervjuje. Obstaja pa še različica, kjer oseba najprej odgovarja na tematske intervjuje o temi X, kasneje pa o temi Y. Do tega pride zato, ker človekova osebnost zajema več različnih vlog, vloga X pa intervjuvancu omogoči javnost vloge Y. Na primer:

1) Manekenka (= vloga X) Naomi Campbell je postala oblikovalka dišav (= vloga Y). Njena vloga Y je postala javna samo zato, ker je njena vloga X že poznana javnosti. Ni nujno, da je Naomi tako uspešna v oblikovanju dišav, kot je uspešna kot manekenka. Kljub temu tudi o tej temi daje intervjuje (Tina Horvat – Naomi Campbell; Ona, 5. 9. 2000: 11–14, Urša Splichal – Naomi Campbell; Ona, 18. 9. 2001: 11–14, *Hermina Kovačič* – Naomi Campbell; Ona, 6. 4. 2004: 8–12.).

2) Rebeko Dremelj intervjuvajo kot miss Slovenije (= vloga X); (*Klavdija Miko* – Rebeka Dremelj; Ona, 2. 10. 2001, 20–23.). Potem ji prepoznavnost te vloge omogoči, da prek intervjujev govori kot voditeljica, pevka in oblikovalka spodnjega perila (= vloga Y); (*Klavdija Miko* – Rebeka Dremelj; Ona, 5. 10. 2004, 26, 27.).

Invenciji sledi zbiranje in urejanje gradiva, nadaljujeta Ceklinova in Levstikova (1997: 246). Za novinarstvo je ta del nastajanja besedila nepogrešljiv in zagotovo eden najpomembnejših. Priprava vsebuje zbiranje podatkov o temi in sogovorniku, njegovi strokovnosti, pa informacij o njegovem vedenju, zgovornosti ali redkobesednosti, na televiziji pa tudi o morebitnih govornih napakah ali celo oblačenju. S sogovornikom se dogovorimo, ali je sploh pripravljen priti na

intervju, kam in kdaj, treba mu je povedati, o čem bo pogovor. Vnaprej si tudi zapišemo nekaj vprašanj, ki bodo določala smer pogovora. Eno od navodil za pisanje, ki jih je ameriški pisatelj John Grisham povzel po reviji *Writer's Digest*, je, da »moraš vedeti, kaj je tvoja smer, preden začneš hoditi« (Vikend, 19. 3. 2004: 8).

Tretja stopnja nastajanja besedila po Levstikovi in Ceklinovi (1997: 246) je *upovedovanje*, po Toporišiču (1994: 184) pa *ubesedovanje (gradnja)*. Menim, da se tu precej odražata prvi dve ravni, kajti od izbire teme, sogovornika in priprave je odvisno, ali bo novinar dobro oblikoval sporočilo. Ubesedovanje Toporišič (1994: 184) opredeljuje kot »izražanje vsebine naše zavesti in zaznav v povedih«, kar pomeni, da se na tej stopnji novinar, ki je vodilni tvorec intervjujskega besedila, odloča, v kakšni obliki bo sogovorniku in občinstvu predstavil vsebino (ali jo bo izrazil »v eni ali v več povedih, ali bo poved eno- ali večstavčna, ali bodo njeni stavki, če bo večstavčna, v prirednem ali podrednem razmerju ...«). Skratka, gre za odločanje o vrstah nagovorov. Vendar pa menim, da se, ker je intervju v prvi vrsti govorno besedilo, novinarji v praksi bolj posvečajo vsebini kot obliki intervjuja, temu, da bodo znali iz sogovornika izvabiti čim več za javnost pomembnih informacij, ki so povezane s temo pogovora. Zato v občilih najdemo številne dolge nagovore. Prav zato lahko intervjuje in druge vrste pogovorov ločujemo kot enosmerne ali kot obojesmerne dvogovore, bralci, poslušalci in gledalci pa včasih zasledimo tudi različna odstopanja od najavljene teme. Dolgan (1996: 160) te preobrate v intervjuju imenuje *zastranitve*, ki so posledica *sprotnosti*, torej tega, da vpraševanje izhaja iz odgovorov in je od njih odvisno (po Korošcu (1998: 253–256) je to vezanost sekvenc). Če je torej intervjujski pogovor sproščen in če nagovori niso v celoti pripravljeni vnaprej, temveč se novinar sproti z nagovori odziva na odgovore, potem se včasih zgodi, da pogovor skrene v nepredvideno smer. Novinar lahko reši takšno sporočanje z *vrnitvami* (Dolgan, 1996: 160) k prvotno načrtovani vsebini. To stori tako, da prekine tok pogovora z nagovori, ki niso besedilno vezani na predhodni odgovor intervjuvanca, temveč na prejšnje nagovorno-odgovorne sekvence, ki so se še držale teme. Zgled (*Sanja Muzaferija* – Vlatka Pokos; Ona, 26. 11. 2002, 12; poudarila S. K.):

- **A: Kakšne so bile reakcije na plakat za *Importanne gallerijo*, na katerem ste se razgalili?** B: Ožji krog prijateljev in moja družina so bili navdušeni, ker imamo zelo dobre odnose. V moji družbi se vedejo popolnoma normalno in za njih nisem nobena zvezdnica. Tako sem bila vzgojena. Bila sem odličnjakinja z nadpovprečnim učnim uspehom, a me zaradi tega starši niso nikoli favorizirali. Še zdaj sem jim hvaležna. Zaradi

*njih sem uravnovešena in ne živim v oblakih. A: **Kako ste sploh sprejeli ponudbo, če se vrneva k plakatu?** B: Bila je precej dobra ponudba in plačilo povsem dostojno. Čeprav bi lahko bilo tudi boljše. A sem se že navadila, da živim v državi, kjer delo ni dovolj cenjeno in plačano. Pri voditeljstvu je še bolj krivično kot na estradi. Tam se ve, da je največji zvezdnik plačan 10.000 mark, manjši pet in začetnik tisoč. V voditeljskem poslu pa je tisočak za nastop že vrhunski dosežek. Če po naključju za poseben projekt zahtevate več, vas že grdo gledajo. Prav smešno se mi zdi, da za velike zadeve, kot so Miss Hrvaške ali Dora, ki stanejo na milijone kun, voditelj dobi tisoč mark honorarja. A: **Vrnimo se k plakatu.***

Da bi torej intervju potekal gladko (da bi bili nagovori in odgovori smiselno povezani v besedilo), morata biti vpraševalec A in odgovarjalec B *dobra poslušalca* (Dolgan, 1996: 164). Še posebej to velja za novinarja, ki se mora ves čas truditi, da bi razumel, kaj B odgovarja. Koliko je novinar aktiven pri poslušanju, se kaže v njegovih nagovorih, povzemanju odgovorov, vztrajanju, da dobi želen odgovor, in prekinitvah. Od vsega naštetega je med drugim odvisno, kako spreten vpraševalec je. Kadar je intervju preveč vnaprej pripravljen (Boyd, 1994: 97), se lahko zgodi, da novinar odgovarjalca ne posluša, ker se pogloblja v seznam nagovorov.

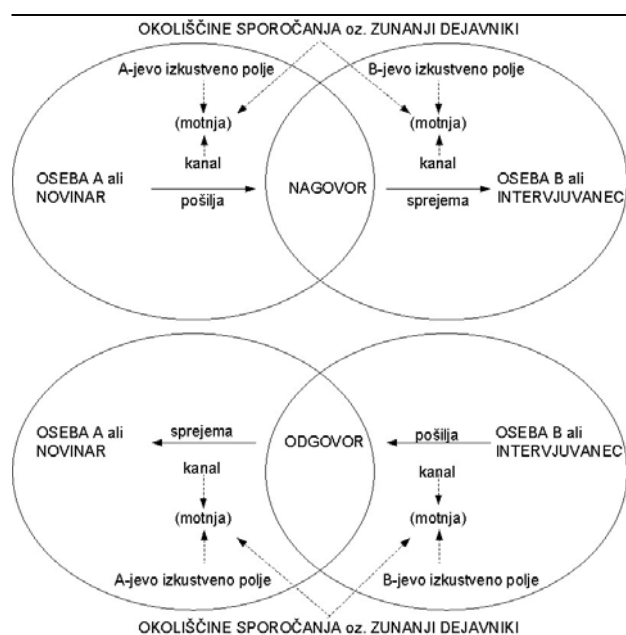
Če je tvorec intervjujskih nagovorov *aktiven oz. tvoren*, kadar sprašuje, potem je *pasiven oz. trpen*, ko posluša. Vlogi se zamenjata, ko B odgovarja in je pri tem aktiven, ko pa posluša, kaj ga novinar sprašuje, je pasiven (tvorna in trpna udeležba v besedilu povzeta po Toporišiču (1994: 173)). Tudi vloga bralca/poslušalca/gledalca je pasivna, ko bere oz. spremlja intervju. Njegova morebitna dejavnost se pokaže šele v njegovem vsakdanjem delovanju, ki je lahko odvisno od sprejete vsebine (Za primer vzemimo izmišljen intervju z zavarovalničarjem, ki razlaga novosti sprejetega zakona. Zastopnik pove, da morajo s 1. 1. 2004 imeti vsa gradbena podjetja zavarovano gradbeno odgovornost za najmanj deset milijonov tolarjev. Ko to sporočilo dobi naslovnik, ki pravkar prenavlja stanovanje, lahko pri izbranem gradbenem podjetju preveri, če se držijo zakonskih določil. Tako lastnik stanovanja uveljavlja pravico, o kateri je bil obveščen prek občila – ve torej, ali je izbral pravo podjetje ali ne, da če bi prišlo do večjih napak pri prenovi, bi pri zavarovanem gradbenem podjetju zavarovalnica krila njegovo škodo.).

Za dober intervju je pomembno vživljanje v sogovornika. Trstenjak (1971: 637) piše o pomembnosti *psihološkega kontakta*, ki je, kot opisuje, jezikovno-stilno razumevanje in osebno zaupanje brez predsodkov. Medsebojno razumevanje govorcev je možno tedaj, ko sta oba

udeleženca dobra poslušalca, imata podobno izkustveno polje oz. jima znaki (Vreg, 1990: 23), ki si jih izmenjujeta, pomenijo isto ali vsaj delno isto. Ujemanje pomenov pri sogovornikih omogoča jezik, ki je osnova simbolične interakcije. George Herbert Mead (v Vreg, 1990: 23) omenja *signifikantne simbole*, ki »zbudijo isto vrsto notranjih odzivov (pomenov) pri osebi, ki povzroča dražljaj, kot ga zbudi pri osebi, ki dražljaj zazna«.

Pregrade (Schramm v Vreg, 1990: 24), ki lahko ovirajo sporočanje, so različni jeziki, kulture, ideološki predsodki, različne stopnje izobrazbe, neenaka verska prepričanja, razlike med družbenimi sistemi itd. Zato je Schramm prepričan, da mora vir sporočilo ukodirati v kod, ki ga cilj razume, oz. mora sporočilo navezati na dele sogovornikovega izkustva in mu tako olajšati vključitev v *izkustveno sozvočje*.

Shema 3.1: Prikaz ssporočanja med novinarjem in intervjuvancem

(prirejeno po Schramm: v Vreg, 1990: 24)

Prikaz vsebuje Schrammovo (v Vreg, 1990: 24) idejo o prekrivajočem se izkustvenem polju ssporočevalcev, ki sem jo prenesla na novinarski intervju. Naj razložim: najprej je novinar vir oz. sporočevalec, ki ga kot osebnost zaznamuje izkustveno polje (tudi jezikovni in nejezikovni kod). Sporočilo oz. nagovor prek kanala (Če je to govorno sporočanje, kar pri intervjuju na prvi stopnji tudi je, je kanal zvok.) pošilja cilju oz. prejemniku, ki je v tem primeru odgovarjalec s

svojim – drugačnim – izkustvenim poljem. Obe polji, novinarjevo in intervjuvančevo, pa se morata za uspešno sporazumevanje vsaj deloma prekrivati, drugače lahko nastopi motnja v sporočanju in sprejemanju sporočila. Vzrok za motnjo je lahko tudi v kanalu in/ali pa jo povzročijo zunanji dejavniki (npr. hrup). Novinar jo navadno poskuša odpraviti tako, da ponovi nagovor, če mu intervjuvanec namigne, da česa ni razumel. Enako je takrat, kadar novinar ni bil izrecno opozorjen na motnjo v B-jevem sprejemanju, vendar opazi, da B-jev odgovor vsebinsko ne ustreza nagovoru. »Če ne gre drugače, večkrat vprašam isto, morda drugače, in vztrajam, dokler ne dobim razumljivega odgovora ...«, je izjavila novinarka Petra Kerčmar, ko so jo intervjuvali za Ono (8. junij 2004: 22).

Dogaja se, da tudi brez naključnih motenj prihaja do tega, da oseba B odgovarja na nagovor, ki ji ni bil zastavljen. Tako obnašanje torej ni posledica motnje, temveč (lahko) B-jeve premetenosti, da bi prikril resnico. Uspeh dvogovora je zato precej odvisen od B-jevega reagiranja na A-jev nagovor, kadar B namerno presliši njegov nagovor. Menim pa, da uspešnost dvogovora tam, kjer B nenamerno presliši nagovor, za razliko od prejšnjega (»namerno preslišanega«) primera, ni ogrožena, saj ko A v nadaljevanju ponovi nagovor, B potem nanj večinoma tudi odgovori in se ne izmika temi. Že drugič naj nam bo za slab zgled Pogovor s premierom Tonetom Ropom, objavljen v Delu (14. marec 2003: 4) – intervjuvanec je namerno preslišal nagovor in kar odgovarjal dalje, čeprav novinar sploh ni niti dokončal svojega nagovora: B: »Ti dve stvari/,/ razen povezave s krizo/,/ nimata nobene zveze.«

A: »Bom vprašal drugače ...«

B: »In ravno to je tista točka, na kateri nasprotniki vstopa v Nato poskušajo dezinformirati /.../«

Ko intervjuvanec sprejme sporočilo, poskuša novinarju odgovoriti glede na to, kako je razumel nagovor. (Če so nagovori preveč splošni, dajo B-ju možnost izbiranja vsebine; npr.:

A: *Koliko je ura?* – B: *Ura je tri.* ali B: *Ura je sto evrov.* Za tako motnjo je kriv novinar, ker ni vprašal bolj določilno.) Zgornji model nakazuje povratno informacijo, ki jo prek kanala pošlje intervjuvanec, ki je zdaj v vlogi sporočevalca. Vlogi se torej zamenjata, vendar le v delu, kdo je trenutni sporočevalec in kdo trenutni prejemnik. Vodilna vloga (vsebinska) pa naj bi še vedno ostala novinarju, ko gre za pravi enosmerni intervju.

Sporočanski šum je torej motnja, ki lahko nastane pri sporazumevanju. Članek Linde Volk (Delo, 13. 04. 2004: 11) o učinkovitem ssporočanju vsebuje del, kjer avtorica navaja, zakaj se kljub vsakdanjemu nenehnemu sporazumevanju ljudje ne razumemo: »Ne znamo namreč

primerno artikulirati, ne razumemo občinstva, ki mu je naša komunikacija namenjena, ne dojamemo, kar nam drugi želijo povedati, ne poslušamo, nismo pozorni ali pa preprosto zapremo naš /svoj/ kanal dojemanja zaradi preveč informacij, s katerimi nas neprestano bombardirajo.«

3.1 SPLOŠNA ZGRADBA INTERVJUJA OZ. DRAMATURŠKI LOK

Splošna zgradba pogovora po Toporišiču (1994: 206) obsega: odprtje, orientiranje, predmet pogovora, sklepanje pogovora in zaključek. Ker intervju uvrščamo v pogovorno vrsto (glej Košir, 1988: 65), njegova prvotna uresničitev je pogovor (glej Korošec, 1998: 245), lahko sklepamo, da je sestavljen podobno kot vsak drug, tudi neformalni pogovor, ki ni namenjen objavi v občilih.

Odprtje, tako Toporišič, so pozdravi in izrazi, s katerimi želimo zbujati pozornost (= **uvod**). *Orientiranje (zaplet)* je namenjeno pridobivanju sobesednikovega zanimanja za pogovor. Najvažnejši pri intervjuju je *predmet pogovora (vrh)*, to je tema, o kateri pravzaprav želimo sogovornika spraševati in smo ga zato tudi povabili na intervju. *Sklepanje pogovora*, ki je povzetek ali komentar, in *zaključek* v obliki pozdrava, kot ga opisuje Toporišič, nista običajna za intervju, temveč sta pogostejša v vsakdanjem pogovoru. Zaključek časopisnega intervjuja je v praksi pogosto enak sklepu oz. je iz njega razvidno, da sta udeleženca izčrpala temo. Je **razplet**. Nagovori, ki končujejo intervju, so včasih podobni temu iz *One* (*Artur Štern* – Yayah Khisbiyah; Ona, 12. 9. 2000, 14.): »**Sva pozabila še kaj pomembnega?**«, včasih pa gre za trditve in želje, ki jih novinar izreče, ne da bi pričakoval odgovor oz. ne predvideva, da bi odgovarjalec še kaj dodal: »**Želim vam, da ne bi nasedli na čeri!**« (*Ksenija Bratina* – Matjaž Lunaček; Ona, 10. 12. 2002, 12.) ali »**Kaj vam pride najprej na misel ob besedi Amerika?** B: Svoboda. A: **Kot sem si tudi mislila.**« (*Nika Vistoropski* – Angelena Clark Young; Ona, 19. 3. 2002, 12.). Takih zaključkov novinar po navadi niti ne zapiše. Opazila pa sem še, da se tematski intervjuji pogosto sklepajo z osebnostnimi nagovori; pedagoginjo kot strokovnjakinjo sprašujejo o vzgoji otrok na splošno, proti koncu pa o vzgoji njenih otrok (*Karolina Vrtačnik* – Anica Sečnik; Ona, 2. 11. 2004, 8–12.), doktorico medicine in *promotorko* zdravja sprašujejo o zdravi prehrani, kasneje še, s čim se ona prehranjuje (*Klavdija Miko* – Jožica Maučec Zakotnik; Ona, 27. 7. 2004, 8–12.). Z nekaterimi zaključnimi nagovori pa želijo novinarji izvedeti B-jeve načrte ali pa jih zanimajo druge stvari, ki se tičejo prihodnosti: »**O čem razmišljate danes? Kam ste namenjeni jutri?**«

(*Klemen Markovčič* – Klemen Jelinčič Boeta; Ona, 18. 5. 2004, 12.), »**Razmišljate o prihodnosti?**« (*Klemen Markovčič* – Vinko Moederndorfer; Ona, 31. 8. 2004, 12.), »/.../ **Kateri je sedaj vaš novi izziv?**« (*Tina Horvat* – Tomaž Humar; Ona, 2. 4. 2002, 12.) ...

4. RAVNINE BINARNE DELITVE VPRAŠALNIH POVEDI (VP)

Korošec je prilagodil Bauer-Greplovo pojmovanje VP, uredil je binarni sistem tako, da je ohranil funkcijsko-stilna merila na vseh ravninah delitve:

Tabela 4.1: Binarna delitev vprašalnih povedi

BINARNA DELITEV VPRAŠALNIH POVEDI				RAVNINE	RAZLAGA
ODLOČEVALNE (Ali) si prinesel knjigo?		DOPOLNJEVALNE Čigava je ta knjiga?		1. RAVNINA DELITVE: glede na možnost odgovora z DA/NE	ODLOČEVALNE: Imajo + lastnost, to so DA-/NE-vprašanja, ki od odgovarjalca zahtevajo potrditev ali zanikanje vsebine vprašanja. Odločeval= nost se izraža tudi z izločanjem ene od sestavin dvodelnega jedra tako, da se izbrana sesta= vina ponovi. DOPOLNJEVALNE: Imajo – lastnost, to so K-/Č-vprašanja, ki zahtevajo dopolnitev neznanega dela.
RAZMIŠLJALNE Mu povedati resnico?		NERAZMIŠLJALNE Kam neki je izginil?		2. RAVNINA DELITVE: ko se vpraševalec z VP obrača k odgovarjalcu, se s tem obrača tudi nase ali samo nase; VP je lahko obrnjena k tvorcu	RAZMIŠLJALNE: Imajo + lastnost. Niso zgolj samogo= vorne. NERAZMIŠLJALNE: Imajo – lastnost. Z vpraševanjem se obračamo predvsem na drugega; VP predpostavlja navzočnost naslovnika, dvogovor.
PRAVE Greš/Ne greš na izlet?		NEPRAVE Koliko stane ta knjiga?		3. RAVNINA DELITVE: glede na prevladovanje pričako= vanja odgovora (od navzočega, predvidenega naslovnika)	PRAVE: Po B.-Greplovem pojmovanju je glede na pragmatično okoliščino polju= bna raba zanikane ali nezanikane oblike. NEPRAVE: Ne gre za prevla= dujoči namen dobiti odgovor. So odločevalne (ne prevladuje A-jev namen, da bi od B-ja

						izvedel, ali je vsebina vprašanja veljavna ali ne) in dopolnjevalne (ne prevladuje namen, da bi A zvedel za podatek, ki mu iz okoliščine sporočanja ni znan).
	PREVERJALNE NEPREVERJALNE Ti si torej ta?		PREVERJALNE NEPREVERJALNE Kje da si bil?		4. RAVNINA DELITVE: glede na preverjanje pravilnosti (nepričakovanega) sporočila in začudenje nad tem, kar je v sporočilu (ali v sporočanjemstiku) nepričakovanega	So NEPREVERJALNE in PREVERJALNE (preverjanje sporočila ali stanja v okoliščini).
	NIKALNE NENIKALNE A ti nisem povedal? Mar sem jaz kriv?		NIKALNE NENIKALNE Kdaj ti še nismo pomagali? Kdo jim bo še verjel?		5. RAVNINA DELITVE: glede na navzočnost/nenavzočnost nikalnice	Odgovori so vsebovani že v vprašanju. So NIKALNE (nikalniško vprašanje je že nenikalniška trditev, tj. brez nikalnice, zanikanje pa ima le trdilni odgovor) in NENIKALNE (nenikalniško vprašanje je že nikalniška trditev, tj. z nikalnico, nezanikanje pa ima nikalni odgovor).

(glej Korošec, 1998: 247–251)

Podobno je vprašalne povedi razdelil Toporišič (1984: 430–432). Njegov model se od Koroščevega razlikuje po številu stopenj, in sicer je brez zadnje nikalne/nenikalne ravni, zato vsebuje le štiri stopnje, medtem ko jih je Korošec (1998: 247) naštel pet. Namesto izrazov *preverjalne* in *nepreverjalne vprašalne povedi* Toporišič za prvo uporablja besedno zvezo *govorniška vprašanja*, za drugo pa *vprašanja čudenja*. Oba na prvi stopnji delita vprašalne povedi na odločevalne, ki dajejo možnost zanikanja ali potrditve vsebine nagovora, in na dopolnjevalne, ki so, tako Toporišič in Korošec, imenovane po začetni črki vprašalnice, K- ali Č-vprašanja, oz. bolje, K- ali Č-vprašalne povedi. Tako ugotavljam, da Z-vprašalnih povedi ni vsebovanih v Koroščevi razdelitvi, Toporišič pa jih uvršča med dopolnjevalne VP, ker nanje ne moremo odgovoriti z DA ali NE. Vendar pa jih tudi ni možno dopolniti tako kot K- ali Č-vprašalne povedi, ker so od slednjih bolj odprte. Več kot očitno pa je, da se tudi ne začnejo na K ali Č.

Dolganova (1996: 143–145) delitev vprašalnih povedi je drugačna od zgornjih dveh. Avtor navaja tri vrste VP: *splošna, izbirna in določilna vprašanja*. Pri tem opozarja, da so t. i. splošna vprašanja slaba, »kajti govorec večkrat ne ve, kaj vpraševalec vprašuje. Ima celo možnost, da čeprav mogoče ve ali sluti, kaj bi vpraševalec rad zvedel, vseeno (iz nagajivosti, iz neznanja) odgovori drugače.« (Dolgan, 1996: 143)

Izbirna vprašanja Dolgan (1996: 143) imenuje tudi *ugibalna, odločevalna*. Opredeljuje jih enako kot Toporišič in Korošec. Piše pa tudi, da je njihova slabost v tem, ko vpraševalec v nagovoru že ponuja možen odgovor. Erjavčeva (1998: 69) svetuje, naj se navede vse možne alternativne odgovore /predvidevam, da je to v praksi skoraj nemogoče/ ali pa nobenega. Ferguson in Patten (1993: 87) priporočata, naj se novinarji izogibajo vprašanjem, na katere se da odgovoriti le z DA ali NE, ker če je odgovarjalcu dana možnost izbire, jo bo izkoristil, kratki DA/NE odgovori pa tudi niso najbolj živahni. Menim, da se težave za odgovarjalca lahko pojavijo takrat, ko kljub navidezno dani možnosti izbiranja ni kaj izbrati. (S takim spraševanjem vpraševalec hote ali nehoti zmede odgovarjalca, predvsem pa pred občinstvom ustvari vtis, da ima o odgovarjalcu/temi določene resnične podatke, čeprav bi jih v nadaljevanju ta zanikal. Podobno delujejo tudi nekatere vprašalne povedi, ki niso izbirne (temveč bi bile po Toporišiču in Korošču dopolnjevalne), a že vnaprej označujejo odgovarjalca oz. njegovo dejanje/delovanje, pa čeprav se ne ve, ali je oznaka pravilna, preproste možnosti zanikanja z NE ali potrditve z DA pa nagovor ne daje. Primer sem si sposodila iz oddaje Trenja (POP TV, 10. 4. 2003), ko je publicist

mag. Mišo Alkalaj polemiziral z Jelkom Kacinom prav o načinu zastavljanja VP, in sicer je med drugim postavil takšno VP kot primer neustreznega zavajajočega spraševanja (Alkalaj jih je imenoval *leading questions*): »Kdaj ste že nehali pretepati svojo ženo?« Vpraševalec torej kar predpostavlja, da odgovarjalec pretepa svojo ženo, in pričakuje odgovor, ki se bo navezoval na čas, ko je B nehal pretepati svojo ženo. V samem nagovoru pa ni možnosti, da bi B odgovoril, da žene sploh ne pretepa. Če želi vpraševalec prej preveriti resničnost svojih domnev, bi vprašal z vsebovano izbiro: *Ste preteпали svojo ženo ali ne?* In šele potem, če bi dobil odgovarjalčevo potrditev, da je pretepal svojo ženo, bi lahko vsebinsko zožil naslednjo vprašalno poved v *Kdaj ste jo nehali pretepati?*; preteklik v odgovoru namreč »predvideva«, da odgovarjalec žene ne pretepa več. Podobno bi lahko komentirali večino novinarskih VP, ki so namerno izzivalne. Včasih je novinarjev neprikrit namen zavesti intervjuvanca s preveč določenimi VP, če novinar ve, da bi se intervjuvanec na izbirno vprašanje zagotovo zlagal, ker bi resnica škodovala njegovemu ugledu. Etično bi bilo, da bi bil pri takem načinu spraševanja novinar stoodstotno prepričan o resničnosti zbranih podatkov, kar naj bi bilo možno le z nenehnim preverjanjem. Glede na Dolganovo razdelitev VP (1996: 142) na *vprašanja po znanem* in *vprašanja po neznanem* bi to moralo biti *vprašanje po znanem* (ali bolje, resničnem), čeprav je iz avtorjevega pisanja razvidno, da znano pojmuje le kot predhodno zapisano, neznano pa kot govorno in kot tako edino naravno. Zatrjuje (1996: 144), da se tudi pri intervjuvanju vprašuje po neznanem. To je delno res, saj je logično, da vprašamo, če česa ne vemo ali pa o nečem nismo prepričani. Vendar pa se je treba za dober intervju prej temeljito pripraviti (poiskati priče, marsikaj prebrati), zato je tudi intervju vpraševanje po delno znanem (Kljub temu pa je dobro, če se novinarji potrudijo, da to ni preveč očitno, in zares prisluhnejo odgovarjalcu. Vemo, da kar je znano, ni nujno vedno resnično. V poduk naj nam bodo Toscanijeve besede, ki naj bi jih bila deležna kolumnistka Vesna Milek (Polet, 26. junij 2003: 62): »Vi novinarji pridete na intervju z že izdelano podobo o človeku, ki ga boste spraševali, zdi se vam, da že vse veste o osebi, zakaj bi vam torej sploh odgovarjal.«). Kajti prav to *znano* nam pomaga vsebinsko dobro oblikovati nagovore, je izhodišče za vedno nove, po Dolganu *neznane* nagovore. Negativna stran tega, da (novinar) nekaj vnaprej ve in določi, pa je, da se skladno s tem tudi vede in zato nehote pri intervjuvancu izzove odzive, ki jih je – kot na intervju dobro pripravljeni novinar – pričakoval. V Oninem intervjuju strokovnjakinja za poligrafijo pojasnjuje ta pojav kot *prerokbo*:

Če se srečava in imam idejo, da me hočete narediti 'nekakšno' – recimo nekredibilno, se bom tako do vas tudi vedla. Temu se v socialni psihologiji reče prerokba, ki samo sebe potrjuje. Sami sooblikujemo svojo realnost. Ko nekaj že vnaprej vemo, torej določimo, se tako vedemo in pri drugih izzovemo primerne odzive. Če na vas nenehno naslavljam sporočilo, da niste dobronamerni, in ko to ponovim že 66 /-ič/, vas popade želja, da bi zares storili kaj nedobronamernega, ker se vam zdim nemogoča. In ko vas pripravim do tega, da me imate čez glavo dovolj in me zafrknete, si rečem: Saj sem vedela, da se bo to zgodilo! Vmes ste lahko imeli najbolj svetle ideale in dobre namene, a sem vas zminirala z lastno fiksno idejo. V medosebnih odnosih so takšne prerokbe neredek pojav. Komunikacija ni nekaj sterilnega, hermetičnega, tako da bi tukaj in zdaj vplivalo samo na tukaj in zdaj. Vpliva še marsikaj drugega. (*Nika Vistoropski* – dr. Polona Selič; Ona, 3. 2. 2004, 12.)

Tako lahko tudi novinar nezavedno preveč vpliva na intervjuvančev odgovor.

Vmesno vprašanje med izbirnim in splošnim, piše Dolgan (1996: 144), je *določilno*. Vsebuje nekaj lastnosti obeh. Avtor pravi, da je najboljše, ker »vpraševalec po eni strani jasno izrazi, kaj hoče, to je, katero smer odgovora želi od govorca, po drugi strani pa je dovolj splošen, da govorcu ne navede in ne polaga na jezik možnih dejstev odgovora – s tujo besedo rečemo, da ne 'sugerira' odgovora.«

Na kratko bi lahko delitve vseh treh avtorjev – Korošca, Toporišiča in Dolgana – povzela tako, da bi vprašalne povedi označila le kot *zaprte*, tj. tiste, ki se začnejo z ALI in že ponujajo možen odgovor, in *odprte*, pri katerih odgovarjalec lahko vsebinsko širše odgovarja. O zaprtih in odprtih vprašanjih piše tudi Erjavčeva (1998: 68), in sicer: »Nekateri intervjuji zahtevajo le hitre, kratke in specifične odgovore. Na takšnem intervjuju je treba postavljati vprašanja, ki zahtevajo zaprte in kratke odgovore. Vprašanja, ki omogočajo odprte odgovore, novinar postavlja takrat, ko niso potrebni kratki in natančni odgovori. Ker ima vir med intervjujem več časa za odgovor, so takšna vprašanja manj zastrašujoča. /.../ Novinar postavi zaprta vprašanja takrat, ko je vir sproščen, motiviran in odprt tudi za bolj problematične odgovore.«

Brez izjem pa očitno tokrat ne bo šlo. V Oni sem zasledila vprašanja, ki jih nisem mogla razvrstiti v nobeno od vrst, ki so jih razpoznali omenjeni avtorji. Gre za vprašanja, ki so med odločevalnimi in dopolnjevalnimi, pa kljub temu niso Dolganova določilna. Vsebujejo izbiro. Pa vseeno niso tista odločevalna, na katera bi lahko odgovorili z DA ali NE. Začenjajo se kot dopolnjevalne VP; z vprašalnicami *Kako?*, *Kateri?*, *Kdo?* ... Imenujem jih dopolnjevalna vprašanja z izbiro. In sicer zato, ker imamo tudi odločevalna vprašanja dveh vrst; tista, na katera

odgovorimo z DA/ NE (*Ali si jedel salamo?*) – imenujem jih odločevalna brez neposredno dane izbire, in tista, na katera z DA/NE ne moremo odgovoriti (*Ali si jedel salamo ali sir?*) – imenujem jih odločevalna vprašanja z izbiro. Podobno delim tudi dopolnjevalna vprašanja; na tista brez izbire (*Kaj si jedel?*) in tista z izbiro (*Kaj si jedel, salamo ali sir?*). Čeprav je mogoče videti protisloven odnos v besedni zvezi dopolnjevalna vprašanja z izbiro, sem se za tako poimenovanje odločila zato, da bi lahko čim natančneje razporedila obravnavane nagovore; da bi se res dobro videlo, kakšni nagovori obstajajo in v čem se razlikujejo od drugih, ki so morda na prvi pogled enaki, intervjuvanci pa se nanje povsem drugače odzivajo.

5. BESEDILNOST IN DVOGOVORNI MODELI

Za proučevanje prvinske oblike človekove jezikovne dejavnosti, torej dvogovora, je treba izhajati iz predpostavke, da obstajata dva psihofizična posameznika, med katerima se izmenjuje sporočilo: *govorec A*, ki posreduje jezikovni znak, in *naslovnik, ogovorjeni, poslušalec*. Oba udeleženca pogovora želita z jezikom uresničiti svoj sporočanski namen. Tako govorec A in naslovnik B tvorita dvogovorno besedilo. Jezikovno sporočilo A-ja je za osebo B *spodbuda za odgovor oz. poziv za reagiranje*. (glej Korošec, 1998: 251, 252)

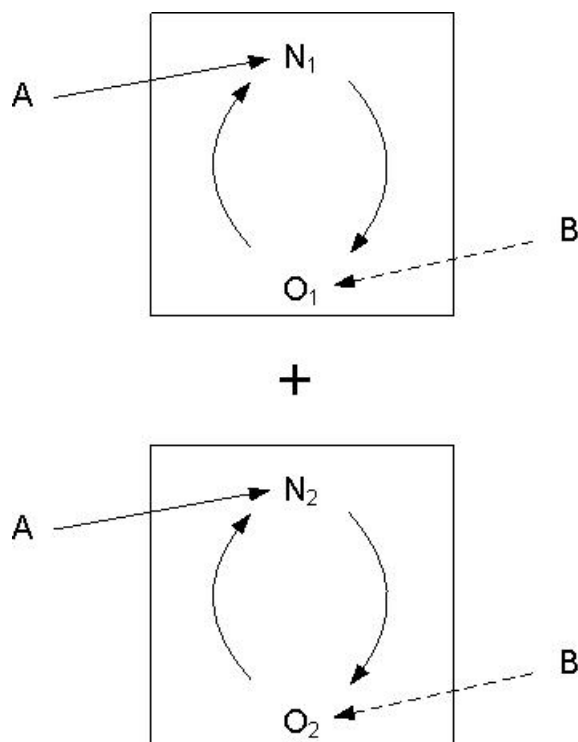
Spodbuda osebe A in odgovor osebe B na to spodbudo sta komplementarni repliki, ki tvorita dvogovorno sekvenco. Korošec ju imenuje tudi nagovorna replika N in odgovorna replika O. Spodbuda (torej nagovor N) v dvogovoru predpostavlja odgovor. Zato pravimo, da je nagovor napoveden ali kataforičen. Njegova *napovednost* je dana z njegovo sporočansko vlogo in se krepi z jezikovnimi znaki, ki imajo napovedno vrednost (vprašalnice, vprašalni besedni red ...). Z nagovorom je izzvan odgovor, ki je zato navezovalen oz. anaforičen. *Navezovalnost* se kaže s ponovitvami nanašalnic, z morfemskimi navezniki, s pozaimljanjem nadpomenk, sobesedilnih sopomenk in opisov ... V vsakem nagovoru in odgovoru se kažeta po dve besedilotvorni vrsti napovednosti in navezovalnosti, in sicer *sporočanska ali šibka (implicitna)* in *znakovna ali krepka (eksplicitna)*. Kadar se obe navedeni vrsti besedilotvornih sredstev dopolnjujeta, ima dvogovorno besedilo visoko stopnjo soveznosti. (glej Korošec, 1998: 253)

Navezovalnost odgovora na nagovor se lahko kaže tudi takrat, kadar v intervjuju nastopa več B-jev; odgovor B₁ je (krepko ali šibko) vezan na nagovor, odgovor B₂, ki mu morda sledi, pa je lahko (krepko ali šibko) vezan na novinarjev nagovor ali na odgovor soodgovarjalca B₁. Sicer je to ena odgovorna replika.

V dvogovornem besedilu, ki je seveda večje od ene nagovorno-odgovorne sekvence, se, tako Korošec, kaže razmerje med osebama A in B. Kakšno je to razmerje, pa je odvisno od tega, ali gre za t. i. *enosmerni* ali *obojesmerni dvogovor*. Pri enosmernem dvogovoru samo ena oseba spodbuja dvogovor, druga oseba pa na te spodbude odgovarja. Tako je novinarski intervju enosmerni dvogovor, ker je novinar tisti, ki spodbuja dvogovor, intervjuvanec pa odgovarja na njegove nagovore. Za razliko od enosmernega dvogovora pa je pri obojesmernem vloga spodbujevalca izmenična. (glej Korošec, 1998: 253)

Glede na zgornje ugotovitve Korošec (1998: 253–256) oblikuje naslednje modele:

1) ENOSMERNI DVOGOVOR ED (1)

Ta model ponazarja sobesedilno prosti sekvenci nagovor-odgovor (v nadaljevanju NO-sekvenci). Napovednost in navezovalnost sta besedilno samostojni, kar pomeni, da v dinamičnem nizanju takih sekvenc ni napovedno-navezovalnih prvin, ki bi na stiku O_1-N_2 gradile širše dvogovorno besedilo. To se lahko vsebinsko zaokroži že v eni NO-sekvenci (tema se izčrpa).

ED (1) je pogosto prisoten v informativnem dvogovoru (kjer je nagovor VP, B pa opravi vlogo informatorja), pri sodnem zasliševanju, preverjanju znanja in za nas najpomembnejše, pri novinarskem intervjuju. Spodbujevalec besedila je tu le oseba A.

Korošec tu navaja naslednji primer:

A: Kako dolgo me že čakaš?

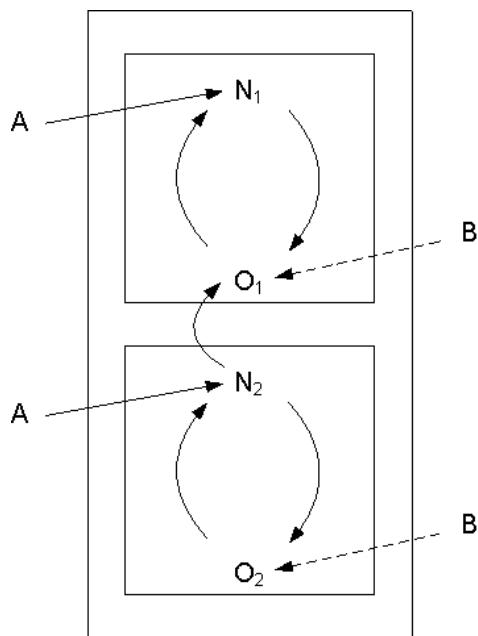
B: Pred pol ure sem prišel.

A: Si prinesel stvari?

B: V avtu jih imam.

2) ENOSMERNI DVOGOVOR ED (2)

S tem modelom Korošec ponazarja sobesedilno vezani NO-sekvenci. Po zaključeni NO-sekvenci oseba A sproža novo spodbudo z navezovanjem na B-jev odgovor. Gradi se širše dvogovorno

besedilo, kjer je spodbujevalec le oseba A, v O₁ pa ni napovednih prvin k N₂, ker le A lahko predvidi N₂ (gre za krepek stik).

To je model, ki ga pogosto vsebuje novinarski intervju.

Primer po Korošču:

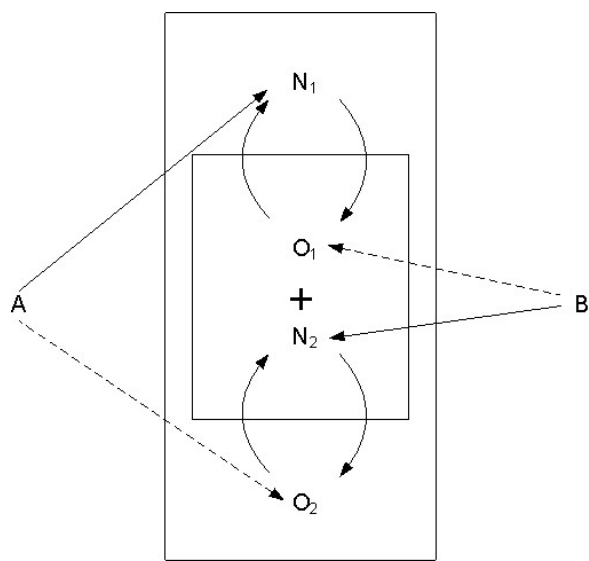
A: Zakaj proizvodnja še ni stekla?

B: (Ker) Nimamo dovoljenja za uvoz ene surovine.

A: Kdo izdaja to dovoljenje?

B: Republiška inšpekcija.

3) OBOJESMERNI DVOGOVOR OD (1)

Prikazuje sobesedilno prosti NO-sekvenci. B po zaključku NO-sekvence gradi širše dvogovorno besedilo tako, da sporoči spodbudo N₂ in tako odloči, da je tema izčrpana. Čeprav je replika O₁-N₂ B-jeva, na stiku O₁-N₂ ni napovedno-navezovalnih prvin. A-jev O₂ zaključuje dvogovorno sekvenco.

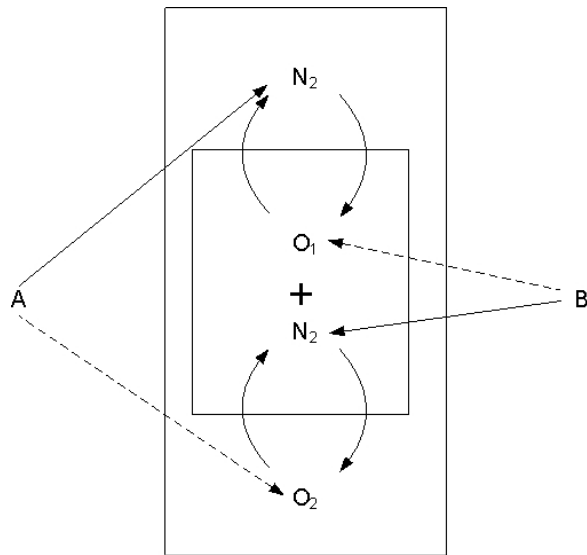
Primer za ponazoritev tega modela, ki ga navaja Korošec:

A: Ste že bili na dopustu?

B: Ja. Včeraj smo prišli domov. // A kaj veš, kako je z Ivanom?

A: V bolnišnici je.

4) OBOJESMERNI DVOGOVOR **OD (2)**

Korošček model OD (2) ponazarja sobesedilno vezani NO-sekvenci. Spodbudo N₂ je po zaključku svoje replike O₁ sprožil B. Stik O₁-N₂ je torej v B-jevi repliki, navezovanje znotraj te replike je krepko. B-jeva replika gradi dvogovorno besedilo. Tudi tu je dvogovorna sekvenca zaključena z A-jevim O₂.

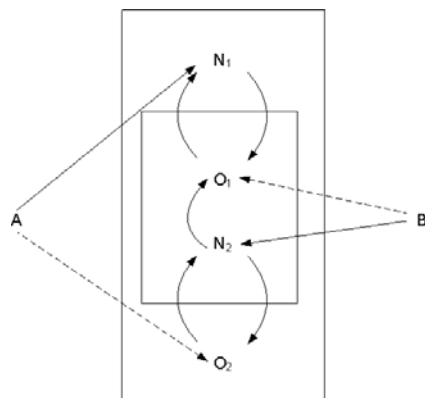
Zgled, s katerim ta model ponazarja Korošček:

A: *Zakaj so te jeklenke?*

B: *Za stisnjeni kisik. Rabijo jih potapljači. //*
Si že slišal za potapljanje z akvalungo?

A: *Nekaj sem.*

Zdi se, da Korošček pri oblikovanju modela *obojesmernega dvogovora OD (2)* ni dosledno upošteval znakov, ki jih je izbral za ponazoritev prejšnjih modelov. Znak *plus* sem namreč razumela kot grafično nadomestilo za *nevezanost oz. ločenost sekvenc*. V nasprotju z modeloma ED (1) in OD (1) s prostima dvogovornima sekvencama pa je model ED (2), ki prikazuje vezani dvogovorni sekvenci, za prikaz *vezanosti* vseboval znak polkrožne puščice, ki povezuje odgovor O₁ in nagovor N₂. Jasnejše bi potem razčlenitev obojesmernega dvogovora OD (2) prikazoval takšen model, ki ima namesto plusa puščico, saj gre tudi v tem primeru za sobesedilno vezani dvogovorni sekvenci:

Korošec (1998: 255) opozarja, da je nagovorna replika v zgornjih modelih lahko pojmovana zelo široko, in sicer tako, da ne pomeni nujno le ene vrste intervjujskega nagovora. »Vpraševalec A lahko isto ali modificirano VP tudi ponovi ali izreče dve različni VP in je to še vedno ena nagovorna replika« (Korošec, 1998: 255). Ali je dvogovor uspešen ali ne, pravi Korošec (1998: 255), je odvisno od B-jevega reagiranja na A-jev nagovor, saj B lahko eno VP presliši ali pa opozori na »vsebinsko mejo med odgovoroma«. Zgledi iz One:

1) B opozori na mejo med odgovoroma tako, da zase ponovi drugo vprašanje:

A: Bomo kdaj imeli džamijo? Bomo imeli verouk v šolah? B: *Džamijo bomo zanesljivo imeli /.../ Verouk v šolah? V tujini sem se pozanimal /.../*

(Nika Vistoropski – Matjaž Hanžek; Ona, 10. 2. 2004, 11.)

2) B presliši drugo vprašanje, zato ga novinarka opozori, da nanj ni odgovoril:

A: Sta z Miloševićem prijatelja?/ Se poznata že dalj časa? B: */.../ Poznam jih vse. Bolje jih sicer spoznam šele takrat, ko padejo z oblasti /.../* **A: Niste nam odgovorili na vprašanje, ali sta z Miloševićem prijatelja? /.../**

(Katarina N. Stojanovič – Toma Fila; Ona, 15. 1. 2002, 11.)

Novinarji se moramo torej zavedati, da zastavljanje t. i. *dveh vprašanj v enem* ni priporočljivo, saj damo s tem odgovarjalcu možnost izbiranja med vprašanji in mu preveč prepustimo vodenje dvogovora, po drugi strani pa se lahko zgodi, da ga tako zbegamo, da pozabi eno izmed vprašanj, še posebej, če ti dve vprašanji nista vsebinsko povezani. Zato lahko Koroščevi razlagi dodam, da uspešnost dvogovora (v tem primeru in na sploh) ni odvisna samo od B-jevega reagiranja na A-jev nagovor, temveč mora tudi A paziti, da bo ustrezno iz B-ja izzval želeno reakcijo, torej brez t. i. *dveh vprašanj v enem*.

Korošec še (1998: 255) piše, da je ena nagovorna sekvenca tudi, če B zahteva »ponovitev ali pojasnitev« A-jeve VP z odgovorom, ki je po obliki VP. To avtor (1998: 256) definira kot »nevtralizirano dvogovorno sekvenco«, ker je odvisno, ali se bo dvogovor nadaljeval kot enosmerni ali obojesmerni. Pravi, da je dvogovor enosmerni, če A dobesedno ponovi VP ali pa nagovori B-ja na drug način tako, da mu s tem razjasni prvotni nagovor. Tako A še vedno ostane v vlogi spodbujevalca dvogovora. Zgledi iz One:

1) **A: Ste med plezanjem v Daulagiriju vsaj za sekundo pomislili na obveznosti do sponzorja?**

B: *Mislite, če sem se bil zaradi sponzorskih obveznosti pripravljen ubiti?* **A: Ne, ampak ali**

dopuščate možnost, da se človeku kdaj zaradi denarja zamegli um in gre čez rob?

(Tina Horvat – Tomaž Humar; Ona, 2. 4. 2002, 12.)

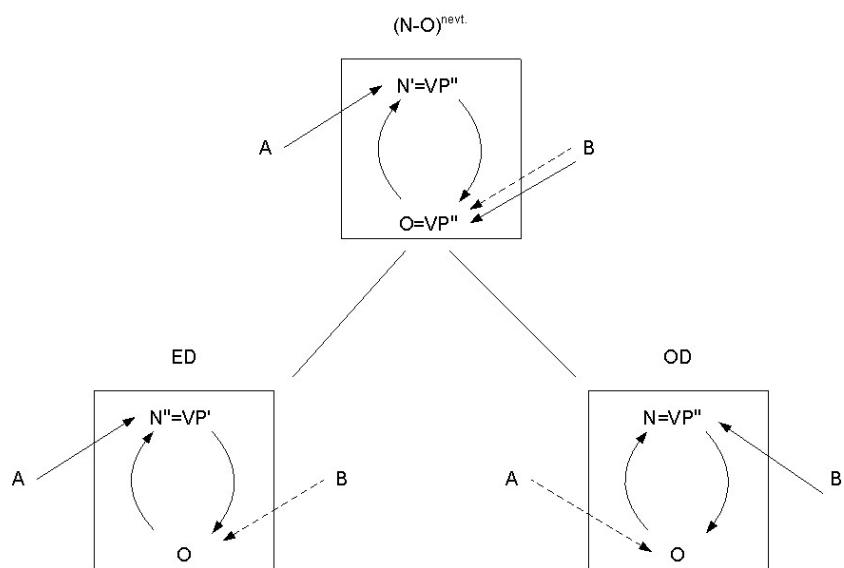
2) **A: Jože, kdo si? O tebi namreč ne obstaja niti ena informacija.** B: *Ne vem, kaj te zanima?*

A: Tvoji občutki in pričakovanja. B: *(Smeh) Odraščal sem v družini /.../*

(Tomaž S. Natlačen – Jože Brus; Ona, 5. 2. 2002, 9.)

Lahko pa se zgodi, da A to vlogo zavestno ali nezavedno prepusti B-ju s tem, če mu odgovori na VP. Korošec pravi, da tako nastopi obojesmerni dvogovor, nevtralizirana NO-sekvenca se spremeni v prekretnično. (glej Korošec, 1998: 256)

To Korošec (1998: 256) ponazarja z modelom:

Nevtralizirane NO-sekvence so prisotne v dvogovorih, kjer prihaja do sporočanjških šumov zaradi hrupa ali če je zelo pomembna natančnost sporazumevanja. V intervjujskem dvogovoru so kazalnik slabo pripravljenega intervjujskega dogodka ali »težkega« odgovarjalca. Da bi vpraševalec pokazal na slednje, to okoliščino vključi v besedilo intervjuja, redko pa se zgodi, da bi z zapisom pokazal, da se je sam slabo pripravil. Kadar se govorca spontano prepustita temi ali polemizirata, gre za prekretnične sekvence. (Korošec, 1998: 256)

Primer enosmernega dvogovora, ki bi se lahko nadaljeval kot obojesmerni, a se novinarka odgovarjalcu ni pustila zmešati:

A: Veljate za najboljšega slovenskega kolumnista. B: Se moram strinjati? A: Za takšnega veljate. B: No, potem pa v redu. /.../

(Tina Horvat – Marko Crnkovič; Ona, 10. 6. 2003, 10.)

Primeri enosmernih dvogovorov, ki so začasno prešli v obojesmerne:

1) **A: Omenili ste knjižni klub vaše /svoje/ založbe, ki letos slavi 30-letnico delovanja. Se vam zdi, da je branje knjig na Slovenskem res tako ogroženo, kot trdijo strokovnjaki? B: Kaj pa trdijo? A: Da je bralna kultura nizka in nepismenost vse večja – tako vsaj kažejo podatki iz raziskav.**

(Nataša Medvešček – Aleš Berger; Ona, 1. 6. 2004, 22.)

2) **B: /.../ Dam vam deset kardinalov, pa mi povejte, kateri je najboljši. A: Težko bo /.../**

(Ana Jud – mag. Božo Rustja; Ona, 15. 10. 2002, 11.)

3) **A: /.../ Zanimivo je, da v nasprotju z manekenkami, fotomodeli in misicami mirno priznavate, da jeste tudi ocvirke. B: (smeh) Jih vedve morda ne marata? A: Že, a nisva miss Slovenije in nama se prekrški kar poznajo, vam pa nikjer.**

(Tina Horvat in Klavdija Miko – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 10.)

4) **A: Birokracija? B: Ni tako. Imate otroka? A: Ne. B: Družino? Moža? A: Mačka. B: Maček ni dovolj /.../**

(Ana Jud – prof. dr. Metka V. Budihna; Ona, 21. 1. 2003, 11.)

5) **A: /.../ Kako je medijska nepozornost vplivala na vaš ego? B: Kaj ima ego pri tem?**

A: Recimo, da se začnete spraševati, zakaj so vsi pozabili na vas. B: Čisto dobro je živeti brez takšne pozornosti /.../

(Tina Horvat – Marko Crnkovič; Ona, 10. 6. 2003, 9.)

Zgornjemu Koroščevemu pojmovanju pa je tu smiselno dodati še opozorilo, ker primerov, kjer intervju začasno skrene v obojesmerni dvogovor, kot vidimo, ni malo. (Pri pregledovanju revije Ona iz leta 2002 sem jih našla šest, v letu 2003 so bili taki štirje intervjuji, leta 2004 jih je

bilo pet.) Novinarji naj bi se kar se le da poskušali izogibati razvoju obojesmernega toka dvogovora. Bistvo novinarskega intervjuja je namreč, da je novinar v vlogi spodbujevalca dvogovora, in sicer zato, ker ta vloga predpostavlja, da od odgovarjalca za naslovnike izve čim več vsebin, ki so zanje zanimive oz. s katerimi morajo biti kot državljani seznanjeni (to zagotovo niso podatki o novinarju in njegovem mnenju), ne pa tiste vsebine, ki bi jih nekateri odgovarjalci radi »prodali« prek intervjuja. Zato se novinar ne sme pustiti zavesti odgovarjalcu in odgovoriti na njegovo vprašanje, razen če gre za enosmerni dvogovor (tj. da odgovarjalec ni razumel vprašanja in prosi za pojasnilo).

Korošec tudi pozablja, da lahko B izzove ponovitev ali pojasnitev A-jevega nagovora s svojim odgovorom, ki ni VP. S tem mislim na to, da se B lahko pretvarja, da nagovora ni razumel oz. namenoma na nagovor o X odgovarja z odgovorom o Y. Če oseba A to prepozna, je smiselno, da **vztraja pri ponavljanju nagovora** (kar je že stvar širšega dvogovornega besedila) zato, ker se B izogiba odgovoru, oz. bolje, vsebini odgovora, ki novinarja zanima in po kateri sprašuje intervjuvanca. To je v intervjuju videti kot sporočanski šum, saj A in B govorita eden mimo drugega, po drugi strani pa to naslovnikom veliko pove o odgovarjalcu, zato novinar skoraj gotovo zapiše vse (tudi take) dvogovorne sekvence. Druga je – sicer majhna, vendar možna – verjetnost, da bi **B vztrajal pri ponavljanju svojega odgovora**. Tudi v tem primeru novinar to zapiše in s tem pokaže na odgovarjalčevo nepripravljenost razkriti odgovor javnosti.

Zasledila pa sem celo primer, ki bi morda tudi lahko dopolnil Koroščevo razmišljanje o situaciji, ko je B-jev odgovor po obliki vprašalna poved. In ne samo takrat, ko B prosi novinarja za pojasnilo, češ da je nagovor preslišal ali ga ni razumel. Očitno kot odgovori obstajajo tudi VP, ki so povsem nevtralne, ker ne dajejo možnosti spreminjanja enosmernega dvogovora v obojesmernega. Intervju poteka še naprej kot enosmerni dvogovor, brez prekretničnih sekvenc, ko novinar pravzaprav sprašuje po vprašanju:

1) **A: »Katerega vprašanja vam novinarji še nikdar niso postavili, pa bi nanj želeli odgovoriti?«**

B: *»Zakaj se v Sloveniji vsi pogovarjajo o slalomu in veleslalomu, smuk pa je še zmeraj tabu*

tema?«/ A: »In kakšen bi bil odgovor?« B: »Težava je v trenerjih, ki mislijo, da v Sloveniji

nimamo proge za smuk/,/ in se te discipline otepajo tudi s trditvijo, da je nevarna. /.../«

(Aljoša Peršak – Peter Pen; Dobro jutro, 20. 12. 2003, 32.)

2) **A: Kaj bi brez cenzure vprašali samega sebe?** B: *To je lahko. Če je res, da sem blazno*

z dolgočasena osebnost, takrat ko nisem v službi? /.../

(Klavdija Miko – Mark Žitnik; Ona, 4. 6. 2002, 11, 12.)

Takšne situacije, ko vpraševalec prepusti svoje delo vpraševancu, so v praksi – na srečo – redke. Verjetno še ni pravi čas, da bi se pojavil t. i. intervjujski monolog, prek katerega bi »intervjuvanec« posredoval le informacije, ki bi jih želel, ne pa tistih, ki so pomembne za javnost.

Obstajajo še primeri, ko intervjuvanec v začetnem delu odgovora ne odgovarja neposredno na novinarjev nagovor, ampak komentira njegovo spraševanje. Ocenjujem, da pri tem ne gre za motnjo ali sporočanje šum (ker se govorca razumeta), tudi ne za obojesmerni dvogovor (ker B ne želi prevzeti vodilne vloge spraševalca), temveč za enosmerni dvogovor, ki sicer vsebuje vezane nagovorno-odgovorne sekvence s kratko začetno nevezanostjo na temo v stiku N-O. Predvidevam, da odgovarjalec poskuša tako pridobiti čas, da se zbere in razmisli, kaj bo odgovoril, ali pa je resnično očaran (ker ga po tem ni vprašal še nihče) ali razočaran nad nagovorom (ker se je takih nagovorov naveličal, ker so podobni v vsakem intervjuju pri različnih občilih – če novinarji odgovarjalca vedno vprašujejo po istem). Zgledi:

1) **A: Mesto, ki ga vsako leto najraje obiščete?** B: Dobro vprašanje. *Od tistih, ki sem jih uspel videti, sta mi najbolj pri srcu Barcelona in Sidney.*

(Jaka Lucu – John Dolan; Ona, 29. 1. 2002, 52; podčrtala S. K.)

2) **A: Pred nekaj meseci je v javnost prišla novica, da je uradni Vatikan potrdil ustanovitev vojaške škofije na Slovenskem. Kaj to pomeni in kdaj jo lahko uradno pričakujemo?**

B: Zanimivo vprašanje. /.../. **A: Je prehitro za vprašanje, ali boste prvi vojaški škof? Kako sploh potekajo takšna imenovanja? Vi ste v cerkveni hierarhiji zelo mladi napredovali, saj ste predlani postali eden najmlajših mons. pri nas, kajne?** B: Vprašanje je zelo neposredno. /.../.

A: Na kaj pa ste, za konec pogovora, najbolj ponosni v svojih letih življenja? B: Zdaj ste me pa zadeli! /.../

(Nataša Medvešek – mons. dr. Jože Plut; Ona, 17. 2. 2004, 31; podčrtala S. K.)

3) **A: Po duši ste in boste vedno kriminalist. Bi se radi vrnili v policijo?** B: To je najtežje vprašanje, ki mi ga lahko postavite. /.../

(Tina Horvat – Drago Kos; Ona, 13. 5. 2003, 12; podčrtala S. K.)

4) **A: Bi raje živeli tukaj kot izobražena hči kolonialnih prednikov ali bi se raje rodili kot Samburijka in nikoli videli mesta in sveta?** B: To je zelo težko vprašanje, ki mi ga ni še nihče nikdar postavil. Ganjena sem. /.../

(Matjaž Jeran – Saba Douglas - Hamilton; Ona, 18. 3. 2003, 12; podčrtala S. K.)

Včasih pa se dogaja tudi nasprotno, ko odgovarjalci komentirajo svoj odgovor, še preden konkretno odgovorijo na nagovor; npr. napovejo, da bo njihov odgovor kratek, iskren ... Zgledi:

1) **A: Kaj menite o trenutnem stanju v slovenski pediatriji, predvsem o spremembah, ki se obetajo?** B: Zelo kratek bom: Menim, da je treba naloge pediatra ohraniti /.../.

(Nataša Medvešček – prof. dr. Pavle Kornhauser; Ona, 17. 2. 2004, 30; podčrtala S. K.)

2) **A: Katere knjige so vam še všeč?** B: Če sem iskrena, imam zelo rada pravljice, domišljajske zgodbe. /.../

(Nika Vistoropski – Tina Zajc; Ona, 23. 9. 2003, 10; podčrtala S. K.)

3) **A: Če greva še malo v tej smeri, kdo so za vas glasbeniki, gledano v svetovnem merilu, ki so s pojavo in ustvarjanjem spreminjali svet, a ne le glasbenega?** B: Nič ne bom premišljeval. Torej, zelo originalni se mi zdijo Stevie Wonder, Beatli /.../.

(Jaka Lucu – Oto Pestner; Ona, 23. 3. 2004, 22; podčrtala S. K.)

4) **A: Kako se dober lažnivec razlikuje od slabega?** B: Odgovor nikakor ne more biti preprost. Kaj je laž? /.../

(Nika Vistoropski – dr. Polona Selič; Ona, 3. 2. 2004, 11; podčrtala S. K.)

5) **A: Omenili ste, da v življenju nikoli niste zares študirali in ste počeli sto stvari naenkrat. Vas dandanes zanima kakšno področje, ki bi si ga le želeli osvojiti?** B: Izdala se bom. Da mi ne bi

bilo dolgčas in da bi zapolnila neko praznino v sebi, sem se vpisala na podiplomski študij na /F/akulteti za družbene vede. Izbrala sem si /S/ociologijo vsakdanjega življenja. Prav zato, ker se tiče vsega, kar počnemo vsakodnevno. /.../

(Nika Vistoropski – Ladeja Godina Košir; Ona, 29. 1. 2002, 9; podčrtala S. K.)

6) B: /.../ Razložil bom. /.../

(Nika Vistoropski – Johnny Young; Ona, 22. 4. 2003, 11; podčrtala S. K.)

5.1 ŠE O SESTAVI INTERVJUJA

V tem poglavju sem želela prikazati, kako je intervju odvisen od vsebine pogovora med udeleženci, sestavljen iz različnih razmerij dvogovornih sekvenc. Pri tem ne smemo pozabiti še na drugačen, morda nekoliko bolj *tehničen* pogled na sestavo tega besedila, ki ga lahko prenesemo iz teorije o znakih.

Barnard (1996: 78–90) piše o pomenu odnosov med elementi. Govori o dveh odnosih, in sicer o sintagmi in paradigmi. Če sintagma pomeni »to IN to IN to«, potem je paradigma vzorec, ki se lahko spreminja, in je »to ALI to ALI to«. Podobno razumem tudi Jakobsona (1996: 94), ko govori o jezikovnem sporočanju kot o kombinaciji in selekciji znakov. Prva temelji na bližini, druga pa na podobnosti. Zato iz povedanega sklepam, da sintagmatski vidik intervju predstavlja (ne glede na vsebino povedanega) zaradi svoje sestave *NAGOVOR* IN *ODGOVOR* IN *NAGOVOR* IN *ODGOVOR* ..., paradigmatskega pa v smislu izbiranja načina vpraševanja (in odgovarjanja). In prav izbor pravih nagovorov je tisto, o čemer bom intenzivneje razmišljala v nadaljevanju.

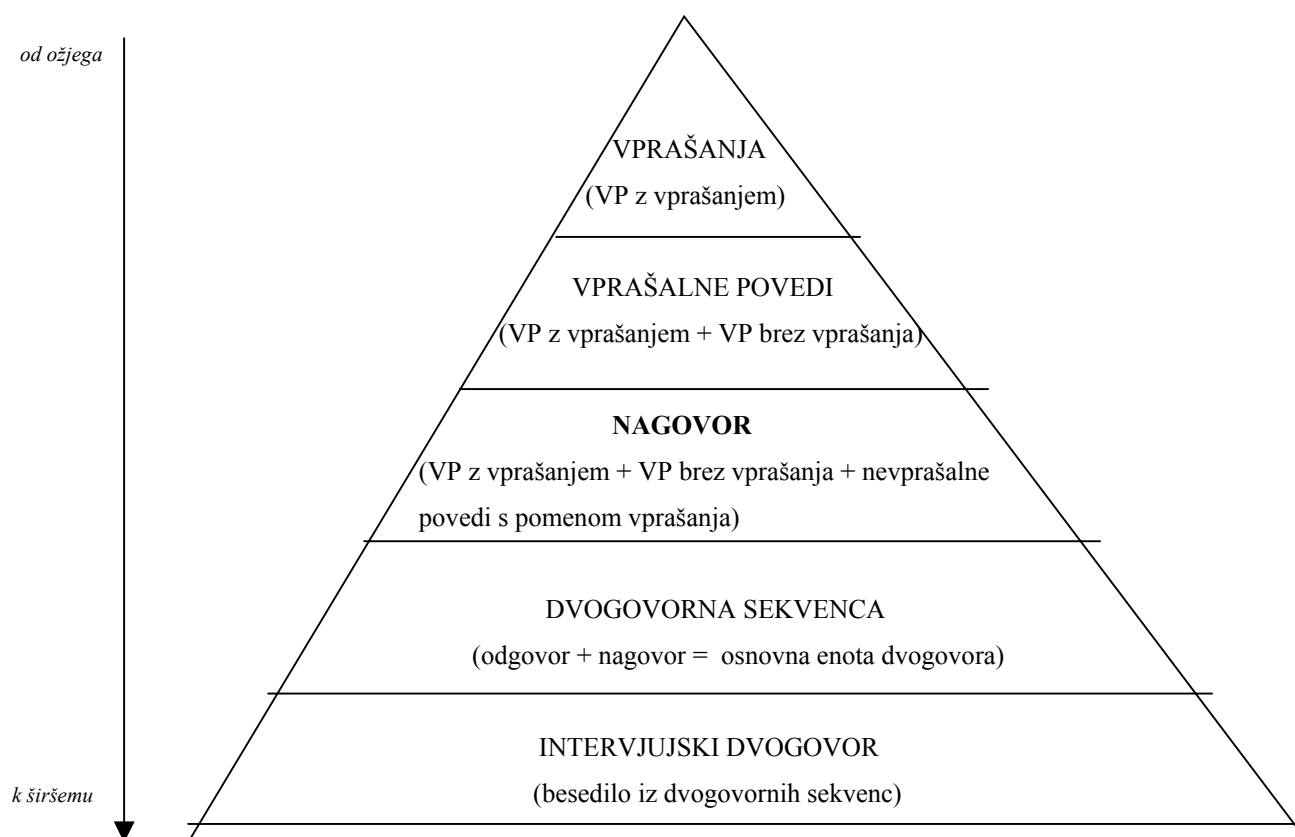
6. INTERVJUJSKI NAGOVOR

Korošec se ne strinja s poimenovanjem osnovnih tvornih prvin dvogovornega besedila z izrazoma *vprašanje* in *odgovor*. Pravi, da težav sicer ne vidi pri izrazu *odgovor*, temveč pri *vprašanju*. Tisto, čemur pravimo spodbuda, zajema več kot le vprašanja (tudi npr. prošnje,

trditve, predloge, piše Korošec, ne smem pa pozabiti tudi na neverbalno sporočanje – zlasti televizijski novinarji radi s kretnjo pokažejo, da sogovorniku predajajo besedo, spodbujajo ga tudi s kimanjem, ko odgovarja), če pa to res so po smislu vprašanja, ni nujno, da so po obliki VP. Zato predlaga izraz NAGOVOR, ki zajema tudi VP brez vprašanja in nevprašalne povedi s pomenom vprašanja. Nagovor (prav tako tudi odgovor), vsebuje empatičnost, obrnjenost »k drugemu« in »za druge« (s tem nagovor loči intervjujski dvogovor od ostalih vrst pogovorov). Nagovor in odgovor torej skupaj tvorita osnovno enoto dvogovora, dvogovorno sekvenco. (Korošec, 1998: 257, 258)

Koroščeve ugotovitve lahko za lažje razumevanje strnem v naslednji piramidalni model:

Shema 6.1: Intervjujska piramida: *od vprašanj do intervjujskega dvogovora*

6.1 VRSTE NAGOVOROV

Korošec (1998: 258) ločuje deset vrst nagovorov, in sicer:

- vprašalni nagovor
- vprašalno-pripovedni nagovor
- nagovorna trditev
- dvodelni nagovor
- enodelni nagovor
- velelni nagovor
- nagovorni poseg
- nagovorni privzem
- nagovorna ponovitev
- nagovorni izpust

6.1.1 Vprašalni nagovor

Najbolj običajna vrsta nagovora je vprašalni nagovor, ki se uresničuje kot **VP z vprašanjem** (v pisavi s končnim ločilom *vprašaj*). Najpogostejše so prave nerazmišljalne dopolnjevalne in odločevalne VP. Lahko predstavljajo nagovor v celoti ali delno (kot sestavina širšega nagovora). Včasih celo skupaj nastopata dve VP, ki se smiselno dopolnjujeta. Namesto samostojnih VP lahko, razen na začetku dvogovora, stojijo besedilno nesamostojni vprašalni prislovi, členki in zaimki. Z VP oseba A lahko zahteva podatke, izraža prošnjo, trditev ali predlog. (Korošec, 1998: 258)

Korošec (1998: 259) navaja, da prave nerazmišljalne dopolnjevalne VP pogosto začenjajo intervjujski pogovor. Lahko jih pripravimo vnaprej, vendar niso vedno znak pripravljenosti na pogovor, ker nimajo nobene navezovalnosti, razen na temo pogovora.

Spet je treba opozoriti, da Korošec le opisuje pojave, ki jih je razpoznal iz časopisnih intervjujev, vendar to še ne pomeni, da so ti pojavi dobri za uporabo. Novinar naj bi imel vnaprej pripravljene VP le za pomoč, ne pa za osnovo; le toliko, da se ne oddalji preveč od teme pogovora. Pripravljene VP, kot jih opisuje Korošec, bi, če bi se jih novinar držal, povzročile

učinek nefleksibilnosti intervjuja. Videti bi bilo, da A ne reagira na B-jeve odgovore. Pogovarjala bi se torej drug mimo drugega, nastal bi t. i. sporočanješki šum.

Korošec (1998: 260) predpostavlja, da pri odločevalnih VP odgovarjalec ve, da se od njega pričakuje več kot le odgovor »da« oz. »ne«. Odgovori lahko na več načinov:

- (a) B izreče pritrdilnico/nikalnico in nadaljuje odgovarjanje;
- (b) B izpusti pritrdilnico/nikalnico, iz vsebine odgovora pa je razvidno, ali daje na vprašanje pritrdilni oziroma odklonilni, nikalni odgovor;
- (c) B izreče samo pritrdilnico/nikalnico, ker o vsebini tega vprašanja ne želi odgovarjati podrobneje;
- (č) B izreče samo pritrdilnico/nikalnico, A pa ga s sledečim nagovorom (nagovornim posegom) spodbudi k pričakovanemu odgovoru.

Dodajam še naslednji možni način odgovarjanja, ki sem ga razpoznala v Oni:

- (d) B najprej širše odgovarja na odločevalno vprašanje, nato se ponovno spomni vprašanja in zato zanika ali potrdi njegovo vsebino (tako povzame svojo razlago).

Korošec je imenoval tudi podvrsto vprašalnega nagovora, t. i. **vprašalni nagovor vztrajanja**, kjer vpraševalec želi »morebitno nejasnost iz odgovora pojasniti do mere, za katero meni, da je važna za naslovnike, in nadaljuje uspešno vodenje dvogovora, dokler tema ni zadovoljivo izčrpana« (Korošec, 1998: 261). Vprašalnemu nagovoru vztrajanja je podobna odločevalna VP, kadar želi vpraševalec izvabiti čim več podatkov za svoje naslovnike, odgovarjalec pa je preveč redkobeseden (Korošec, 1998: 262).

Primeri odločevalnih vprašalnih nagovorov, ki sem jih izpisala iz One in so razvrščeni glede na opisane možne načine odgovorov:

(a) DA/NE ... (*tri pike* označujejo B-jevo razlago, enake oznake sem uporabila tudi v tabeli na koncu naloge):

- **A: Se vidite v oblikovanju novih naprav za napovedovanje seizmičnih premikov?** B: *Ne, ljubše mi je opazovanje /.../*

(Nika Vistoropski – Tina Zajc; Ona, 23. 9. 2003, 9.)

B najprej zanika, v nadaljevanju razlaga. Gre za Koroščevo prvo predvideno možnost odgovora na izbirno VP;

(b) ...:

- **A: Ali menite, da obstaja povezava med travmami, puberteto in zlorabo drog?** B: *Pred vojno sta bila v mestu samo dva narkomana. Delala sta v Švici /.../*

(Saša Petejan – Agron Zajmi; Ona, 9. 9. 2003, 10 in 11.)

Odgovarjalec je izbral možnost odgovarjanja brez neposredne pritrditve ali zanikanja;

(c) DA/NE:

- **A: Ste križe in težave s čezmerno težo kdaj občutili na svoji koži?** B: *Ne, nikoli.*

(Klavdija Miko – Jožica Maučec Zakotnik; Ona, 27. 7. 2004, 12.)

Oseba B je le zanikala, ni pa podrobneje povedala, zakaj je tako, pa tudi novinarka je v nadaljevanju intervjuja o tem ni več spraševala;

(č) DA/NE + poseg:

- **A: Vas to obremenjuje?** B: *Ne.* **A: Čeprav to stalno vidite?** B: *Moram priznati, da me je, ko sem bila mlajša /.../*

(Sanja Muzaferija – Marta Marija Serdar; Ona, 17. 2. 2004, 10.)

- **A: Imamo še kaj prostora za nove časopise?** B: *Ojej! Kolikor hočete!* **A: Kaj nam torej še manjka?** B: *Nisem nora, da vam bom to razlagala! /.../*

(Nika Vistoropski – Bernarda Jeklin; Ona, 14. 9. 2004, 11.);

(d) ... DA/NE:

- **A: Ali je moški, ki pretepa žensko, čustveni pohabljenec?** B: *Mislim, da se moški veliko teže znajdejo na čustvenem področju kot ženske. /.../ Ali to pomeni, da so čustveno pohabljeni? Do določene stopnje gotovo.*

(Borut Petrović Jesenovec – Michael Paymar; Ona, 18. 2. 2003, 11.)

Tu imamo zgled za eno od možnosti odgovora na odločevalno VP, ki pa povsem ne ustreza Koroščevi zgornji delitvi, ker je B najprej široko odgovoril na nagovor, šele potem je kratko in konkretno delno pritrdil. Korošec je v svoji analizi opazil le obrnjeno različico, ki tudi ne vsebuje izbire delnega zanikanja ali pritrditve.

Odločevalne vprašalne povedi sem natančno razdelila v naslednje skupine, ki so številčno prikazane v že omenjeni tabeli na koncu naloge (nanje so možne že predstavljene oblike odgovorov):

– odločevalne brez neposredno dane izbire:

➤ **A: *Ste se kdaj počutili tujka?***

(Nika Vistoropski – Romana Kačič; Ona, 27. 1. 2004, 12.)

Ta vprašanja imenujem brez izbire zato, ker se ve, da bo B potrdil ali zanikal iskano vsebino, ne more pa izbrati obeh možnosti, da bi hkrati odgovoril pritrdilno in nikalno. Tudi če v odgovoru opozori, da je zanikanje/potrditev le do določene stopnje, se še vedno da razbrati, kaj prevladuje. Najpomembnejše za tako poimenovanje pa je bilo to, da B ne more izbrati tretje možnosti, da bi npr. rekel *Nič od tega*, kajti vedno lahko samo zanika ali potrdi;

– odločevalne z izbiro (ALI-ALI):

➤ **A: *Imate z Estesovo osebni stik ali komunicirata prek njenega agenta?***

A: *Je prevajanje duhovne literature težje ali lažje od siceršnjega prevajanja?*

(Nataša Medvešček – Vera Četralič; Ona, 10. 8. 2004, 11.)

V prvem primeru je podana izbira *ALI-ALI* upravičena, v drugem pa bi zadoščala odločevalna poved brez neposredno dane možnosti izbire (le prvi *ALI*), torej le *težje* ali *lažje*, ker sta besedi protipomenki – če B dano možnost zanika, se ve, da misli drugo;

– vljudnostne brez nadaljevanja:

➤ **A: *Ali lahko poveste kakšen konkreten primer koristnega vzgojnega prijema?***

(Borut Petrović Jesenovec – Elizabeth Pantley; Ona, 29. 10. 2002, 12.)

➤ **A: *Lahko opredelite svojo vlogo v družbi?***

(Saša Petejan – Agron Zajmi; Ona, 9. 9. 2003, 11.)

➤ **A: *Ali lahko opišete tehnike, s katerimi motivirate ljudi, na primer tehniko sidranja?***

(Tina Horvat – Smiljan Mori; Ona, 3. 6. 2003, 12.)

➤ **A: *Lahko natančno navedete vse prednosti in slabosti našega članstva v EU?***

(Aleš Čakš – Jože P. Damijan; Ona, 29. 4. 2003, 9.)

➤ **A: *Lahko podrobneje opišete projekt dolgotrajne nege?***

(Tina Horvat – mag. Martin Toth; Ona, 4. 11. 2003, 11.)

- **A: Ali lahko naštejete tista, ki bi se jim morali najbolj izogibati?**

(Borut Petrović Jesenovec – Lorraine Perretta; Ona, 9. 4. 2002, 11.)

Vljudnostne vprašalne povedi brez nadaljevanja v odločevalne ali dopolnjevalne v tabeli označujem kot *smiselne*, ker se nagovori ne nadaljujejo v VP, ki bi lahko stale samostojno;

– vljudnostne z nadaljevanjem v odločevalno ali dopolnjevalno vprašalno poved:

- **A: Lahko razkrijete, koliko znaša vaša?**

(Maja Grgič – Marta Gorjup Brejc; Ona, 30. 9. 2003, 9.)

- **A: Nam lahko pojasnite, kaj pravzaprav počnete, kadar nekomu »prebirate« usodo?**

(Sanja Muzaferija – Marta Marija Serdar; Ona, 17. 2. 2004, 9.)

Ti vljudnostni nagovori se od zgornjih razlikujejo po tem, da so nepotrebni oz. *nesmiselni*, ker bi bili lahko oblikovani kot običajne odločevalne ali dopolnjevalne VP. Če torej navedena primera spremenim v *smiselna* nagovora, to pomeni: *Koliko znaša vaša?* in *Kaj pravzaprav počnete, kadar nekomu »prebirate« usodo?*. Tako posredne (in prav zato slabe) nagovore spremenimo v neposredne, s katerimi B-ju ne dajemo več odprte možnosti, da bi zavrnil odgovarjanje.

Sicer pa menim, da vljudnostni nagovori (z nadaljevanjem ali brez) v prvem delu niso pravi odločevalni, ker A namesto B-ja že vnaprej potrdi tisto, o čemer pravzaprav neposredno sprašuje, kar pomeni, da ne pričakuje sogovornikove odklonitve odgovora, poved pa je tako (kot da daje B-ju možnost izbiranja, ali bo odgovoril ali ne) oblikovana le kot izraz vljudnosti. Vljudnostni vprašalni nagovori so torej zelo podobni velelnim, ker podobno učinkujejo na intervjuvanca oz. podobno izražajo pričakovanje odgovora (razlage, opisa, pojasnitve, navedbe, opredelitve ...); prav vsakega vljudnostnega vprašalnega lahko spremenimo v velelnega, ne da bi s tem spremenili njegov pomen. Slabši od velelnih pa so v tem, da če B ne bo želel odgovarjati na določen nagovor z neprijetno vsebino, bo izkoristil možnost zanikanja, pa čeprav tega A ne predvideva (v Oni od l. 2002 do 2004 sicer nisem zasledila nobenega takega primera). Na velelne nagovore spominja tudi to, da se jih da enako spremeniti iz *nesmiselnih z nadaljevanjem* v *smiselne brez nadaljevanja* (v običajne odločevalne ali dopolnjevalne). Na primer:

1) *Ali mi lahko poveste, ali ima Janez rad Micko?* = *Povejte mi, ali ima Janez rad Micko.*

=> Vprašalni vljudnostni nagovor z nadaljevanjem v odločevalno VP in velelni nagovor z nadaljevanjem v odločevalno VP lahko spremenimo v samostojno odločevalno VP: *Ali ima Janez rad Micko?*

2) *Ali mi lahko poveste, koga ima rad Janez?* = *Povejte mi, koga ima rad Janez.*

=> Vprašalni vljudnostni nagovor z nadaljevanjem v dopolnjevalno VP in velelni nagovor z nadaljevanjem v dopolnjevalno VP lahko spremenimo v samostojno dopolnjevalno VP: *Koga ima rad Janez?*

3) *Ali mi lahko poveste več o tem?* = *Povejte mi več o tem.*

=> Vprašalnega vljudnostnega nagovora brez nadaljevanja v VP in velelnega nagovora brez nadaljevanja v odločevalno ali dopolnjevalno VP ne moremo spremeniti v samostojno vprašalno poved, zato sta – kot taka – *smiselna*.

Perovič in Šipkova (1998: 120, 121) med vljudnostne nagovore prištevata tudi vprašalne povedi »*Kaj menite ...*«, ki pa glede na merilo (*ne*)posrednosti to ne morejo biti. Značilnost vljudnostnih nagovorov je posrednost. To pomeni, da novinarji z njimi dejansko (nehote) vprašujejo po nečem drugem, kot se zdi na prvi pogled. Na primer:

A: *Mi lahko naštejete nekaj največjih Nukovih zakladov?*

(*Hermina Kovačič* – mag. Lenart Šetinc; Ona, 1. 6. 2004, 11.)

Novinar je s tem nagovorom B-ja neposredno vprašal (po njegovi sposobnosti oz. zadržkih), *ali mu lahko našteje*. Ni ga neposredno vprašal, kateri so največji Nukovi zakladi – to je posredni nagovor, odgovor nanj pa ga v resnici zanima. Morebitna odgovora na vljudnostni neposredni in posredni del nagovora se torej ne ujemata; na prvega bi B odgovoril z DA ali NE (glede zmožnosti naštevanja), na drugega pa bi naštel največje Nukove zaklade. Na nagovor vrste *Kaj menite o največjih Nukovih zakladih?* pa ne more odgovoriti na dva različna načina. Mnenje intervjuvanca o temi se sklada s tem, kar bo povedal (tj. svoje mnenje) – predstavitev sogovornikovih mnenj o določeni temi je namreč tudi namen intervjuja. Pomanjkljivost takih nagovorov torej ni izražanje novinarjeve vljudnosti, temveč njihova prevelika splošnost (Dolgan take nagovore označuje kot *splošna vprašanja*), ker z njimi novinar ni natančno nakazal smeri odgovora;

– neustrezne:

➤ **A: *Morda veste, koliko slovenskih duhovnikov trenutno deluje po svetu?***

(*Nataša Medvešček* – mag. David Taljat; Ona, 6. 7. 2004, 12.)

➤ **A: *Veste, kaj se trenutno dogaja s konji?***

(*Hermina Kovačič* – Monika van Paemel; Ona, 8. 7. 2003, 12.)

➤ **A: Imate kakšen recept, kako otroku privzgojiti čim boljše delovne navade?**

(Karolina Vrtačnik – Anica Sečnik; Ona, 2. 11. 2004, 11.)

Za *neustrezne* sem v tabeli označila nagovore, ki so sicer podobni vljudnostnim, ker enako vsebujejo posredni in neposredni del, novinarje prav tako dejansko zanima odgovor na drugi, posredni del nagovora, vendar pa se jih – za razliko od vljudnostnih – ne da preoblikovati v velelne. Vsi ti nagovori so tudi enako *nesmiselni* kot vljudnostni z nadaljevanjem, saj jih lahko, ne da bi jim spremenili pomen, zastavimo kot običajne odločevalne ali dopolnjevalne vprašalne povedi – odgovarjalcem tako vzamemo možnost odločanja o tem, ali bodo odgovorili ali ne, in s tem nagovore naredimo neposredne.

V obravnavanih Onah iz leta 2002 je bilo 162 odločevalnih od 415 vprašalnih nagovorov, kar je dobrih 39 odstotkov. Leto kasneje jih gradivo vsebuje 175, kar je 35,6 % vseh vprašalnih – teh je 491. V revijah iz l. 2004 sem našla 173 odločevalnih vprašalnih nagovorov, tj. dobrih 38 odstotkov od celote, ki znaša 453 vprašalnih nagovorov. Pomembnih razlik med številom odločevalnih vprašalnih povedi med analiziranimi leti torej ni.

Druga vrsta vprašalnih nagovorov so dopolnjevalne VP. Od 415 vprašalnih nagovorov v letu 2002 je bilo 190 dopolnjevalnih, tj. skoraj 46 odstotkov. V Onah iz leta 2003 jih je bilo 229 od 491 (46,6 %), leta 2004 pa slabih 42 odstotkov oz. 190 od 453 vprašalnih nagovorov. Tudi tokrat se odstotki med seboj pomembno ne razlikujejo.

Dodajam pa še podatke o povezavi odločevalnih in dopolnjevalnih VP, in sicer zato, ker sem v uvodu napovedala, da me bo zanimalo, koliko je *klasičnih vprašalnih povedi*, torej teh, ki so kot posamezne nagovor v celoti: predstavljajo kar 35,5 % delež vseh obravnavanih nagovorov (= 1119 VP od 3148 nagovorov). Iz navedenega sklepam (če jih primerjam še s številom drugih nagovorov), da so od vseh nagovorov ti najštevilčnejši v vseh treh letih skupaj in v vsakem letu posebej.

V tabeli sem dopolnjevalne VP razdelila na:

– dopolnjevalne brez izbire:

➤ **A: Kaj je torej o tesnobi in strahu vedel povedati Freud?**

(Maja Megla – prof. dr. Renata Salecl; Ona, 19. 2. 2002, 10.)

➤ **A: Na kaj ste pozorni, ko nekomu pomagata premagati zdravstvene težave?**

(Borut Petrović Jesenovec – Lorraine Perretta; Ona, 9. 4. 2002, 9.)

- **A: Kam se v tej hierarhiji prioritet umešča vaše področje?**

(Karina Cunder – prof. dr. Saša Markovič; Ona, 26. 3. 2002, 11.)

- **A: Zakaj vam vsi verjamejo, da ste preplezali steno Daulagirija?**

(Tina Horvat – Tomaž Humar; Ona, 2. 4. 2002, 11.)

- **A: Kakšno je vaše mnenje glede prenehanja splošne vojaške obveznosti v mirnem času?**

(Nika Vistoropski – dr. Ljubica Jelušič; Ona, 5. 3. 2002, 9.);

– dopolnjevalne z izbiro:

- **A: Kaj imate raje: zapis na papirju ali v digitalni obliki?** B: *Rasel sem s knjigo. Daljša besedila z elektronske pošte vedno odtisnem in potem preberem. Na papirju. Sicer pa /.../*

(Hermina Kovačič – mag. Lenart Šetinc; Ona, 1. 6. 2004, 11.)

- **A: Kaj se bo torej zgodilo politično, tretja svetovna vojna, lokalne volitve, nič?** B: *Od človeštve je odvisno, kaj od tega bo izbralo. Lahko izberemo, kar hočemo. Maitreja ve, da je človeštvo zmedeno, ne ve pa, kako doseči svetovni mir. Zato ponuja svojo pomoč. Mi pa, človeštvo, moramo biti pripravljeni slišati in sprejeti njegov nasvet. Tretja svetovna vojna bi uničila naš planet, to pomeni vse življenje na njem. Ne verjamem, da bi Maitreja kot Kristus dovolil kaj takega /.../*

(Maja Megla – Wayne S. Peterson; Ona, 8. 1. 2002, 12.)

- **A: Kdo pa je večja ovira pri doseganju enakih možnosti, moški ali me same?** B: *Moški, ker se teže in počasneje prilagajajo. Če pogledamo ženske v deželah tranzicije, vidimo /.../*

(Tina Horvat – dr. Agneta Stark; Ona, 18. 6. 2002, 11.)

Dopolnjevalne VP z izbiro so tiste, ki imajo ločni pristavek, oz. tiste, s katerimi novinar ponuja možni/-e odgovor/-e. Začnejo se kot K-/Č-vprašanja, nadaljujejo pa se podobno kot odločevalne VP z izbiro. Tudi načini, kako B nanje odgovori, so enaki:

- 1) B samo neposredno izbere enega, več ali vse predlagane odgovore in ne razlaga naprej (če izbere le del danih možnosti, potem se na ostale lahko odzove ali ne);
- 2) B neposredno izbere enega, več ali vse predlagane odgovore (ni nujno, da se odzove na morebitni del, ki ga ni neposredno izbral) in pojasni izbiro – pove, v katerih okoliščinah katera izbira, zakaj taka odločitev, od česa je izbira odvisna itd. (ali nasprotno, tj. najprej razlaga, potem neposredna potrditev izbire);

- 3) B le neposredno zanika izbiro/-e (poudari, da nobena izbira zagotovo ni pravi odgovor) in nič ne pojasnjuje;
- 4) B neposredno zanika izbiro/-e (vse dane možnosti) in razloži vzroke za tako odločitev (ali nasprotno);
- 5) B le neposredno (brez razlage) zanika del predlaganih izbir (kadar je danih več možnosti), na ostale pa se ne odzove niti pritrdilno niti nikalno;
- 6) B neposredno zanika del predlaganih izbir, vendar brez razlage, ostale možnosti pa le potrdi kot odgovor;
- 7) B neposredno zanika del predlaganih izbir in svojo odločitev utemelji (ali nasprotno), na ostale izbire pa se sploh ne odzove (ker se z njimi ne strinja, je nanje pozabil ali pa jih je namerno izpustil);
- 8) B neposredno zanika nekatere predlagane odgovore in razloži svojo odločitev (ali nasprotno), ostale možnosti pa potrdi brez dodatnega pojasnila;
- 9) B neposredno zanika nekatere izbire, a tega ne pojasni, kljub temu pa se odzove na ostale možnosti in svojo izbiro še dodatno pojasni (ali nasprotno);
- 10) B neposredno zanika del izbir in razloži (ali nasprotno), poleg tega pa pojasni tudi pritrdilen odziv na ostale izbire (ali nasprotno);
- 11) B neposredno zanika nekatere izbire, svoje odločitve ne pojasni, pozitiven odziv na ostale izbire pa je razviden le iz dodatne razlage;
- 12) B neposredno zanika del danih možnosti, svojo odločitev razloži (ali nasprotno – najprej razlaga, potem neposredno zanika), pozitiven odziv na ostale izbire pa je razviden le iz dodatne razlage, torej posredno;
- 13) odgovori 7, 8, 10 in 12, le da je zanikanje dela izbir samo posredno, torej razvidno le iz razlage;
- 14) B samo posredno zanika izbiro/-e v celoti;
- 15) B posredno izbere enega, več ali vse predlagane odgovore;
- 16) B se na izbiro/-e ne odzove niti s potrditvijo niti z zanikanjem, ne neposredno ne z razlago, odgovori le na začetni dopolnjevalni del nagovora (B prosto odgovarja brez upoštevanja danih/-e izbir/-e, ker te niso skladne z njegovimi odgovori ali pa je nanje zaradi prenasičenosti podatkov v nagovoru pozabil); vidi se, kaj je B izbral, čeprav je izbira njegova, ne pa novinarjeva;

17) B ne oblikuje ustreznega odgovora – sicer govori, a ne o tistem, kar ga je novinar vprašal, zato ne moremo določiti niti njegove izbire niti potrditve ali odklonitve izbir, ki jih je predlagal novinar (to je oblikovno gledano odgovor, vsebinsko pa ne).

V tabeli (glej prilogo) sem našteje možnosti odgovorov razporedila le v naslednjih pet prostorov, ker primerov, ki sem jih obravnavala, ni bilo dovolj, da bi prav vsako različico dopolnila z zgledom (beseda *IZBERE* pomeni neposredno oz. očitno izbiro, tri pike pa označujejo (nadaljnjo) razlago izbire, torej (zgolj) posreden odgovor):

- 1) IZBERE ... (vsebuje možne odgovore: 2, 4, 7–12)
- 2) ... (zajema opise: 13/7, 13/12, 14–17)
- 3) IZBERE (tu sem uvrstila različice: 1, 3, 5 in 6)
- 4) ... IZBERE (značilno za 13/8 in obrnjene možnosti odgovorov: 2, 4, 7–10, 12)
- 5) ... IZBERE ... (13/10)

Po enakem merilu sem v tabelo razvrstila tudi odločevalne VP.

Poleg odločevalnih in dopolnjevalnih sem opredelila še *večdelne* vprašalne nagovore. Sestavljeni so iz odločevalnih in/ali dopolnjevalnih in/ali vprašalno-pripovednih in/ali velelnih povedi z nadaljevanjem, v tej sestavi pa lahko najdemo tudi nekatere splošne napovedno-tematske nagovore. Slednje in vprašalno-pripovedne kot posamezne dele sem uvrstila k vprašalnim večdelnim nagovorom zaradi nekaterih lastnosti, ki jih vsebujejo vprašalne povedi: na prvi pogled so enaki vprašanjem, ker se končujejo z ločilom *vprašaj* in ker jih v govoru zaznamuje vprašalna intonacija. Hkrati pa jih ne morem, kadar nastopajo enake vrste skupaj (npr. vprašalno-pripovedni + vprašalno-pripovedni), opredeliti kot enodelne, ker ti po Korošcu (1998: 270) ne smejo imeti končnega vprašaja, ali kot pristop dvodelnih, ker avtor (1998: 268) piše, sicer za VP, da so lahko »sestavina pristopa«, kar razumem tako, da ne morejo predstavljati pristopa v celoti, ne da bi poleg njih stale še prave pripovedne povedi s piko. Takih ovir ni, kadar nastopajo kot izpeljave. Kot sem že omenila, pa večdelni nagovori lahko vsebujejo (še) velelnе povedi z nadaljevanjem; prav zaradi usmeritve v odločevalno ali dopolnjevalno VP.

Tudi Korošec (1998: 260) dopušča možnost, da nagovor vsebuje dopolnjujoči se vprašalni povedi. Vendar v praksi najdemo skupaj, torej v enem vprašalnem *večdelnem* nagovoru (tako sem jih poimenovala tudi v tabeli), tudi več 'vprašalnih' povedi, ne samo dveh. V Oni iz leta 2002 sem

našla štiri večdelne nagovore iz treh enot in enega iz štirih VP. V letu 2003 je revija vsebovala devet 3-delnih in enega štiridelnega, leta 2004 pa 12 tridelnih vprašalnih nagovorov.

Korošec (1998: 260) še pravi, da se taki VP »smiselno« dopolnjujeta. Temu delno oporekam, ker sem med obravnavanimi primeri zasledila tudi take nagovore, kjer novinarji želijo z enim delom izvedeti vsebine, ki z drugimi niso neposredno povezane. Zato *vprašalne večdelne* nagovore ločujem v naslednje štiri skupine:

– nepovezani:

- **A: Kdo oblikuje arhitekturni okus porabnika ali njegov okus za notranjo opremo? Kakšen je splošni okus Slovencev? Ali lahko govorimo o okusu naroda?**

(Klemen Markovčič – Andreja in Marko Japelj; Ona, 24. 2. 2004, 12.)

- **A: Se vam zdi poseben privilegij, da ste večino otroštva preživeli v naravi? Ste bili bolj očetova ali mamina punca?**

(Tina Horvat in Klavdija Miko – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 10.)

Nepovezani večdelni nagovori so tisti, s katerimi novinar hkrati sprašuje po več različnih vsebinah ali pa ga v enem samem nagovoru zanimajo različna določila iste vsebine, npr. kdo in kaj, kje in zakaj ... Večdelne nagovore bi bilo pametneje razdeliti v posamezne samostojne dele, tako da bi B najprej odgovoril na en nagovor (iz ene enote), in šele potem bi ga A spodbudil z naslednjim. Opazila sem namreč, da se je pogosto zgodilo (v Oni od l. 2002–2004 pri dveh tretjinah nepovezanih večdelnih nagovorov), da B ni odgovoril na vsa »vprašanja«, če jih je vseboval en sam nagovor; v revijah Ona iz leta 2002 intervjuvanec na vsaj eno sestavino ni odgovoril kar 16-krat od 20 nepovezanih večdelnih nagovorov (tj. 80 % brez celotnega odgovora), v revijah iz leta 2003 se B ni odzval na vse dele 22-krat od 38 takih nagovorov (slabih 58 %), leta 2004 pa je bilo v Oni za novinarje neuspešnih 22 od 33 (= 66,7 %) primerov večdelnih nepovezanih nagovorov. S takimi nagovori so novinarji odgovarjalcem pustili, da so se izognili delu, na katerega niso želeli odgovoriti, ali pa so zaradi preveč podatkov oz. prenasičenosti nagovora nanj pozabili;

– enaki:

- **A: Kaj je za vas osebni izziv? Kaj je vaš maraton? B: Pri meni je to prav gotovo pedagoško, znanstveno in uredniško delo /.../**

(Tina Horvat – dr. Saša Ceci Erpič; Ona, 2. 12. 2003, 12.)

- **A: Ali se da doseči takšno ponotranjenje, tudi če nisi tako poduhovljen? Ali drugače: so lahko srečni tudi ljudje, ki niso tako duhovno usmerjeni, o tem ne znajo govoriti in ne obvladujejo meditacije?**

(Tina Horvat – Tomaž Humar; Ona, 2. 4. 2002, 10; podčrtala S. K.)

- **A: Kakšen bi bil zdrav partnerski odnos? Kaj sploh je zdravo?**

(Nika Vistoropski – dr. Miran Možina; Ona, 8. 10. 2002, 11.)

Novinarji sprašujejo z *večdelnimi enakimi* nagovori po isti vsebini, izraženi v več delih, in sicer z drugimi besedami. Ko B odgovarja, opazovalec/poslušalec ne more ločiti, na katero »vprašanje« se je odzval, ker bi bili odgovori na vse dele takega nagovora enaki. Novinar je prvi del nagovora verjetno preoblikoval zato, ker je menil, da ni dovolj dobro/ustrezno vprašal, hkrati pa se je tako poskušal čim bolj približati izkustvenemu polju odgovarjalca, da bi se izognil morebitnemu sporočanjškemu šumu. Ta bi lahko nastal zaradi B-jevega nerazumevanja dela nagovora. *Enake nagovore* sem v razpredelnici razdelila na tiste, ki *ne* vsebujejo *nasprotja*, in tiste z *nasprotjem*. Kaj so prvi, sem že razložila. Druge pa označujejo protipomenke. Večdelni nagovor kljub temu ostaja *enak*, ker ko je B odgovoril na en del nagovora, je s tem še vedno odgovoril tudi na druge/-ga. Zgledi večdelnih *enakih nagovorov z nasprotjem*:

- **A: Zakaj je po vašem mnenju srce simbol ljubezni? Zakaj niso jetra ali koleno?**

B: Poglejte, kadar človek začuti ljubezensko strast, mu srce začne takoj hitro biti. Pri srcu čuti, dogaja se mu nekaj nenavadnega. To je res poseben organ, a tehnično gledano je le eden od vseh.

(Tina Horvat – doc. dr. Tomislav Klokočovnik; Ona, 8. 4. 2003, 11.)

- **A: Zakaj, mislite, so bili doslej predsedniki samo belci in moški? Kaj pa ženske, temnopolti?**

(Nika Vistoropski – Johnny Young ; Ona, 22. 4. 2003, 12.);

– dvodelni:

Vprašalni večdelni dvodelni nagovor, tako sem ga poimenovala, pomeni isto kot Korošček termin *dvodelni nagovor*; vsebuje dva dela, tj. pristop in izpeljavo (= merilo kakovosti, po katerem označujem razmerje med 'V'P). Zato bi lahko sklepali, da si besedi *večdelni* in *dvodelni* kot del iste besedne zveze nasprotujeta, a ni tako, ker ne gre za enako merilo oz. *dele* z istim pomenom. *Večdelni* se ne nanaša na pristop in izpeljavo, temveč na število 'vprašalnih' povedi (= merilo

količine). Je pa nujno, da je *vprašalni dvodelni* nagovor hkrati *večdelni*, ker gre pri njem za razmerje med najmanj dvema 'V'P. Nasprotno, da je vsak večdelni tudi dvodelni, pa ne velja, ker ločujem štiri vrste večdelnih nagovorov, ena izmed njih je torej vprašalni dvodelni nagovor. Do rahle neuskklajenosti izrazov v poimenovanju je prišlo zato, ker je Korošec eno vrsto nagovorov že poimenoval kot *dvodelne* nagovore, vsebina njihovega pristopa in izpeljave pa je bila v podobnem razmerju kot ga vsebujejo nekateri večdelni vprašalni nagovori.

Vprašalni dvodelni nagovori nastanejo, ko novinarji poskušajo popraviti prvotno neustrezno (preširoko, preveč odprto) »vprašanje« v bolj usmerjeno oz. določilno, da bi od sogovornika dobili ustrezen odgovor. Vsebinsko začetne/-ih povedi ožijo na naslednje načine:

1) izpeljava je 'vprašalno-pripovedna' poved, ki je videti kot neposredna/-e izbira/-e, ki jo/jih novinar B-ju ponuja kot možni/-e odgovor/-e na pristop. Zgledi iz One:

➤ **A: V čem ste najboljši? Kot kurator, lobist, organizator?**

(Nika Vistoropski – Aleksander Bassin; Ona, 13. 4. 2004, 11.)

➤ **A: Kaj je vam osebno merilo za uspeh? Prodane vstopnice, število gledalcev, ženina pohvala?**

(Tina Horvat – asist. mag. Marko Pokorn; Ona, 20. 7. 2004, 11.);

2) izpeljava je 'vprašalno-pripovedna' poved, ki nastopa kot možni odgovor v obliki odvisnega stavka. Zgledi:

➤ **A: Zakaj smo v Sloveniji tako navdušeni nad balkanskim humorjem? Ker nimamo svojega?**

(Tina Horvat – asist. mag. Marko Pokorn; Ona, 20. 7. 2004, 11.)

➤ **A: Kakšna je filozofija navijača? Da nogometaš prevzame njegove neuresničene ambicije?**

(Tina Horvat – dr. Saša CeciĆ Erpić; Ona, 2. 12. 2003, 10.);

3) izpeljava je vprašalni, vprašalno-pripovedni ali celo (nepravi; ker ga novinar s pristopom delno usmeri, čeprav je še vedno dovolj splošen) splošni tematski del nagovora, ki ni videti kot ponujeni odgovor, ker A z njim le oži/usmerja široko (*nedoločilno*) temo pristopa:

➤ **A: Kako pa je z izbiro garderobe? Vas najdemo na klasičnih oddelkih ali pri policah z**

oblačili, sešitimi po najnovejših zapovedih?

(Ana Turk – Jelka Reichman; Ona, 16. 3. 2004, 11.)

➤ ***A: Pa vaši sošolci? So baletniki?***

(Hermina Kovačič – Edward Clug; Ona, 13. 7. 2004, 12.);

4) z izpeljavo novinar oži temo pristopa in ponuja možni odgovor v obliki dopolnjevalne VP z izbiro ali odločevalne VP. Odgovarjalec se lahko, če se ne strinja z dano smerjo odgovora, odzove le na pristop, ki je vsebinsko širši in zajema več možnih odgovorov. Lahko pa odgovori le na izpeljavo, s tem pa hkrati – posredno – tudi na pristop. (Enako B lahko ravna v okoliščinah, opisanih v točkah 1, 2 in 3.) Zgledi:

➤ ***A: Kako sebe sploh opredelite v tem modnem svetu? Kaj ste: podjetnik, modni oblikovalec, umetnik?***

(Artur Mužič – Ottavio Missoni; Ona, 5. 11. 2002, 11.)

➤ ***A: Kaj vodi zbiratelje? Je to strast, postavljanje, preprosta ljubezen do lepega?***

(Nika Vistoropski – Aleksander Bassin; Ona, 13. 4. 2004, 11.)

➤ ***A: Kako se prenašajo vaše stvaritve? Jih zapisujete?***

(Hermina Kovačič – Edward Clug; Ona, 13. 7. 2004, 11.)

➤ ***A: Zakaj je v socializmu kar mrgolelo družbenokritičnih nadaljevanj, zdaj pa ni skoraj ničesar? Smo postali apatični?***

(Tina Horvat – asist. mag. Marko Pokorn; Ona, 20. 7. 2004, 11.)

➤ ***A: Zakaj ste se odločili za pediatrijo? Vam je zgled vaša mama, ki je tudi v tej veji medicine?***

(Tina Horvat – asist. mag. Marko Pokorn; Ona, 20. 7. 2004, 12.);

5) z dopolnjevalno ali odločevalno izpeljavo novinar oži vprašalno-pripovedni ali odločevalni pristop. Če B zanika vsebino pristopa, je izpeljava nepotrebna (še slabše pa je, če novinar intervjuvanca nagovarja z obrnjeno različico). Primeri:

➤ ***A: Hodita v kino? Kateri film vama je najbolj ostal v spominu?***

(Nika Vistoropski – Štefka Drolc in Maša Derganc; Ona, 14. 5. 2002, 11.)

➤ ***A: Pesmi še pišete? Kaj vas navdihuje /.../***

(Klavdija Miko – Jožica Maučec Zakotnik; Ona, 27. 7. 2004, 10.)

- **A: Nastopate v različnih izvedbenih oblikah? Katera vam je najljubša?**

(Klemen Markovčič – Maja Cerar; Ona, 13. 1. 2004, 9.);

– mešani:

- **A: (Zakaj je nogomet v osnovi še vedno moška zadeva? /Zakaj se ga ženskam ne da toliko gledati ali igrati?) Nimamo časa?/**

(Tina Horvat – dr. Saša CeciĆ Erpič; Ona, 2. 12. 2003, 10; oklepaja dodala S. K.)

Nagovor vsebuje mešanico *enakega dela z nasprotjem* (v okroglem oklepaju) in *dvodelnega*, katerega izpeljava je "odgovor" v obliki izbire, vprašalno-pripovedne povedi (tretja, vprašalno-pripovedna poved skupaj z drugo dopolnjevalno VP tvori *dvodelni* vprašalni del v poševnem oklepaju).

- **A: Bi zase lahko rekli, da ste karieristka v pozitivnem pomenu besede? (Kje je vaše sidrišče? Je to družina, partner ali morda vaši prijatelji?) Se da združiti družinsko in profesionalno življenje brez večjih odrekaj eni ali drugi strani?**

(Klemen Markovčič – dr. Sibila Petlevski; Ona, 17. 12. 2002, 12; oklepaj dodala S. K.)

Ta štiridelni nagovor sem z oklepajem navidezno preoblikovala v tri enote. Vprašalni povedi, ki sta v oklepaju, sta v *dvodelnem* razmerju; odločevalna (ločna) VP je izpeljava, v obliki katere novinar B-ju nakazuje možne odgovore. Prvi, drugi (zajet v oklepaju) in tretji del so *nepovezani*. *Mešani* so torej nagovori, sestavljeni iz *enakih*, *dvodelnih* in/ali *nepovezanih večdelnih* nagovorov.

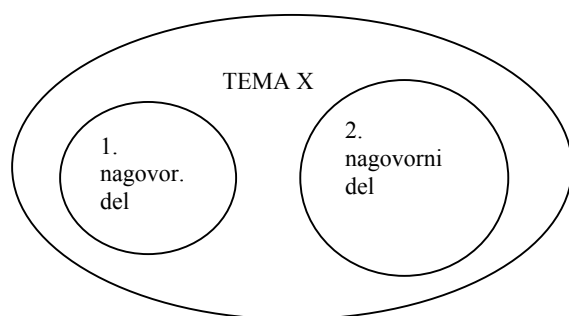
Večdelni nagovori, ki sem jih opisala v tem poglavju, so torej tisti, ki sem jih v uvodni hipotezi imenovala »več vprašanj v enem«. Pisci novinarskih teorij, ki tudi delajo kot novinarji, opozarjajo, naj se takih nagovorov izogibamo, ker so slabi. Nihče od njih pa tega, kaj pomenijo *slabi* nagovori, natančno ne pojasni. Zato sem jih razvrstila v posamezne vrste, da bi čim bolj izpostavila njihove morebitne slabosti. Ugotovila sem tudi, da vsi večdelni nagovori niso neustrezni; npr. *enaki*, s katerimi novinarji intervjuvancu ne dopuščajo, da bi med njimi izbiral. Najslabši so, kot je razvidno iz statističnih podatkov, *nepovezani*, ker z njimi B-ju dajemo možnost odločanja, na kateri del nagovora bo odgovoril. Videli smo, da je tako novinar pogosto ostal brez celotnega odgovora. Neustrezni so tudi *dvodelni* pod točko 5; B ne more odgovarjati na

drugi del nagovora, če je zanikal prvega. Res pa je, da če bi B odgovoril na izpeljavo, bi se s tem razumelo, da je posredno potrdil tudi vsebino prvega nagovornega dela. Delno slabi so *dvodelni* nagovori od točke 1 do 4. Boljše bi bilo, če bi novinarji splošni pristop in izbirno izpeljavo povezali v eno, določilno poved. Vendar če so prvo poved že izrekli, je dobro vsaj to, da so opazili njeno preveliko odprtost, in jo zato poskušali preoblikovati.

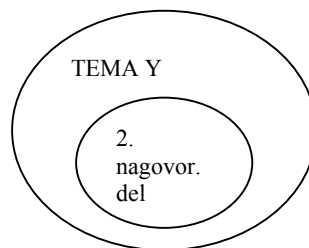
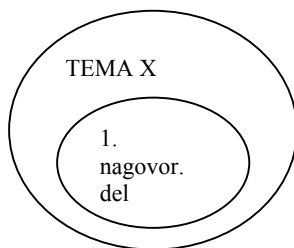
V obravnavanih Onah iz leta 2002 je bilo 63 večdelnih nagovorov od 415 vprašalnih, tj. dobrih 15 odstotkov. V letu 2003 sem jih našla 87, kar je 17,7 odstotkov od 491 vprašalnih nagovorov. Leto 2004 je od 453 vprašalnih vsebovalo 90 večdelnih (19,9 %). Med vsemi vprašalnimi od l. 2002–2004 jih torej ni veliko, le 17,7 %, pa tudi vsakoletno naraščanje njihovega števila je zanemarljivo.

Prikaz 6.1.1.1: Ponazoritev razmerij med posameznimi deli vprašalnih nagovorov

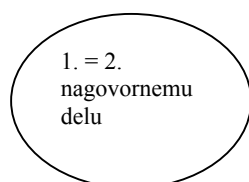
1) Razmerje nepovezanosti

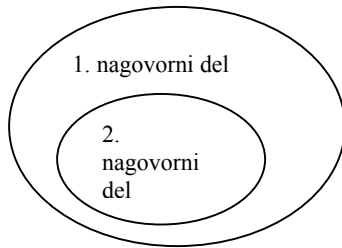
ali

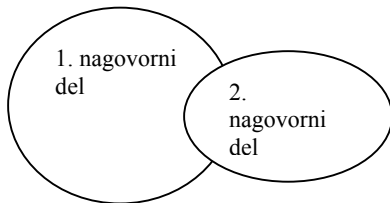
2) Razmerje enakosti

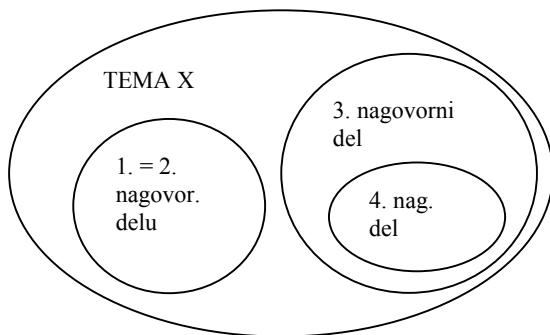
3) Razmerje dvodelnosti (odgovor predstavlja presek)

ali

4) Primer mešanega razmerja

6.1.2 Vprašalno-pripovedni nagovor

Korošec (1998: 262) ga je definiral kot »**vprašanje v obliki pripovedne stavčne ali nestavčne povedi, v govoru pa z vprašalno intonacijo, kar se nakaže z ločilom vprašaj**. Ima krepko navezovalnost.« (poudarila S. K.)

Učinek nagovora je isti kot pri običajni VP, ker odgovarjalec nadaljuje enako kot na nagovorno VP, ki je odločevalna nerazmišljalna. Ta nagovor pri zapisu intervjuja, kadar gre za enostavno poved, zapisovalec/avtor zlahka prikaže kot nagovorno trditev. V prvotnem

dvogovoru (tudi na radiu in TV) pa se zaradi intonacije sliši, ali gre za nagovorno trditev ali vprašalno-pripovedni nagovor. Slednjega namreč izdaja vprašalna intonacija v govoru. Vprašalno-pripovedni nagovor ima lahko tudi obliko nagovornega privzema. (Korošec, 1998: 262, 263)

V obravnavanih intervjujih je bilo 50 vprašalno-pripovednih od 959 nagovorov iz leta 2002, kar je 5,2 odstotka. Leto kasneje jih je vsebovalo 43, kar je 3,9 % vseh – teh je 1109. V revijah iz l. 2004 sem našla 25 vprašalno-pripovednih nagovorov, tj. 2,3 odstotke od celote, ki znaša 1080 nagovorov. Vprašalno-pripovednih nagovorov je bilo torej 118 od 3148 v vseh treh obravnavanih letih, kar je 3,7 %. Sklep: vsako leto je vprašalno-pripovednih nagovorov v pregledanih Onah manj. Vzroke lahko iščemo tudi v tem, da jih novinarji ne označujejo s končnim ločilom vprašaj, temveč s piko – kot nagovorne trditve.

Primeri vprašalno-pripovednega nagovora:

– B odgovori samo z razlago:

- **A: Vi dvomite?** B: *Seveda imam veliko vprašanj. Inteligentni brez vprašanj ne sprejemajo ničesar /.../*

(Nika Vistoropski – Angelena Clark Young; Ona, 19. 3. 2002, 11.)

- **A: V tem društvu so vam pokazali pot k popolni treznosti?** B: *V Polju se je teža samoobsodbe zaradi alkohola začela razblinjati, ko sem gledala težave drugih ljudi /.../*

(Tina Horvat – Vesna Rutar; Ona, 19. 10. 2004, 12.)

– B pritrdi/zanika, potem razlaga:

- **A: Ko si alkoholik, torej izginejo opojni in zaneseni trenutki?** B: *Ja, kmalu sem ugotovila, da nisem bila več takšna /.../*

(Tina Horvat – Vesna Rutar; Ona, 19. 10. 2004, 10.)

- **A: Pogovore torej odnesete s seboj domov, če želite ali ne?** B: *Nekoliko res /.../*

(Klavdija Miko – Marjan Žveglič; Ona, 20. 5. 2003, 12.)

6.1.3 Nagovorna trditev

Nagovorna trditev, kot ugotavlja Korošec (1998: 263–267), pogosto dopolnjuje odgovor pred seboj ali pa je nagovor k tej vsebini. Zato je zelo podobna nagovornemu posegu, vendar nikoli ne prekinja toka odgovora. Zanj je značilna krepka navezovalnost in šibka napovednost. Korošec tudi trdi, da se v praksi po nepotrebnem piše s končnim ločilom vprašaj. Na koncu jo torej označujemo s piko.

Korošec (1998: 263, 264) podrobneje razlaga nagovorno trditev takole:

Ko je odgovarjalec končal, zaokrožil svojo misel, vpraševalec to razume kot točko, ko je na vrsti, da nadaljuje. Signali za konec sekvence so taki, da vpraševalec lahko sklepa, da mu misli odgovarjalca ni treba dopolniti ali pa sploh na različne (ustaljene) načine spodbuditi. Sekvenca je torej besedilno zaključena, vsebinsko je tematika z odgovorom izčrpana /.../. Nastopi točka, ko se dvogovor nadaljuje z novim nagovorom, lahko tudi takim, ki začenja novo tematiko, o kateri vpraševalec želi voditi pogovor.

Vpraševalec torej lahko, tako piše Korošec (1998: 264), zastavi odgovarjalcu nagovorno trditev, kar pomeni, da odpre novo sekvenco s **pripovedno povedjo** (poudarila S. K.). Odgovarjalec ve, da se s tem pričakuje njegov odgovor, ne pa da je vpraševalec le dopolnil, potrdil oz. zanikal njegov odgovor. Zato odgovarjalec po navadi reagira z obsežnejšo repliko.

Kadar je nagovorna trditev podobna nagovornemu posegu, se odgovarjalec lahko odzove tako, da:

- (a) »presliči in nadaljuje, ne da bi se pustil motiti, k nagovoru pa se vrne, ko meni, da je svojo misel v repliki izčrpal in zaokrožil;
- (b) ga s členkom pritrdjevanja, zanikanja, omejevanja ipd. komentira in takoj nadaljuje začeto misel; se pravi, reagira, a se ne pusti zmotiti;
- (c) se pusti »zapeljati« in repliko nadaljuje v vsiljeni smeri.« (Korošec, 1998: 265)

Vpraševalec, kot meni Korošec (1998: 265–267), uporabi nagovorno trditev zato, da spremeni smer pogovora, izziva B-jeve izjave (če ima slednji kaj povedati), B-ju nasprotuje in s tem ustvarja napetost (povzroči obojesmerni dvogovor), ali pa jo uporabi zato, ker hoče soustvarjati vsebino intervjujskega sporočila, pokazati naslovnikom in odgovarjalcu, da obvlada tematiko in je odgovarjalcu statusno enakopraven. Lahko pa želi z nagovorno trditvijo doseči, da bi bil B gospodarnejši pri svojem izražanju. Če vpraševalec zgolj povzame končni del prejšnje odgovorne replike in se nanjo krepko navezuje, je funkcija nagovorne trditve zapiranje ene (izčrpane) teme.

Enako kot pri eno- in dvodelnih nagovorih novinar lahko spodbuja odgovarjalca z nagovornimi trditvami, ki so predstavitvene. Z njimi občinstvu opisuje svojega sogovornika oz. njegovo življenje, delo ipd. Zgledi:

- **A: *Bili ste razglašeni za zlatega komedijanta na Dnevih komedije v Celju.***

(*Hermina Kovačič* – Igor Samobor; Ona, 11. 6. 2002, 12.)

- **A: *V Slovenijo ste prišli iz Bahrajna.***

(*Nika Vistoropski* – Angelena Clark Young; Ona, 19. 3. 2002, 11.)

Povsem logično je, da imamo – v nasprotju s predstavitvenimi – tudi nepredstavitvene nagovorne trditve, npr.:

- **A: *Do nasilja mora spremeniti odnos tudi družba.***

(*Borut Petrović Jesenovec* – Michael Paymar; Ona, 18. 2. 2003, 11.)

Trditve se razlikujejo tudi po tem, ali je novinar v nagovoru navedel vir ali ne, in če ga je, ali je navedba vira verodostojna in natančna ali ne. Zgledi:

– novinar ni navedel vira:

- **A: *Imate dva otroka, ki živita v ZDA.***

(*Nika Vistoropski* – Angelena Clark Young; Ona, 19. 3. 2002, 11.)

- **A: *Poleg politike in politikov se zelo rad spotakneš ob Cerkev.***

(*Tomaž S. Natlačen* – Jože Brus; Ona, 5. 2. 2002, 11.);

– novinar je navedel vir svoje trditve (v celoti), ki je:

- 1) »verodostojen«, če je bila vsebina trditve javno objavljena – B je o tem že govoril v izjavah ali intervjujih istega ali drugega medija, napisal članke ali knjige, ali če so podatke oz. mnenja o njem/o njegovem delu javno (ali ne) posredovali drugi, ali če je A vsebino za trditve povzel iz intervjuvančevih odgovorov, ki jih je dobil prek intervjuja:

- **A: Pravite, da je sicer večina zemljišč v Izraelu v državni lasti.**

(*Hermina Kovačič* – prof. dr. Rachele Alterman; Ona, 1. 10. 2002, 11; poudarila S. K.);

- 2) »neverodostojen«, če gre za domnevo oz. nepopolno navedbo vira:

- A: ***Sem feministka, vendar nisem feministična pisateljica, ste dejali nekoč.***

(*Hermina Kovačič* – Monika van Paemel; Ona, 8. 7. 2003, 10; poudarila S. K.)

- A: ***Poznavalci pravijo, da je prizor posilstva v vaši knjigi *Rože na ledu* eden od najbolj pošastnih opisov v sodobni literaturi.***

(*Hermina Kovačič* – Monika van Paemel; Ona, 8. 7. 2003, 11; poudarila S. K.)

- A: ***Zdi se, da bostonsko intelektualno študentsko življenje kar kipi.***

(*Nika Vistoropski* – prof. dr. Lidija Polutnik; Ona, 6. 5. 2003, 12; poudarila S. K.)

- A: ***Menda ste si lani kupili smučarsko opremo in tako uresničili neke druge sanje iz otroštva.***

(*Hermina Kovačič* – Edward Clug; Ona, 13. 7. 2004, 9; poudarila S. K.)

Praktiki (Perovič in Šipek, 1998: 121) svetujejo, da se morajo novinarji zavarovati tako, da preverijo podatke, kadar navajajo trditve. S tem se strinjam, vendar pa v nagovoru vira ni treba vedno navesti; takrat, kadar bi z njegovo natančno navedbo preveč obremenili nagovor s podatki, in če seveda ne gre za polemičen intervju. Zmeraj pa ostaja še možnost, da novinarji sploh ne zastavijo nagovorne trditve, če niso prepričani o resničnosti njene vsebine, pač pa izrečejo (oz. v pisavi označijo) vprašalno-pripovedni nagovor – tako bo intervjuvanec sam povedal, kaj je res in kaj ne, novinarju pa nihče ne bo mogel očitati, da navaja neresnične podatke.

Korošec (1998: 264, 265) je razpoznal učinek trdilnega nagovora v tem, da poživlja dvogovor in da daje pri naslovniki vtis, da A B-ja ni 'napadal' z vprašanji. Videti je še, da vpraševalec poleg usmerjanja dvogovora želi tudi sodelovati s svojim znanjem in mnenjem pri oblikovanju sporočila.

Kljub temu, da trdilne povedi namesto vprašalnih v intervjuju včasih dajejo naslovniku in občinstvu vtis, da je novinar prijazen do sogovornika, ker ga ne zaslišuje strogo z vprašalnimi povedmi, pogovor pa je zato videti sproščen in lahkoten, je treba paziti, da se z nagovornimi trditvami ne pretirava, kajti kaj hitro se lahko izgubi učinek poživljanja besedila. V Delovi prilogi Ona sem namreč opazila, da nekateri avtorji v celem intervjujskem besedilu ne uporabijo nobene druge vrste nagovora. To je lahko za bralca in odgovarjalca moteče. Naslovnik pa lahko celo dobi vtis pretirane novinarjeve prijaznosti do odgovarjalca, s čimer je novinar (in s tem medij) manj verodostojen, še posebej, če gre za polemične intervjuje. V nenehnem ponavljanju nagovornih trditev vidim stilno slabost, ne pa 'avtorjevega stila'. Enako seveda lahko trdim za vztrajno

ponavljanje drugih vrst nagovorov v enem in istem besedilu. Tak dvogovor je namreč vse prej kot živahen in zanimiv.

Od 3148 vseh obravnavanih intervjujskih nagovorov je bilo nagovornih trditvev 209, tj. 6,6 odstotkov; v Onah iz leta 2002 jih je bilo 66 od 959 nagovorov (= 6,9 %), leta 2003 63, kar je 5,7 % od 1109 nagovorov, leta 2004 pa 77 od 1080 nagovorov ali 7,1 %. Tudi tokrat se odstotki med seboj pomembno ne razlikujejo glede na posamezna leta.

Še nekaj zgledov za nagovorne trditve v Oni:

1) Odgovarjalec je izbral možnost odgovora brez pritrditve z *DA* ali zanikanja z *NE*. Odzval se je neposredno z razlago oz. opisom vsebine nagovora:

- **A: Na čelo nove iraške vlade bo stopil Ijad Alavi.** B: *Alavi je šiit, kirurg po poklicu in je tehokrat. Bil je član stranke Baas /.../*

(Vesna Pfeifer – Aljaf Bakhtyar; Ona, 15. 6. 2004, 11.)

- **A: Prav gotovo je drugače biti veleposlanik v Afriki kot na primer na Bližnjem vzhodu.** B: *Vloga, ki jo je igral moj mož kot veleposlanik, se je /.../ razlikovala /.../*

(Nika Vistoropski – Angelena Clark Young; Ona, 19. 3. 2002, 10.);

2) Intervjuvančev odziv na nagovorno trditev je drugačen od zgornjega: najprej pritrdi/zanika, šele potem širše odgovarja:

- **A: Delate s svojim bratom Franciscom.** B: *Da, na začetku sva imela skupno pisarno, zdaj pa imava /.../*
- **A: Neka stranka je pri vas naročila hišo, ki naj bi bila videti kot hiša.** B: *Da, zanimiva se mi je zdela ubeseditev, saj je že sama po sebi določila cilj. Večina ljudi ve, kaj pomeni hiša, ki je videti kot hiša oz. /.../*

(Saša Bojc – Manuel Aires Mateus; Ona, 29. 6. 2004, 21, 22.)

- **A: Torej se Dunaj odpira prihodnosti.** B1: *Pravzaprav ne. Padec Berlinskega zidu je bil za mesto zelo pomemben /.../*

(Hermina Kovačič – Gisela Podreka in Boris Podrecca; Ona, 12. 3. 2002, 13.).

Slabost nagovornih trditev je, da so preširoke, zato lahko odgovarjalec poudarke, ki naj bi jih komentiral, zazna drugje kot novinar. Zgled:

- **A: Neki japonski plesalec iz baletne skupine Ochi je izvedel vaš Solo za dva stola in bil nagrajen v moskovskem Boljšoj teatru.** B: Jaz pa sem dobil bronasto medaljo za koreografijo. Predvčerajšnjim, ko sem še bil na Japonskem, sem delal z njim nekaj novega. Zelo je napredoval. Prav navdušen sem. **A: Hotela sem vprašati, kako je gledati drugega, ko pleše tvojo stvaritev.**

(Hermina Kovačič – Edward Clug; Ona, 13. 7. 2004, 11.)

6.1.4 Dvodelni nagovor

Korošec (1998: 267, 268) opredeljuje dvodelni nagovor tako, da ga ločuje – kot pove že samo ime *dvodelni nagovor* – na dva dela: na **pristop** in **nagovorno izpeljavo**, ki izhaja iz pristopa. Nagovorna izpeljava je najpogostejše velelna poved ali VP v najširšem smislu (sem sodijo tudi vprašalni prislovi, vprašalni zaimki). Lahko je ena eno- ali dvostavčna poved. V izpeljavi se strne zahteva za nastop odgovora. Pristop ne vsebuje te eksplicitne zahteve po odgovoru, lahko pa ima navezovalne prvine na odgovor prejšnje sekvence. Pristop je torej »priprava, širša utemeljitev ali naznačitev smeri, v katero naj gre odgovor« (Korošec, 1998: 267), zato je lahko daljša od ene povedi. Sestavina pristopa je lahko tudi VP.

Posebna vrsta nagovornega pristopa je po Korošču (1998: 269) **predstavitveni nagovorni pristop**. To pomeni, da ima avtor intervjuja poleg namena »pridobiti za javnost pomembne podatke« tudi namen »predstaviti (doslej neznano) osebo«, ki nastopa v vlogi odgovarjalca. Predstavitveni nagovorni pristop se lahko pojavi v nagovornem pristopu na samem začetku intervjujskega besedila. Začne se tako, da A naslavlja B-ja z zvalniško rabljeno ogovarjalno besedo oz. besedno zvezo.

Korošec (1998: 269) ločuje med predstavitvenim nagovornim pristopom, ki je prisoten tudi v prvotnem dvogovoru, in avtorjevim predstavitvenim uvodnim vložkom (vsebuje najvažnejše podatke o odgovarjalcu), ki je le stvar pisnega besedila. Intervjuji v Oni vedno vsebujejo avtorjev predstavitveni uvodni vložek, predstavitveni nagovorni pristop pa sem zasledila 199-krat od vseh dvodelnih nagovorov (= 24,8 %).

V revijah sem opazila različne splete *predstavitve* in *nepredstavitve* v dvodelnih nagovorih. In ne samo razlik v pristopu, kot jih je zaznal Korošec, temveč tudi v izpeljavi:

1) predstavitveni pristop (PP) + predstavitevna izpeljava (PI)

- **A: *Pred desetimi leti vaši nazori in javni nastopi niso bili po volji Cerкви, zato ste bili kontroverzni in za medije zelo zanimivi. Bili so vam naklonjeni. Sedaj vaša podoba popolnoma ustreza temu, kar počnete. Nobenega nasprotja ni več. Zato so se mediji zmedli. V zadnjih mesecih so o vas pisali naklonjeno in občudujoče, ali pa kritično oziroma kritizersko, iščoč napake v vašem sedanjem delovanju. Če se strinjate, bi se izognili tema polarnostima in se posvetili na videz veliki razliki med nekdanjo in sedanjo Vido, tema dvema tako različnima ženskama v eni osebi. Kdo je po Vidi redovnici ta druga ženska? Kdo je nova Vida?***

(Maja Megla – Vida Žabot; Ona, 12. 2. 2002, 9.)

2) nepredstavitveni pristop (NP) + nepredstavitevna izpeljava (NI)

- **A: *Živimo v stresnem svetu. Katera živila lahko zmanjšajo vpliv vsakodnevnega stresa?***

(Borut Petrović Jesenovec – Lorraine Perretta; Ona, 9. 4. 2002, 11.)

3) predstavitveni pristop + nepredstavitevna izpeljava

- **A: *Ste direktor področja razvoja zdravstvenega zavarovanja na ZZZS. Se zavarovanci upravičeno bojimo, da se bodo pravice iz obveznega zavarovanja zmanjševale?***

(Tina Horvat – mag. Martin Toth; Ona, 4. 11. 2003, 11.)

4) nepredstavitveni pristop + predstavitevna izpeljava

- **A: *Japonska slovnica je precej zahtevna. Koliko časa ste potrebovali, da ste lahko tekoče govorili?***

(Nika Vistoropski – dr. Vladimir Kos; Ona, 2. 12. 2002, 11.)

5) nekatero od možnih mešanic:

– NP + PP + NI:

- **A: Japonsko predstavljajo kot šolski primer države, kjer se nad mladostniki v izobraževalnem sistemu izvaja izreden pritisk. Sami ste učili na zasebni univerzi, na kateri veljajo strogi vpisni pogoji. Je res tako hudo?**

(Nika Vistoropski – dr. Vladimir Kos; Ona, 2. 12. 2002, 11.)

– PP + NP + NI:

- **A: Na Japonsko ste prišli leta 1956, torej dobrih deset let po drugi svetovni vojni. Takrat je država začela počasi odpirati svoja vrata. Kako jih je, recimo, odprla krščanstvu?**

(Nika Vistoropski – dr. Vladimir Kos; Ona, 2. 12. 2002, 11.)

V obravnavanih Onah iz leta 2002 je bilo 219 dvodelnih od 959 nagovorov, tj. 22,8 %. V letu 2003 sem jih našla 283, kar je 25,5 odstotkov od 1109 nagovorov, v revijah iz l. 2004 pa je bilo 300 dvodelnih od 1080 nagovorov (27,8 %). Opazno je torej njihovo nekaj odstotno naraščanje iz leta v leto. Delež, ki ga skupaj zavzemajo glede na ostale nagovore od l. 2002–2004, pa je 25,5 odstotni (= 802 dvodelna nagovora od 3148). Opozoriti moram, da sem k dvodelnim nagovorom uvrščala tudi nagovore z večdelno izpeljavo, ki jih Korošec ne omenja, vendar jih v praksi najdemo. Natančnejše podatke o količini posameznih vrst izpeljav vsebuje k nalogi priložena tabela.

Čeprav so dvodelni nagovori najpogosteje sestavljeni iz pristopa, ki je trdilni, in nagovorne izpeljave, ki je vprašalna poved, v časopisju najdemo tudi obratne možnosti, kjer pristop sledi izpeljavi (jo pojasnjuje):

- **A: Imate zdaj že nove načrte? Baje ustanavljate dnevnik.**

(Tina Horvat – Marko Crnkovič; Ona, 10. 6. 2003, 11.)

- **A: Kakšna je bila vaša študijska motivacija? 21-letni ste postali mama.**

(Nika Vistoropski – prof. dr. Meta Grosman; Ona, 25. 11. 2003, 12.)

Novinarji včasih nagovarjajo intervjuvance z daljšim pristopom, potem pa sledi vprašalnica (izpeljava), ki se navezuje na pristop, ni pa del pristopa, čeprav bi lahko bila, oz. bi bilo bolje, da bi – zaradi jasnosti – bila:

- **A: Za zelo malo ljudi v Sloveniji se dviguje tako veliko medijskega prahu kot za vami.**

Zakaj, mislite, da je tako?

(Tina Horvat – Marko Crnkovič; Ona, 10. 6. 2003, 9.)

Bolje bi bilo vprašati tako, da bi se pristop začel z vprašalnico *Zakaj?*, dvodelni nagovor pa bi tako postal enostavni vprašalni nagovor: *Zakaj mislite, da se za tako malo ljudmi v Sloveniji dviguje tako veliko medijskega prahu kot za vami?*

➤ **A: V knjigi trdite, da bi morali pomesti z mitom o supermanu. Zakaj?**

(Borut Petrovič Jesenovec – Michael Paymar; Ona, 18. 2. 2003, 11.)

Tudi tu bi bilo bolje začeti z vprašalnico: *Zakaj v knjigi trdite, da bi morali pomesti z mitom o supermanu?*

➤ **A: Med kirurgi je veliko moških. Zakaj?**

(Tina Horvat – doc. dr. Tomislav Klokočovnik; Ona, 8. 4. 2003, 11.)

➤ **A: Ukvarjate se tudi s poučevanjem. Česa?**

(Klemen Markovčič – Maja Cerar; Ona, 13. 1. 2004, 11.)

Takih nepotrebnih dvodelnih nagovorov je v Oni malo; leta 2002 so revije vsebovale štiri, 2003. devet, 2004. pa le dva nagovora s kratko vprašalno dopolnjevalno izpeljavo. Razmišljala sem, da bi razlog lahko bil v sposobnih časopisnih novinarjih, ki dobro obvladajo večšine intervjuvanja. Vendar dvomim, da je v resnici tako. Zato mislim, da se pravi vzrok skriva v tem, da imajo časopisni novinarji možnost popravljanja takšnih slabosti, ko pretvarjajo govorjeno besedilo v pisno.

6.1.5 Enodelni nagovor

»Enodelni nagovor je nagovorni **pristop brez izpeljave**. Sestoji iz ene ali dveh **večstavčnih povedi** (poudarila S. K.). Po vsebini in obliki je lahko povsem podoben nekaterim intervjujskim odgovorom, zato je važno, da se nagovori intervjuja tudi grafično, npr. z vrsto tiska, ločijo od odgovorov.« (Korošec, 1998: 269)

Čeprav so v praksi enodelni nagovori velikokrat zelo obsežni, tudi tokrat za novinarje ni priporočljivo, da bi prestopili mejo dobrega stila in s tem naslovnike prikrajšali za jasnost, jedrnatost in seveda kratkost. Še posebej pazljivi moramo biti pri vodenju televizijskih in radijskih intervjujev, kjer hitro lahko izgubimo rdečo nit, zbegamo intervjuvanca in tudi naslovnika. Če pripravljamo časopisni intervju, kjer smo se v prvotnem dvogovoru k odgovarjalcu obračali s predolgimi in zapletenimi pristopi, bralec ob nerazumevanju še vedno lahko ponovno prebere nagovor. Te možnosti gledalec in poslušalec nimata, zato je pametno upoštevati načela jasnosti, jedrnatosti in kratkosti. Vendar pa se je teh načel smiselno zavedati tudi pri časopisnem intervjuju, ker (če nič drugega), je tudi grafično videti neustrezno, da so nagovorne replike daljše od odgovornih, saj naj bi bil v ospredju intervjuja odgovarjalec in ne novinar.

Po Korošcu (1998: 269, 270) enodelni nagovor lahko izhaja iz odgovora, ki stoji neposredno pred njim, in ga povzema. S tem A za bralce pojasnjuje zapleteno vsebino nagovora. Lahko pa A z njim spodbuja odgovarjalca in ga tako poziva k odgovarjanju. Odgovarjalec naj bi se navezoval na že predhodno govorjeno vsebino. Zato tak pristop, meni Korošec, ne more smiselno zaključevati vsebinskega sklopa. Enodelni nagovor je prisoten pri zahtevnejših intervjujskih dvogovorih.

Trdim, da čim bolj se prekrivata izkustveni polji sogovornikov, tem manj je treba odvečnega pojasnjevanja pri nagovarjanju, ki je pogosto izraženo v enodelnih nagovorih. Pomembno je le kot razlaga občinstvu, ne pa toliko za novinarjevo dokazovanje sogovorniku in bralcu/gledalcu/poslušalcu, kako dober poznavalec teme je. Koširjeva (1988: 82) piše, da »avtor v tekstu s svojimi mnenji v pretežni meri ni prisoten«. Erjavčeva (1998: 69) novinarjem svetuje, naj se izogibajo dolgim »vprašanjem« in izjavam, ki nadomeščajo »vprašanja«. Milekova (*Polet*, 26. 6. 2003: 62) v svoji kolumni *Prevajalci* razlaga podobno: »V intervjuju je avtor potisnjen v »drugi plan«, ne komentira, ne daje mnenj, ne izpostavlja sebe. Prevaja. Prevaja besede ljudi, ki ga zanimajo.« Tako uči teorija novinarstva oz. preučevanje žanra intervju v devetdesetih letih, današnja praksa pa kaže, da so ravno nagovori tisti, kjer se novinarji predstavijo, marsikateri pa tudi prekomerno izkoristi to priložnost.

V obravnavanih Oninih intervjujih iz leta 2002 je bilo 86 enodelnih od 959 nagovorov, kar je skoraj 9 odstotkov. Leto kasneje so z njimi novinarji odgovarjalce nagovorili 101-krat od 1109 uporabljenih možnosti (= 9,1 %). V revijah iz l. 2004 sem našla 78 enodelnih nagovorov, tj. 7,2

odstotka od celote, ki znaša 1080 nagovorov. Enodelnih nagovorov je bilo torej skupaj v vseh treh obravnavanih letih 265, kar je 8,4-odstotni delež.

Pozitivna stran enodelnih nagovorov je v tem, da novinar z njimi lažje usmerja intervjujski dvogovor, saj se zdi, da B-ju ne da veliko možnosti, ker ta večinoma lahko le potrjuje ali zavrača A-jeve trditve. Pa po navadi jih bolj potrjuje, saj če novinar že ima svoj »monolog«, se navadno prej dobro pripravi in pozanima, da ne govori neresnic in se tako ne smeši.

Primeri enodelnih nagovorov v Oni:

(1) A: Zelo zanimive so tudi oblike tesnobe, ko človek nagonsko ve, da so njegova življenjska prepričanja popolna iluzija, pa jih kljub temu živi, kot da so resnična. Recimo: mož in žena živita v skupnosti, ki je na videz urejena in prijetna. Njega ni domov, njo pa zajame tesnoba, ker intuitivno ve, da je z njunim zakonom nekaj narobe, čeprav je zunanji videz harmoničen in urejen. Ali dogodki v Ameriki: teroristični napad in sesutje obeh nebotičnikov je povzročilo tesnobo. Američanom se je podrlo lažno prepričanje, da so popolnoma varni, da nadzirajo svet. Zdi se mi, da so novodobne oblike tesnobe povezane s tem, da kar po vrsti padajo naše iluzije.

(Maja Megla – prof. dr. Renata Salecl; Ona, 19. 2. 2002, 11.)

(2) A: Osnovnošolci, dijaki in študentje bi vam bili verjetno hvaležni, če bi jim svetovali, s katero hrano se je najbolje podkrepiti pred testom ali izpitom.

(Borut Petrovič Jesenovec – Lorraine Perretta; Ona, 9. 4. 2002, 12.)

(3) A: Profesionalizacija alpinizma je torej privedla do tega, da brez materialnih dokazov ni dejanja, in tudi do množičnega umiranja bogatašev, ki si za 65 tisoč dolarjev privoščijo vzpon in smrt na Everestu in se sploh ne zavedajo, kako tvegano dejanje je to.

(Tina Horvat – Tomaž Humar; Ona, 2. 4. 2002, 12.)

Enodelni nagovor s predstavitvenim nagovornim pristopom:

(4) A: Tomaž Humar, edinstven primer alpinista, drugačen od vseh drugih. Ste praktično edini plezalec, ki je ob svojem vzponu, /brez vejice/ na noge dvignil vso Slovenijo, poleg tega ste alpinizmu dodali novo, duhovno dimenzijo.

(Tina Horvat – Tomaž Humar; Ona, 2. 4. 2002, 9.)

6.1.6 Velelni nagovor

»Velelni nagovor je nagovor v obliki **velelne povedi**.« (Korošec 1998: 270; poudarek dodan)

Kot navaja Korošec (1998: 270, 271), je velelnost lahko omiljena, pomeni poziv k dejavnosti, na katero je intervjuvanec že pristal. Velelni nagovor nastopa med dvogovorom, redko ga najdemo na začetku intervjuja, kjer pa se šibko navezuje na uvod. Ločila vprašaj pri velelnem nagovoru ni treba pisati.

V obravnavanih Oninih intervjujih iz leta 2002 je bil 1 velelni od 959 nagovorov, kar je 0,1 odstotka. Leto kasneje so novinarji dvakrat veleli intervjuvancem, naj jim odgovorijo, in sicer od 1109 uporabljenih možnosti (skoraj 0,2 %). V revijah iz l. 2004 sem našla 4 velelne nagovore, tj. slabe 0,4 odstotke od celote, ki znaša 1080 nagovorov. Velelnih nagovorov v Oni je bilo torej skupaj v vseh treh obravnavanih letih le 7, kar je 0,22-odstotni delež.

Velelne nagovore, ki sem jih našla, ločujem na:

– nesmiselne; to so navadno dvo- (ali več-) stavčne povedi, katerih glavni stavek vsebuje prvine velelnosti, predmetni odvisni stavek pa predstavlja odločevalni ali dopolnjevalni del nagovora, ki bi lahko stal samostojno, tj. brez velelnega začetka, pomen vsebine nagovora pa bi ostal enak:

- **A: Razkrijte nam vendar, ali se niste, ko ste paradirali po odru in dali v oceno zgolj svoj obraz in stas, vsaj malo počutili kot objekt?**

(Tina Horvat, Klavdija Miko – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 10; poudarila S. K.)

Boljši bi bil vprašalni odločevalni nagovor: *Ali se niste, ko ste paradirali po odru in dali v oceno zgolj svoj obraz in stas, vsaj malo počutili kot objekt?*

- **A: Povejte mi, kako bo v prihodnosti delovalo človeštvo, zlasti glede narodnostnih, rasnih in verskih razlik.**

(Sanja Muzaferija – Marta Marija Serdar; Ona, 17. 2. 2004, 12; poudarila S. K.)

Nagovor bi bil ustrežnejši (krajši, bolj jedrnat) kot dopolnjevalna VP: *Kako bo v prihodnosti delovalo človeštvo, zlasti glede narodnostnih, rasnih in verskih razlik?*

Začetne besedne zveze z vsebovano velelnostjo tu za isti pomen niso potrebne. Skladno s Koroščevim mnenjem (1998: 270) bi jih označila kot mašilo, saj bi lahko »kot poziv k odgovarjanju« začenjale vse VP ali drugo vrsto nagovora;

– smiselne; tudi to so velelne povedi, vendar se, za razliko od nesmiselnih, ne dajo preoblikovati v odločevalne ali dopolnjevalne VP:

➤ **A: Povejte nam za konec kaj lepega, kar se bo zgodilo v prihodnosti.**

(*Sanja Muzaferija* – Marta Marija Serdar; Ona, 17. 2. 2004, 12; poudarila S. K.).

6.1.7 Nagovorni poseg

Je **besedna zveza ali stavek**, s katerim **A prekin**e **B-ja** med njegovim odgovarjanjem, vendar teh prekinitev avtor vedno ne zapiše. Ko A prekine B-ja, s tem prevzame aktivno vlogo pri gradnji dvogovornega besedila. Avtor po navadi zapiše poseg v intervjujsko besedilo, če meni, da vsebina dvogovorne sekvence za naslovnike ne bo dovolj informativna. Nagovorni poseg je lahko namig odgovarjalcu za obširnejšo pojasnitev, če so odgovori preskopi ali če je odgovarjalec redkobeseden. Lahko pa izraža neobzirno nestrpnost, toda takrat avtor zagotovo ne zapiše prekinitev. Prav tako je ne zapiše, kadar pomaga B-ju odpraviti ubesedovalne zadrege. Z nagovornim posegom se torej kaže vpraševalčev odnos tako do odgovarjalca kot tudi do naslovnikov. Njegova posebnost je, da ni pripravljen vnaprej, temveč se razvije med dvogovorom, vsebina pa je seveda lahko vnaprej predvidena. Lahko daje vtis »vrtanja« v odgovarjalca, lahko pa je podoben nagovorni opazki. Če se B odzove s pritrdjevalnim členkom, ima ta poseg krepko navezovanost. Z njim je avtor očitno pretrgal miselni tok intervjuvanca. Ta je nameraval nadaljevati z nečim drugim, pritrdil pa je, ker bi enako, sicer na drugem mestu, lahko povedal tudi sam. To ustvarja vtis lahкотnega pogovora pri bralcih. (glej Korošec, 1998: 271–273)

Korošec (1998: 273) ugotavlja, da nagovorni poseg ni vedno uspešen. Imenuje ga preprosto **neuspešni nagovorni poseg**. Zgodi se, ko A želi s prekinitvijo nasprotovati vsebini odgovora, vendar B to (zaradi vsebine prekinitve, ne zaradi same prekinitve) presliši. Oseba A tako ne more sporočiti vsebine posega, lahko pa zapiše, da je poskušala narediti poseg. S tem v intervjujskem besedilu nakaže vzdušje prvotnega dvogovora in opozori naslovnika na negativne osebnostne lastnosti odgovarjalca.

Primeri, ki sem jih našla v Oni:

– A nasprotuje B-ju:

- B: /.../ *Nekatere imajo boljše plačano službo, kot je njegova, in takrat on ostane doma z otroki.* A: *A to je silno redko.* B: *Res je. Poleg tega večina ozaveščenih žensk tudi doji in /.../*

(Tina Horvat – dr. William Sears; Ona, 4. 5. 2004, 10.)

- B: /.../ *Djuro privablja toliko ljudi, ker je odličen igravec in ima sijajen občutek za gledalce. Točno ve, do kam jih lahko pelje in kako.* A: *Ampak takšnih naših igralcev ni prav veliko! Velikokrat so boljši le naturščiki!* B: *Ne strinjam se. Imamo veliko dobrih igralcev, naturščiki pa so dobri le včasih /.../*

(Tina Horvat – asist. mag. Marko Pokorn; Ona, 20. 7. 2004, 11.);

– A dopolnjuje B-ja:

- B: *Tudi najboljši prijateljici včasih ne moreš zaupati, da imaš ljubimca ...* A: *Sploh če je ljubimec njen fant.* B: *Recimo. Iskreno verjamem, da /.../*

(Klavdija Miko – Mark Žitnik; Ona, 4. 6. 2002, 12.)

- B: /.../ *Tu gre za razvajanje, ki ...* A: *Ki otroka nekako pohabi?* B: *Seveda, ker /.../*

(Ksenija Bratina – Matjaž Lunaček; Ona, 10. 12. 2002, 12.).

V obravnavanih Oninih intervjujih iz leta 2002 je bilo 92 posegov od 959 nagovorov, kar je 9,6 odstotkov. Leto kasneje so novinarji intervjuvancem 119-krat posegli v odgovore, in sicer od 1109 nagovorov (= 10,7 %). V revijah iz l. 2004 sem našla 122 nagovornih posegov, tj. 11,3 odstotke od celote, ki znaša 1080 nagovorov. Posegov v Oni je bilo torej skupaj v vseh treh obravnavanih letih 333, kar je 10,6-odstotni delež.

Nagovorne posege sem v tabeli ločila glede na posamezne vrste nagovorov, ki vsebujejo poseg. Zgledi nekaterih vrst:

– poseg kot trditev:

- B: /.../ *Moram pa reči, da so Kurdi veliko dokazali.* A: *In to kljub oviram z vseh strani.*
B: *Deležni so bili sankcij Turčije, Irana, Iraka /.../*

(Vesna Pfeifer – Aljaf Bakhtyar; Ona, 15. 6. 2004, 9.)

Novinarka je odgovarjalca dopolnila z vsebinsko navezanostjo na njegov odgovor in mu tako nakazala, naj pove še kaj več o temi. Odgovarjalec je njeno nagovorno trditev pravilno razumel,

zato je natančneje razložil svoj odgovor, mogoče pa bi s pojasnitvijo nadaljeval tudi brez novinarkinega posega.

Razlika med nagovorno trditvijo in nagovornim posegom je, da slednji ne more stati samostojno brez B-jevega odgovora, saj ga dopolnjuje. To se opazi tako, da bi, če ne bi bilo razlik v tisku A-jeve in B-jeve replike, bralec kar nadaljeval z branjem, misleč, da še bere odgovor.

- B: /.../ *Če pa ne bi dobro opravljali svojega dela, če bi zanemarjali kar koli od naštetega, ja, potem bi lahko rekli, da slabo delamo. Da sleparimo. A: **Da prodajate embalažo brez vsebine.** B: Natanko tako. Ne, tega ne počnemo /.../*

(*Hermina Kovačič* – Towe Ressman; Ona, 17. 8. 2004, 10.);

– vprašalno-pripovedni poseg:

- B: /.../ *Pomislil sem, da bi morda lahko ... A: ... našel kakšne sledove? B: Ne, na tej strani gore ne bi mogel ničesar najti, ker /.../*

(*Tina Horvat* – Reinhold Messner; Ona, 7. 10. 2003, 11.)

- B: /.../ *Vseeno menim, da bi ostali trdno na svojih tirih, pravzaprav okrepljeni. A: **Ker je hujše uničenje preteklosti kot sprememba sedanjosti?** B: Da.*

(*Nika Vistoropski* – Angelena Clark Young; Ona, 19. 3. 2002, 12.);

– del enodelnega nagovora kot poseg:

- B: /.../ *se mi zdi, da smo zelo umirjeni. A: **Saj ste: hočem reči, da tudi če pobegnete iz strogih linij, ne zapadete v kič, ampak ostajate prizemljeni. Drugačni, domiselni, a še vedno prizemljeni. Vsega je ravno prav.** B: Ja, imate prav. Imamo radi igrive barve /.../*

(*Hermina Kovačič* – Towe Ressman; Ona, 17. 8. 2004, 12.)

- B: /.../ *To mi nekateri že zamerijo ... A: ... češ da bodo nekatere lahko bolj liberalne, druge pa strožje, konservativne s šolskimi pravili. B: Mene od vsega najbolj zanima znanje, kako se bo otrok v šoli počutil /.../*

(*Aleš Čakš* – Slavko Gaber; Ona, 24. 8. 2004, 11.);

– del dvodelnega nagovora kot poseg:

- B: /.../ *Postali so tako pogost del našega življenja, da ...* A: *... se vam zdijo že samoumevni. Kako se vendarle vedejo otroci, ko jim v samomorilskem napadu umrejo starši?*

(Tina Horvat – dr. Kari Smith; Ona, 14. 10. 2003, 10.);

– poseg kot vprašalni večdelni nagovor:

- B: /.../ *a zdi se mi, da vidimo le začetek.* A: **Česa? Ste lahko bolj natančni?**

(Hermina Kovačič – Frederic Beigbeder; Ona, 22. 6. 2004, 11.);

– poseg kot vprašalni odločevalni nagovor z izbiro:

- B: /.../ *kar je bilo objavljeno pred izborom v Novicah, me je šokiralo. Ni se mi zdelo pošteno.* A: **Do drugih finalistk ali do vas samih?** B: *Iskreno povedano, ustrašila sem se, da bi /.../*

(Tina Horvat, Klavdija Miko – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 10.);

– velelni nagovor kot poseg:

- /.../ *Veste, tudi o izbirnih predmetih imam svoje mnenje.* A: **Povejte ga, prosim!** B: *Za začetek mislim /.../*

(Helena Peternel Pečauer – Jože Zupančič; Ona, 25. 5. 2004, 12.);

– poseg v obliki ponovitve:

- B: /.../ *zato sem postregel gobovo juho z ajdovo kašo in špinačo, gorenjski krožnik s svinjskim želodcem in jurčki, prekmursko gibanico, figovčke ...* A: **Figovčke?** B: *Recept zanje sem dobil /.../*

(Klavdija Miko – Jožef Oseli; Ona, 29. 6. 2004, 9.)

Pri vprašalnem in velelnem posegu ter tistem v obliki ponovitve novinar bolj grobo kot z drugimi vrstami posegov usmerja sogovornika in moti njegov miselni tok. Prekinitve se opazijo, ne glede na vrsto tiska, in sicer bolj kot pri trdilnih ali vprašalno-pripovednih posegih;

– poseg, ki je hkrati izpust:

➤ B: /.../ *Morda pa se bom še kdaj vrnila ...* A: **V gledališče, ki nosi sloves kakovostne ...**

B: *Dejstvo je, da je v Drami veliko res dobrih igralcev in v zadnjih dvanajstih letih sem se od njih mnogo naučila. Vedno se oblikuješ tudi z okoljem, ki te obdaja. Hvaležna sem za to. Mogoče bi si zdaj želela kaj več; kar me res zanima v gledališču, lahko počnem v katerem koli. /.../*

(Nika Vistoropski – Nataša Tič Ralijan; Ona, 23. 3. 2004, 11; podčrtala S. K.).

6.1.8 Nagovorni privzem

Prav tako kot nagovorni poseg je tudi nagovorni privzem **A-jeva prekinitev B-ja**. Izražen je kot **beseda ali besedi (redko besede)**, ki sta v bistvu odgovorjalčevi, ker sta mu »vzeti z jezika«. Gre za jedrno besedo ali besedno zvezo, ki je praviloma **zadnja in poudarjena** oz. kot tako bi jo izgovoril B, če je A ne bi prestregel. Privzem vedno predpostavlja še **sogovornikovo pritrditev**. Zato se dvogovorna sekvenca zaključi le smiselno, ne pa na sporočanjski ravni, ko A prestreže jedrno besedo v repliki B-ja. Če B presliši A-jev nagovorni privzem, je to zato, ker šteje prekinitev za nevljudno oz. neprimerno, čeprav je A prestregel pravo besedo (ki bi jo izgovoril tudi B). Zato tega avtor ne zapiše, kadar želi prikriti nevljudnost. (glej Korošec, 1998: 274)

Nagovorni privzem najdemo tako v vsakdanjem klepetu kot tudi v zahtevnejših dvogovorih s strokovno vsebino, kjer je privzem znak avtorjevega obvladovanja zapletene strokovne vsebine. Pojavljanje nagovornega privzema je odvisno od subjektivnih in objektivnih dejavnikov. Glede na to ga razumemo kot motečega ali ne. Če privzem kaže na neučakanost, nestrpnost enega od udeležencev dvogovora, moti dvogovorno sporočanje. Lahko pa je nemoteč, če eden od udeležencev aktivno sodeluje v dvogovoru in s tem pokaže sogovorniku, da razume njegovo besedilo. Nagovorni privzem naslovniku pove, da je prvotni dvogovor potekal v sproščenem ozračju in daje podatek o vpraševalcu. (glej Korošec, 1998: 274, 275)

Korošec (1998: 275, 276) nagovorni privzem uvršča v odgovorno repliko, je del znotraj nje. Smiselno je, če njegov tvorec ve, ne pa ugiba, katera beseda bo sledila. Takrat tudi ločilo vprašaj pri zapisu ni potrebno. Značilno za privzem je, da izziva odgovor, B-jevo pritrditev, čeprav je jedrna beseda njegova. Zato ima krepko navezovalnost in napovednost.

Kadar gre za vrsto nagovornega privzema, ki jo Korošec (1998: 276) imenuje **vprašalni nagovorni privzem**, zapisujemo ločilo vprašaj, ki ga zahteva členkov pastavek na koncu (npr. *mar ne*).

Med obravnavanimi intervjuji iz leta 2002 in 2003 nisem našla nobenega nagovornega privzema. Leto kasneje pa sta bila v Oni le dva, kar predstavlja 0,2-odstotni delež nagovorov v letu 2004 in zelo slabo desetino odstotka vseh nagovorov od l. 2002–2004. Skleпам, da je ta vrsta nagovorov v Oni redka zato, ker revija ni ozko strokovna. Teme, ki so v njej predstavljene, od intervjuvancev zahtevajo njihove izkušnje in mnenja. Če so intervjuji tematski, vsebujejo tudi osebnostne prvine – novinarji poskušajo temo prikazati skozi osebnost sogovornika. To bi lahko bil eden od razlogov, zakaj novinarji natančno ne morejo poznati delov B-jevega odgovora.

Zgleda:

- B: /.../ *Zdi se mi, da je bilo nekoč pomembno, kaj si o tebi misli tvoja tašča ...* **A: Ali tvoji sosedge ...** B: *Ja, vzeli ste mi z jezika.* /.../

(*Hermina Kovačič* – Towe Ressman; Ona, 17. 8. 2004, 10; poudarila S. K.)

- B: /.../ *Katoliška na primer je homofobična, seksistična, patriarhalna.* **A: Kapitalistična.** B: *Tudi to.* /.../

(*Hermina Kovačič* – Yann Martel; Ona, 5. 10. 2004, 11.)

Ker so torej nagovorni privzemi v Oni redki, navajam možni primer privzema, v katerem sta vpraševalec in odgovarjalec »zamenjala vlogi«, ki naj bi ju imela po Koroščevi teoriji. Tako A ponuja B-ju nagovor, na katerega naj bi B odgovoril s privzemom (podobno kot to naredi učitelj v šoli, kadar preverja znanje svojih učencev), vendar B potem odgovori precej na dolgo in široko:

A: Da bi se naše šolstvo spremenilo, predlagate ... B: *Z veseljem lahko povem, da poznam nekaj šol, katerih ogled bi priporočil marsikomu. So namreč zelo dobre. Nepravičen bi bil, če bi dejal, da se nič od tega, kar bi v šolah želel, že ne dogaja. Veliko je učiteljev, čeprav res še premalo /.../*

(*Aleš Čakš* – dr. Janez Mayer; Ona, 6. 11. 2001, 14.)

Ta primer pa bi si bilo možno razlagati tudi kot nagovorni izpust, kjer je B z odgovorom prekinil novinarja. Iz zapisa v časopisu ni razvidno, ali gre za slednjo ali zgornjo možnost, ker bralec ni

priča novinarjevi govorni intonaciji, ne ve se niti, ali je bila med A-jevim nagovorom in B-jevim odgovorom kratka tišina oz. presledek, ali pa je B A-ju vskočil v besedo.

6.1.9 Nagovorna ponovitev

Korošec (1998: 277) razume nagovorno ponovitev kot **A-jevo reagiranje na B-jev odgovor**. Ta reakcija je navadno le jedrna **beseda**, ki ni pripravljena vnaprej. Nagovorna ponovitev je **dobesedna ponovitev, navedek manjšega dela odgovora**, ki pa **ni nujno končni del replike B-ja**. Oseba A ponovitev uporabi takrat, kadar dvomi v resničnost odgovora ali odgovor šteje za nepopoln, nepričakovan. Ta vrsta nagovora ima vprašalno intonacijo in zato tudi ločilo vprašaj v zapisu. Vsebuje krepko navezovalnost in krepko napovednost, ker v novi dvogovorni sekvenci vztraja pri isti vsebini (zato vsebinsko nikoli ne zaključuje dvogovorne sekvence).

Vrsta nagovorne ponovitve je po Korošču (1998: 278) **popravljen nagovorna ponovitev**. Nezadovoljni odgovarjalec B jo izsili od vpraševalca A, ker se z nagovorom, določenim izrazom v nagovoru ne strinja ali ker je prvotni dvogovor potekal v neprijaznem in napetem vzdušju. Oseba A zato ponovi popravljen ali navidezno izboljšane dele nagovora (se popravi), da bi ohranila razmerje z odgovarjalcem. To vrsto nagovorne ponovitve lahko A izpusti pri zapisovanju intervjujskega besedila. Tega seveda novinar ne bo storil, če želi naslovnikom dati podatek o dejanskem poteku pogovora, če jim želi dati možnost sklepanja o obeh udeležencih dvogovora (da si je upal B-ja »povprašati« tudi o neprijetnih vsebinah) ali pa zgolj zato, da se izogne morebitnim očitkom, da je v odgovorih kaj ponaredil.

V obravnavanih Oninih intervjujih iz leta 2002 sta se le dva novinarja na B-jev odgovor odzvala s ponovitvijo. Ti dve ponovitvi predstavljata 0,2 odstotka od 959 nagovorov v omenjenem letu. Iz revij naslednjega leta ni razvidne nobene nagovorne ponovitve, za l. 2004 pa sem našla le eno, ki je slaba desetina odstotka od 1080 nagovorov. V Oni so bile torej skupaj v treh obravnavanih letih samo tri nagovorne ponovitve, kar je skoraj 0,1 odstotek vseh nagovorov.

Zgledi za to vrsto nagovora:

- B: /.../ Tega bi se morali zavedati. A: **Moral**i?

(Tomaž S. Natlačen – Jože Brus; Ona, 5. 2. 2002, 11; podčrtala S. K.)

- B: /.../ Takrat sem namreč prodajala v butiku, pela s Srebrnimi krili, potovala in

študirala ... Vse to je bilo preveč naporno. A: Delali ste v butiku?

(Sanja Muzaferija – Vlatka Pokos; Ona, 26. 11. 2002, 12; podčrtala S. K.)

6.1.10 Nagovorni izpust

Nagovorni izpust Korošec (1998: 278, 279) pojmuje kot redukcijo govora na izrazni ravni oz. **odsotnost besedila**. Izpust je v pisavi zaznamovan s **tremi pikami, pomišljajem ali drugim ločilom**, v govoru pa z različnimi nebesednimi namigi. Pogostejši je v govorjenih dvogovorih kot v časopisnih intervjujskih besedilih. Kljub odsotnosti besedila ima napovednost in navezovalnost, ki je odvisna od razumljenega sporočanja položaja. Zapisovalec nagovorni izpust zaznamuje tudi tam, kjer je **zaradi presenetljivosti prvine v odgovoru obmolnil** in s tem dal odgovarjalcu namig za nadaljevanje odgovora, naslovniku pa želi zaradi pomenljivosti prenesti to okoliščino. Nagovorni izpust ima izrazito stilno vrednost, kadar končuje besedilo intervjuja in ko hkrati odpira dvogovorno sekvenco.

Intervjujski nagovori iz leta 2002 vsebujejo 14 izpustov, kar je od 959 en odstotek in pol. Pet nagovornih izpustov sem zasledila v revijah iz naslednjega leta; ti predstavljajo 0,5 %. Od 1080 nagovorov v l. 2004 pa sem jih našla sedem (= 0,6 %). V treh obravnavanih letih je bilo torej v vseh revijah skupaj 26 izpustov, tj. 0,8-odstotni delež.

Nagovorne izpuste sem v tabeli razdelila na *prave* in *neprave*. Prvi so tisti, ki jih, kot sem že povzela po Korošču, zaznamuje odsotnost besedila, ki je očitna. Pri drugih pa novinarji to odsotnost sicer zaznamujejo z ločilom *tri pike*, vendar ni očitna; bralcu se zdi, da v nagovoru nič ne manjka. Morda bi to lahko pomenilo, da je novinarju le všeč ločilo, ki zaznamuje izpust. Vendar pa, ker nisem bila prisotna pri prvotnih dvogovorih, sem take nagovore označila kot *neprave*. Lahko bi namreč izpustila možnost, da novinar še ni končal s spraševanjem; nagovorno trditev je mogoče nameraval nadaljevati v enodelni ali dvodelni nagovor, eno vprašalno poved bi morda razširil v večdelni vprašalni nagovor itd.

Primeri nepravlega izpusta:

➤ **A: Preživeli ste tuberkulozo ...**

(Nika Vistoropski – Nataša Tič Ralijan; Ona, 23. 3. 2004, 9.)

Gre za primer, ko nagovorni izpust odpira dvogovorno sekvenco oz. kar začenja intervju. Vzrok, da novinarka ni končala stavka s piko, verjetno ni intervjuvankino prehitro odgovarjanje (ali pač, saj je to brez ustne različice težko oceniti), temveč je novinarka želela naslovnikom le sporočiti širino svojega nagovora.

- B: /.../ *Raziskave za diplomsko nalogo so se začele v eni najstarejših beneških knjižnic /.../ A: **Koliko časa ste raziskovali ...** B: ... približno dve leti /.../*

(Nika Vistoropski – Romana Kačič; Ona, 27. 1. 2004, 9.)

Ta izpust bi zaradi B-jevega posega lahko štela tudi za *pravi*, vendar so podatki, ki naj bi bili izpuščeni, zajeti že v predhodnem B-jevem odgovoru.

Zgledi pravega nagovornega izpusta:

- A: **Moško vlogo bo odigral ...** B: Jaz. Ne vem, zakaj ne bi igral v svojem filmu /.../

(Tomaž S. Natlačen – Branko Djurić; Ona, 22. 1. 2002, 12.)

- A: **Spoznala sta se ...** B₁: Uh, to je bilo v prejšnjem tisočletju. B₂: Dolga zgodba. /.../

(Tina Horvat – Joža in Renata Horvat; Ona, 26. 10. 2004, 9.)

- A: **Prejšnjič ste mi rekli ...** B: Ah, to je bilo prejšnjič! A: ... **da si želite peti z domačega okna? Si še vedno želite – ali je bilo to prejšnjič?**

(Alfred Vešligaj – Severina; Ona, 28. 9. 2004, 10.)

- A: **Nekateri vas imajo za nekoliko, hm ...** B: ... norega? /.../

(Tina Horvat – Smiljan Mori; Ona, 3. 6. 2003, 10.)

V prvih treh primerih *pravega* izpusta je B prekinil novinarja, še preden je ta uspel vprašati do konca. Novinar izpusta torej ni namerno izzval. Zadnji navedeni izpust pa je nastal tako, da novinarka namerno ni dokončala stavka, ker bi B besedo morda razumel kot žaljivo.

Izpust ni vedno nujno del trditev. Razpoznala sem ga na primer tudi v:

– enodelnem nagovoru:

- A: **Osnovne človekove pravice danes vsaj v teoriji veljajo tudi za ženske, imamo volilno pravico, lahko se izobražujemo in načelno počnemo, kar nas je volja. A kar me je na primer presenetilo, je »declaration de grossesse« (izjava o nosečnosti), ki so jo zahtevali od neporočenih nosečnic v Franciji konec 18. stoletja. Spodbujali so jih k odkritju**

imena otrokovega očeta, da bi ga tako prisilili k plačevanju. S tem se še danes ukvarjamo. Pred nekaj stoletji so ženske poskušale splaviti. Splav je še marsikje precejšen problem. Po eni strani se je toliko spremenilo ... B: ... a je toliko ostalo istega /.../

(Nika Vistoropski – dr. Gisela Bock; Ona, 9. 11. 2004, 9, 10.);

– vprašalnem odločevalnem nagovoru z izbiro:

- B: *Začela sem razumeti mednarodno sceno. A: **Umetniško ali** ... B: ... predvsem umetniško. /.../*

(Borut Maraz – Doriaan Deu; Ona, 23. 4. 2002, 9; poudarila S. K.);

– v vprašalnem dopolnjevalnem nagovoru:

- A: ***Kaj ste storili Feriju Lainščku, da vas je označil za ...** B: ... peздеčega Marka. A: **Točno, tako imenujejo v Prekmurju neko vrsto stenice** /.../*

(Tina Horvat – Marko Crnkovič; Ona, 10. 6. 2003, 12; poudarila S. K.);

– v vprašalnem večdelnem nagovoru:

- A: ***Toda zakaj Kdor ne skače, ni Slovinc? Ali ni nekoliko, kako bi rekla ...** B: ... mimo? Mnogo pesmi imamo /.../*

(Tina Horvat – Smiljan Mori; Ona, 3. 6. 2003, 12.).

Razlikujemo torej lahko prave nagovorne izpuste, ki z ločilom zares nakazujejo odsotnost besedila (ker B prekine ali dopolni A-ja, ker A namerno pusti B-ju, da konča nagovor itd.), in tiste, kjer jih novinarji tako zaznamujejo, pa v resnici to niso. Samo iz zapisa se npr. ne da razbrati tudi tega, že pri posegih navedenega primera:

- A: ***V gledališče, ki nosi sloves kakovostne ...** B: *Dejstvo je, da je v Drami veliko res dobrih igralcev* /.../*

(Nika Vistoropski – Nataša Tič Ralijan; Ona, 23. 3. 2004, 11.)

Lahko samo ugibam, ali je imela novinarka zelo zgovorno sogovornico, ki je z odgovori prehitevala njene nagovore (v tem primeru je novinarkin nagovorni izpust posledica nagovornega

privzema osebe B, vendar brez A-jeve pritrditve), ali pa ji je preprosto zmanjkalo besed in se ni mogla spomniti, kako bi dokončala nagovor, ki ga je začela.

Zaključujem, da so nagovorni izpusti smiselni šele takrat, ko molk pove več kot besede. Japonski pregovor pravi (Delo, *Iskrica*, 10. 6. 2003: 28.): »Besede, ki jih nismo izrekli, so cvetovi molka.«

6.1.11 Splošni napovedno-tematski nagovor

Desetim Koroščevim vrstam nagovorov dodajam še enajsto, ki je plod mojega opazovanja intervjujev v slovenskih občilih od l. 2002 do 2004. Zavedam se, da poimenovanje *napovedno-tematski nagovor* ni najustreznejše, ker naj bi vsak intervjujski nagovor vseboval prvine napovednosti že s tem, da predpostavlja odgovor (in ni retorično vprašanje), po drugi strani pa je vsak nagovor tematski, ker vsebuje neko temo sporočanja. Vendar sem se poskušala z oznako čim bolj približati vsebini in obliki takih nagovorov, ki pravzaprav niso najboljši primeri vpraševanja, če želimo dobiti vsebinsko ustrezne odgovore.

Če razmislim, imajo tudi Koroščeva poimenovanja nagovorov pomanjkljivosti (npr. tudi nagovorni poseg lahko po obliki zamenjujemo z nagovorno trditvijo, saj je pogosto – v Oni je največ prav trdilnih posegov – zaključen s piko, govorna intonacija pa je pri obeh podobna). Težava je v tem, da so nekateri nagovori po Korošču dobili imena glede na vsebino (razmerje do odgovora), pri drugih pa je bolj izstopala oblika (razmerje do odgovora ni najpomembnejše). Moja razlaga te trditve je naslednja: pri Koroščevih prvih šestih vrstah nagovorov, kot so zaporedno našteje v tej nalogi, je pri izbiri imena prevladovala oblika (ne trdim, da je bila vsebina nepomembna, ampak je bila manj pomembna od oblike); vprašalni, vprašalno-pripovedni, velelni nagovor, nagovorna trditev (iz imen se da razpoznati, da so bila določena predvsem po vrstah ločil), enodelni in dvodelni nagovor (lahko razberemo, da je na poimenovanje vplivala dolžina oz. število delov nagovora tudi glede na ločilo):

- po dolžini razlikujemo nagovorno trditev in enodelni nagovor;
- po tem, katero ločilo v zapisu končuje poved, razlikujemo vprašalno-pripovedni nagovor in nagovorno trditev;

- glede na to, ali nagovori vsebujejo le trdilni pristop ali tudi izpeljavo, ki je po navadi VP z vprašanjem, ločujemo enodelne in dvodelne nagovore (torej po ločilih);
 - tudi po besednem vrstnem redu delimo nagovore na vprašalne in vprašalno-pripovedne.
- V drugem sklopu (tj. zadnjih štirih Koroščevih razvrstitvah nagovorov) je poimenovanje bolj vezano na vsebino oz. na to, kako se nagovor vsebinsko navezuje na odgovor. Ne da bi videli odgovor, ne moremo prav razumeti nagovora, zato ga tudi ne moremo uvrstiti v določeno vrsto; končno ločilo in dolžina nagovora sta manj pomembni merili za te nagovore:
- pri ločevanju nagovornega posega od nagovorne trditve je pomembno, ali je novinar poskušal prekiniti miselni tok B-ja ali ne, ali z nagovorom dopolnjuje B-jev odgovor ali njegov nagovor stoji samostojno in začinja »novo« temo;
 - tudi za preučevanje nagovorne ponovitve morata biti na razpolago odgovor in nagovor, da vidimo, ali je novinarjeva beseda/besedna zveza res ponovitev intervjuvančeve (če nam za analizo odgovor ne bi bil dostopen, bi zlahka zamenjali nagovorno ponovitev in nagovorni privzem – oba sta namreč kratka nagovora, vendar pri prvem novinar ponovi intervjuvančeve besede, pri drugem pa doda besede, ki bi jih intervjuvanec tudi brez njegovega vmešavanja izrekel) itd.

Nisem se mogla odločiti, katero merilo (vsebina ali oblika) je pomembnejše za poimenovanje opažene vrste nagovora. Za boljše razumevanje naj najprej navedem nekaj primerov.

Najpogostejši je tak nagovor vsakokrat v Poletu (zamisel za to vrsto nagovorov se mi je utrnila prav pri branju Poleta, zato najprej navajam zglede iz te revije, ne iz One). Opazila sem, da ne sodi v nobeno od možnih vrst, ki jih je razpoznal že Korošec. Zanj je značilna pretirana **splošnost**, ker pri vpraševancih izzove zelo različne odgovore (uredništvo Poleta v svoji rubriki *Do nazga* (str. 6), kjer predstavlja znane osebnosti, namreč vsakega intervjuvanca nagovori enako, z istimi nagovori: **A: Domače živali? / Ure: zdaj in želje? / Nakit? / Obleka? / Kozmetika? / Avtomobil. Stanje in želje? / Najljubše znamke? / Letošnji dopust?**):

➤ **A: Ure: zdaj in želje?**

B: *Zdaj, vedno in želje: nadure.* (Uredništvo poleta – Tone Fornezzi; Polet, 22. 4. 2004, 6.)

B: *Sem zbiralec uglednih znamk ur. Imam jih več. /.../ Najbolj mi ustreza Breitling.*

(Uredništvo poleta – Sebastjan Cimerotič; Polet, 26. 2. 2004, 6.)

➤ **A: Najljubše znamke?**

B: *Tiste z začetka slovenske državnosti.* (Uredništvo poleta – Lojze Peterle; Polet, 11. 12. 2003, 6.)

B: *Zadnja znamka, ki sem jo uporabila, je bila poštna in upam, da je že pristala v nabiralniku v Oslu.* (Uredništvo poleta – Miša Molk; Polet, 18. 12. 2003, 6.)

B: *Cankar. (Na bankovcu.)* (Uredništvo poleta – Tone Fornezzi; Polet, 22. 4. 2004, 6.)

B: *Prada in Dolce & Gabana.* (Uredništvo poleta – Sebastjan Cimerotič; Polet, 26. 2. 2004, 6.)

Nekateri odgovarjalci so namenoma odgovarjali o poštnih znamkah, čeprav se je nagovor nanašal na blagovne znamke (tj. razvidno iz celotnega osebnostnega intervjuja). Vzrok ni bil sporočanje šum, temveč so osebnosti želele izraziti humor oz. poudariti svojo izvirnost. (Lahko pa bi tako tudi prikrile tisto, česar javnost ne bi smela izvedeti.)

Boštjan Tadel (po elektronski pošti: 10. 11. 2004), odgovorni urednik Poleta, sicer pravi, da ne gre za novo vrsto intervjuja, pač pa »za standarden vprašalnik, ki je vedno enak«. Ko sem ga vprašala, kakšen učinek so želeli doseči s temi kratkimi splošnimi vprašanji na intervjuvance, mi je odgovoril: »V mislih nismo imeli nobenega učinka na intervjuvance. Upamo, da so vprašanja jasna, prav pri znamkah pa se kaže, da včasih prihaja do zabavne dvoumnosti. Sicer se nam zdi, da so vprašanja kar konkretna, četudi kratka. Poskušamo pač prikazati nekakšno zasebnost intervjuvancev, ki pa ni intimna, in jih s tem na drugačen način predstaviti bralcem.« Iz povedanega sklepam, da gre za vrsto osebnostnega intervjuja. Podobne nagovore najdemo tudi v sredinem Delu v rubriki *Pod drobnogledom*, kjer uredništvo predstavlja uspešne športnike.

Nekaj zgledov, ki sem jih našla v Oni:

➤ **A: Vaša priljubljena jed?**

(Klavdija Miko – Janez Suhadolc; Ona, 9. 3. 2004, 12.)

➤ **B: Vaše mnenje o dokumentarcu Michaela Moora Fahrenheit 9/11.**

(Vesna Pfeifer – Aljaf Bakhtyar; Ona, 15. 6. 2004, 12.)

➤ **A: Prvi spomin.**

(Alfred Vešligaj – Severina; Ona, 28. 9. 2004, 9.)

Ta nagovor ni le odprl nove N-O sekvence, temveč je sploh začel intervju.

➤ **A: Seks ...**

(Tomaž S. Natlačen – Jože Brus; Ona, 5. 2. 2002, 11.)

➤ **A: Ljubljancan ali Sarajlija?** B: *Sem Ljubljan... Pričakujete od mene, da se opredelim?*

(Tomaž S. Natlačen – Branko Djurić; Ona, 22. 1. 2002, 12.)

Pri tem primeru se zelo dobro vidi, kako nejasni/nedoločeni/neusmerjeni so ti nagovori; intervjuvanec prosi za pojasnilo, ker ne ve, kaj v zvezi s temo ga je novinar sploh vprašal.

Po obliki je to nagovor, ki bi ga kdo mogoče celo uvrstil med vprašalno-pripovedne nagovore zaradi pogostega končnega ločila vprašaj, vendar pa se iz takega nagovora ne da vedno sklepati, ali gre za VP z vprašanjem/brez vprašanja ali za nevprašalno poved s pomenom vprašanja (zaradi pogoste **odsotnosti povedka** ni razviden besedni red). Za pomoč pri razlagi vzemimo zgornji primer nagovora *Vaša priljubljena jed?*. Naslovnik B to lahko razume kot *Kakšna je vaša priljubljena jed?* (npr. zelo zapečena, začinjena, sveža ...) ali kot *Katera je vaša priljubljena jed?* (npr. rižota) ali *Kje (Čigava) je vaša priljubljena jed?* (tj. ali je že na mizi ali še v kuhinji, kdo jo najbolje pripravi) ali pa kot spodbudo odgovarjalcu za nagovorni privzem. Slednje je še najverjetnejše, vendar ne gre za prekinitev osebe A, ker ta namenoma zastavi nedokončan nagovor, pa tudi A pogosto ne ve, kaj je npr. B-jeva najljubša jed, zato B ne more narediti privzema na način, kot je – obratno za A in B – opisan po Korošcu in predvideva enakost tistega, kar je A hotel povedati, in tistega, kar je namesto njega rekel B. Od nagovornega posega in privzema je ta nagovor vsebinsko drugačen zaradi tega, ker A z njim ne prekine B-ja, temveč s takim nagovorom pogosto **odpre tematsko novo dvogovorno sekvenco**. Od nagovornega izpusta se razlikuje bolj oblikovno. Zaradi – običajno – odsotnega povedka je **kratek**, pogosto le ena beseda ali besedna zveza, ki splošno poimenuje temo (npr. šport, glasba ...). Širina oz. splošnost daje odgovarjalcu neomejeno možnost izbire glede na temo. *Splošni napovedno-tematski nagovor napoveduje* pojasnjevanje oz. deluje kot **napovedni spremni stavek pred dobesečnim navedkom**. Končno ločilo, ki ga v praksi najpogosteje zaznamuje, je vprašaj, našla pa sem celo zaključek s piko, tudi s tremi pikami. Kljub temu pa menim, da bi, glede na opaženo, novinar največ sporočil, če bi ta nagovor v pisavi zaključil z **dvopičjem**. Tako bi se tudi izognil morebitnemu zamenjevanju z nagovorno ponovitvijo; oba nagovora sta namreč kratka, velikokrat

enobesedna, pogosto ju na koncu zaznamuje vprašaj (gre za podobno obliko). In če pri preučevanju nagovorov ne bi imela na razpolago tudi odgovorov (odnos med nagovorom in odgovorom je za to razlikovanje pomemben), bi ju zlahka zamenjala, saj ne bi vedela, ali gre za A-jevo lastno sporočilo ali za sporočilo, ki ga je A le ponovil za B-jem.

Intervjujski nagovori iz leta 2002 vsebujejo 15 splošnih napovedno-tematskih nagovorov, kar je od 959 1,6 odstotka. Dva sem zasledila v revijah iz naslednjega leta; predstavljata 0,2 %. Med 1080 nagovori v l. 2004 pa sem jih našla devet (= 0,8 %). V treh obravnavanih letih je bilo torej v vseh revijah skupaj 26 takih nagovorov, tj. 0,8-odstotni delež.

Tudi te nagovore sem v tabeli razdelila na *prave* in *neprave*. Prve sem že opisala in navedla zglede. *Nepravi* pa so sicer splošni, a manj kot *pravi*, ker ne začenjajo nove nagovorno-odgovorne sekvence. Po obliki se od prej opisanih ne razlikujejo; so kratki, zaključujejo jih enaka ločila. Vendar pa se navezujejo na nagovor ali odgovor pred njimi. Ta odgovarjalcem neko smer takega nagovora sicer nakaže, a ne dovolj natančno. Še vedno so zaradi svoje kratkosti dovolj nedoločeni, bolj kot *splošna vprašanja* po Dolganu, zato jih k njim tudi ne morem prištevati.

Zgledi *nepravih* splošnih nagovorov iz One:

- B: /.../ *saj menijo, da bi kot režiser lahko naredil dober film.* A: **Tematika?**

(Tomaž S. Natlačen – Branko Djurić; Ona, 22. 1. 2002, 12; podčrtala S. K.)

V tem primeru se nagovor navezuje na odgovor.

- A: ***Govorimo o moškem, drži?*** B: *Ja, vsakemu se kdaj zgodi.* A: **Prva ljubezen?** B: *Prva, srednja, kdo bi vedel. Saj jih je bilo več /.../*

(Tina Horvat, Klavdija Miko – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 12; podčrtala S. K.)

- A: ***Po kom ste podedovali lepoto?*** B: *(smeh) No ja, po vsakem malo, si mislim. Oči, ki je zdaj že v pokoju, je bil /.../* A: **Pa značaj?**

(Tina Horvat, Klavdija Miko – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 12; podčrtala S. K.)

V teh dveh primerih pa *splošnemu tematskemu nagovoru* njegovo splošnost zmanjšuje prvi nagovor.

6.2 PRAKTIČNI NASVETI ZA OBLIKOVANJE DOBRIH NAGOVOROV

Kakšni so nagovori, ki jih danes zastavljajo slovenski novinarji svojim intervjuvancem, je razvidno iz prejšnjih poglavij diplomske naloge. Zdaj pa pogledjmo še nekaj splošnih teoretičnih nasvetov o tem, kakšna naj bi bila dobra novinarska »vprašanja«. Ne moremo namreč ločevati tistega, kar novinarji počnejo v praksi, in tega, kar o spraševanju uči teorija.

Angleška literatura za poučevanje novinarstva večinoma vsebuje nasvete za dober intervju po zgledu kuharskih receptov. Boyd opozarja, da le dobra »vprašanja« dajo dobre odgovore. Novinar mora poznati odgovor, še preden nagovori vpraševanca. Za pomoč naj uporabi zapiske oz. naj si nagovore vnaprej pripravi. Zastavlja naj »vprašanja«, ki se začnejo z *kdo*, *kaj*, *kdaj*, *kje*, *zakaj* in *kako*, tista pa, kjer intervjuvanec lahko le zanika ali potrdi vsebino, naj uporabi le takrat, kadar sprašuje po dejstvih. Avtor svetuje, naj nagovori ne bodo preveč široko tematsko zastavljeni, pa tudi ne predolgi, da bodo jasni in razumljivi. Novinar bi se moral izogibati dvojnemu »vprašanju«, če želi biti dober spraševalec. Prav tako slabo je zavajajoče spraševanje, ki temelji na domnevah, ki se lahko izkažejo za napačne. Intervjuvanje mora potekati tako, da lahko občinstvo samo presodi, kakšen je intervjuvanec. Tudi ni dobro, če novinar nadomešča vprašanja s trditvami. Kadar so te potrebne za osvetlitev ozadja, pa naj bodo kratke. (Boyd, 1994: 97–103)

Drugi tuj avtor novinarjem za intervju svetuje podobno. Nagovori naj bodo pripravljeni vnaprej, in sicer kot rešitev pred morebitnim pomanjkanjem idej. Spraševanje naj bo neposredno, jasno in preprosto. Ni treba, da vsakič, ko želimo nekaj vprašati, pripravimo govor. Meni, da se je modro izogibati nikalnim in DA/NE vprašanjem. Ne strinja pa se, da novinar ne bi smel zastavljati neprijetnih nagovorov, če so ti potrebni, da občinstvo izve resnico. In če na tako »vprašanje« ne dobi odgovora, naj vpraša ponovno. Kljub temu pa naj bo novinar prijazen. Pozoren naj bo tudi na to, kako intervjuvanec odgovarja; sproščeno in lahkotno, naveličano, ker ga vedno sprašujejo po istem, ali pohvali katerega izmed nagovorov. (Ferguson, 1993: 85–97)

Perovič in Šipkova (1998: 120–122) pišeta, da je kakovost odgovora odvisna od kakovosti »vprašanja«. Njune ugotovitve so povsem enake navodilom zgornjih avtorjev: Vprašanja ne smejo biti predolga (ker v središču pozornosti ni novinar, ampak intervjuvanec), prav tako ne smejo biti v obliki trditve, če pa že, dodajata, mora takoj slediti tudi »vprašanje«. Poskušamo se

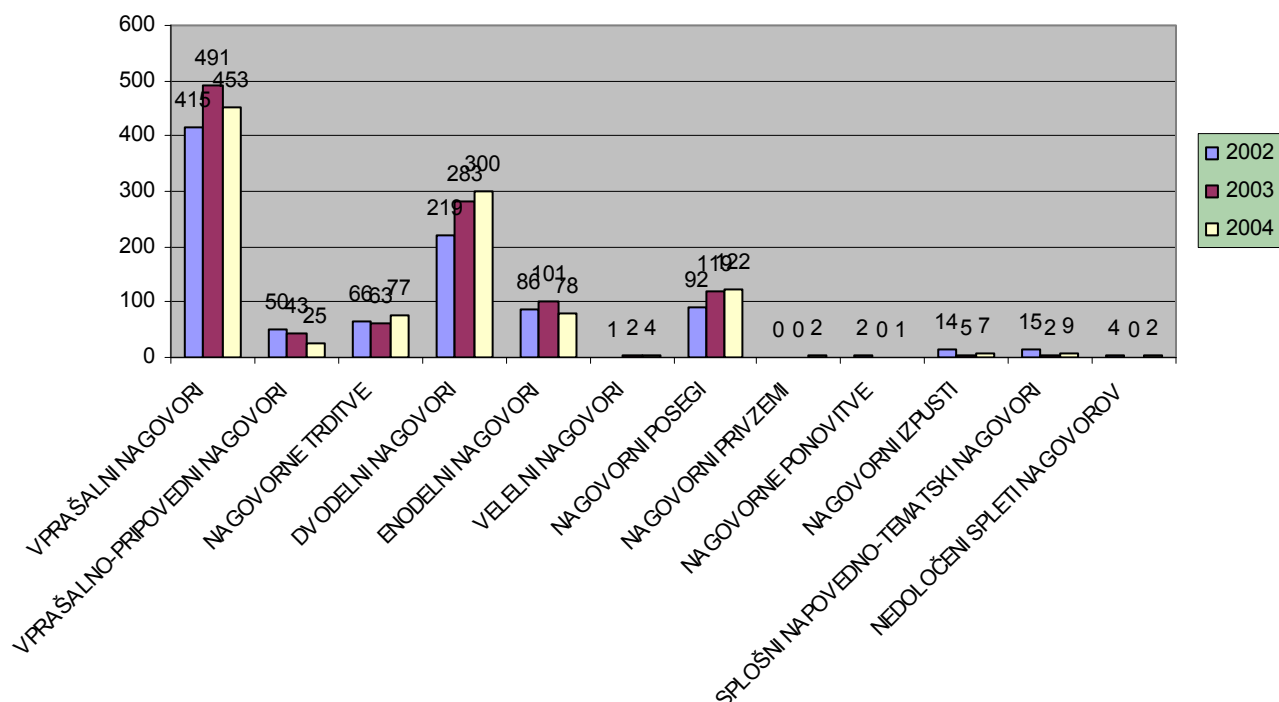
tudi izogniti neposrednim vprašanjem, pri katerih lahko dobimo zelo skope odgovore (le »da« ali »ne«). Zastavljamo le eno vprašanje na enkrat.

Dobro zastavljena vprašanja po Biagijevi (v Šuen, 1994: 59) se začenjajo z *zakaj* in *kako*. Novinar mora med intervjujem za boljše razumevanje, priporoča avtorica, natančno opredeliti pojme. Zastavlja naj »vprašanja«, za katera je intervjuvanec pristojen, hkrati pa naj se vzdrži komentiranja njegovih stališč, čeprav se z njimi ne strinja.

Koroščeva tipologija nagovorov prakso povezuje s teorijo. Za bodoče novinarje je zelo pomembna, ker pojasnjuje nasvete praktikov. Ti sicer naštevajo, kaj je slabo in kaj dobro, da morajo biti vprašanja jasna, kaj smemo in česa ne itd. Vendar pa njihovim napotkom manjkajo utemeljitve, zaradi katerih bi jim *učenci* verjeli. Ne razlagajo namreč, zakaj so nekateri nagovori ustrežnejši od drugih, sploh pa kot »nagovore« poznajo le vprašanja, ki jih niti niso opredelili, kar bi se za pojem, o katerem govorijo, pričakovalo. V nasprotju z njimi je Korošec definiral *vprašanje*, opisal njegovo razmerje do nagovora ... Najpomembnejša, vsaj tako menim, pa so njegova pojasnila, zakaj je določen nagovor ustrezen oz. boljši od drugih. Zelo dobro so razvidna iz avtorjevih opisov možnosti, kako se B odzove na posamezne nagovore. In to je tisto, kar je za novinarje pomembno – dobiti ustrezen odgovor od sogovornika.

6.3 GRAF

Graf 6.3.1: Prikaz števila posameznih nagovorov v Oni v letih 2002, 2003 in 2004

Graf prikazuje posamezne vrste nagovorov, ki se pojavljajo v reviji Ona v letih 2002, 2003 in 2004. Zaznala sem vsakoletno povečanje števila dvodelnih nagovorov in nagovornih posegov, upadlo pa je število vprašalno-pripovednih nagovorov. Kljub temu razlike v številu nagovorov znotraj posamezne vrste med obravnavanimi leti niso tako velike, da bi lahko sklepala na nadaljnje bistveno povečevanje ali zmanjševanje določene vrste. Razlog je morda smiselno iskati v tem, da sem primerjala nagovore le iz treh let, in še to zaporednih, zato ne morem nakazati smernic gibanja števila nagovorov posamezne vrste. V vseh preučevanih letih skupaj revija vsebuje največ vprašalnih nagovorov, sledijo jim dvodelni.

7. SKLEP

V svoji nalogi sem izpostavila problem dobrega intervjuvanja oz. kako naj bi novinarji spraševali, da bi dobili vsebinsko ustrezne odgovore.

Dober novinar je tisti, ki v celoti vodi intervju; se ne pusti zavesti intervjuvancu, da bi ga ta usmeril k nenačrtovani in/ali za javnost nepomembni temi, prav tako se ne pusti izzvati, da bi odgovarjal na intervjuvančeva morebitna vprašanja, če ta niso namenjena le razjasnitvi zastavljenega nagovora (ki ga intervjuvanec ni razumel), preverjanju prejetega sporočila (intervjuvanec ni prepričan, ali je prav razumel vsebino nagovora) oz. ponovitvi nagovora, ki ga vprašani ni dobro slišal. Obojesmerni dvogovor je sicer za občinstvo zanimiv, še posebej, kadar gre za polemične teme, vendar je kljub temu znak slabega intervjuja, ker novinarju zamenjava vlog zmanjšuje verodostojnost. Čeprav je slednji dejavni tvorec in usmerjevalec besedila, je njegova naloga javnosti predstaviti sogovornika in ne sebe. Izrazi se lahko prek različnih nagovorov, ki pa niso samo vprašanja, tj. vprašalne povedi z vprašanjem, temveč tudi vprašalne brez vprašanja in nevprašalne s pomenom vprašanja.

V kakšnih količinskih razmerjih so torej posamezne razčlenjevane vrste nagovorov? Če matematično povzamemo: vprašalni odločevalni in dopolnjevalni (skupaj kot klasične VP) > dvodelni > posegi > enodelni > vprašalni večdelni > nagovorne trditve > vpr.-pripovedni > izpusti = splošni > velelni > ponovitve > nagovorni privzemi. Še vedno je torej največ klasičnih vprašalnih nagovorov, veliko je tudi dvodelnih in nagovornih posegov, enodelni nagovori, vprašalni večdelni in nagovorne trditve jim sledijo, najmanj pa je privzemov. Zavračam torej tisti del svoje hipoteze, ki pravi, da je klasičnih vprašalnih nagovorov, uporabljenih v Oni od l. 2002 do 2004, manj kot enodelnih in vprašalnih večdelnih nagovorov. Trditi ne morem niti, da se je število klasičnih nagovorov iz leta v leto povečevalo ali zmanjševalo, ker je šlo za nihanja in tudi minimalna odstopanja med posameznimi leti. Vendar pa so revije vsebovale vsako leto več vprašalnih večdelnih nagovorov. S tem, glede na njihovo povečevanje, pa se je odstotek klasičnih vprašalnih nagovorov zmanjševal. Tudi rast enodelnih nagovorov je vsa tri leta nihala, zato ne morem sklepati, da jih je vsako leto več, kot sem to domnevala v uvodu.

Verjetno je zaradi možnosti novinarjeve izbire ločila pri zapisu besedila več nagovornih trditev, ki se končujejo s piko, kot vprašalno-pripovednih nagovorov, označenih z vprašajem. Onini novinarji zelo malo uporabljajo nagovorne privzeme, ponovitve in izpuste. Pomanjkanje

slednjih morda kaže na kulturne odgovarjalce, ki voditeljem intervjuja ne posegajo v besedo, lahko pa so le posledica tega, da okoliščine novinar ni prenesel v zapis besedila, in je poved preprosto zaključil s piko. Privzemi so redki, ker tematika teh intervjujev pogosto ne zahaja na preveč strokovno raven, možni so bolj individualni (mnenjski) odgovori, ki jih novinarji ne morejo dopolniti z istimi besedami, kot bi jih izrekel odgovarjajoči. Zato raje, če želijo dodati svoje mnenje, uporabljajo posege.

Intervjuji se spreminjajo, postajajo sproščeni in lahkotni, ker narašča število osebnostnih intervjujev, ki brišejo meje med zasebnim in javnim. Prav to zahteva dober odnos med novinarjem in intervjuvancem; slednji mora novinarju zaupati, če ta želi, da bo B razkril dele svojega zasebnega življenja. Zato novinarji ne morejo več samo strogo zasliševati s klasičnimi vprašalnimi povedmi. Te niso več edino spodbujevalno sredstvo. Nagovorne trditve, enodelni in dvodelni nagovori omilijo nadrejeni položaj novinarja nad B-jem, novinar z njimi nežneje pristopi k intervjuvancu in spremeni intervju v pogovor, podoben neformalnemu klepetu. Odgovarjalec zato nehote izda več podatkov o svoji zasebnosti, kot jih je prvotno nameraval. *Mehki* nagovori tako učinkujejo podobno kot *prikrito oglaševanje*.

Zaradi vse večje časovne in prostorske dostopnosti informacij novinarje tudi vse bolj zanimajo mnenja intervjuvancev, torej ne dejstva, temveč njihovi komentarji. Zato vpraševalci večkrat osvetlujejo dejstva, kar vpliva na oblike nagovorov. Ti so postali daljši in so bolj trditve (sem prištevam tudi pristope dvodelnih nagovorov, enodelne nagovore, vse posege v obliki pripovednih povedi in take izpuste; skupaj je »nevprašanj« kar 1471, tj. skoraj polovica vseh v Oni v treh pregledovanih letih) kot vprašanja.

Z opažanjem praktičnih primerov v Oni sem še ugotovila, da obstajajo različne kombinacije predstavljenih vrst nagovorov znotraj ene nagovorne replike. Tudi to bi lahko pripisala razvoju intervjujskih besedil (ne nujno na boljše).

Zdi se mi prav, da posvetim še nekaj besed Koroščevemu preučevanju intervjujskih nagovorov, saj mi je njegovo delo služilo kot osnova za opazovanja in razmišljanja v tem diplomskem delu. Strinjam se, da je bolje, če *vprašanj* ne enačimo z *nagovori*, ampak po teoriji so dobri nagovori zagotovo vprašanja. Zato mogoče niti ni tako narobe, da večina novinarskih praktikov v svojih navodilih za dober intervju piše o vprašanjih in ne nagovorih.

Res je torej, da se v novinarski praksi pojavljajo različne vrste nagovorov, vendar to še ne pomeni, da so vse dobre. Nekatere vrste nagovorov, sicer razpoznane v praksi, so manj ustrezne.

S tem mislim predvsem na predolge enodelne nagovore, ki izgubijo rdečo nit »spraševanja« ter s tem begajo odgovarjalca in naslovnike. Enako naj bi se novinarji izogibali predvsem *nepovezanim* »več vprašanjem v enem«. Treba je namreč upoštevati tudi načela jasnosti, jedrnatosti in kratkosti, predvsem pa to, da kot vpraševalci želimo dobiti odgovor na vsa zastavljena »vprašanja«.

Dodajam še opombo, da je dober intervjujski stil tisti, ki vsebuje različne vrste nagovorov. Nekateri avtorji intervjujev v Oni namreč preveč uporabljajo iste nagovore v celem dvogovornem besedilu. To učinkuje slabo na naslovnike tako grafično (v zapisu besedila) kot tudi jezikovno-stilno.

In čeprav bodo teoretiki še dolgo iskali način kakovostnega spraševanja v novinarstvu, se mi zdi, da praktike teorija preveč ne zanima. Načine spraševanja prilagajajo trenutnim okoliščinam, vodi pa jih predvsem misel, kako dobiti želeni odgovor, ne pa, ali naj bo nagovor npr. kratek vprašalni ali dolg enodelni. Za konec (Gaston de Levis v Delo, 14. 5. 2003: 28) pa kljub temu ne pozabimo de Levisovih besed: »Ali je človek pameten, spoznamo mnogo bolje iz njegovih vprašanj kakor iz odgovorov.«

8. VIRI IN LITERATURA

8.1 VIRI

1) Zgledi iz One, torkove priloge Dela (napisani so v zaporedju, kot so prvič uporabljeni v tej nalogi):

- *Ana Jud* – Huberto Široka in Bojana Jamnik; Ona, 31. 12. 2002, 11.
- *Tina Horvat, Klavdija Miko* – Živa Vadnov; Ona, 21. 9. 2004, 9–12.
- *Nika Vistoropski* – Johnny Young in Angelena Clark Young; Ona, 7. 9. 2004, 9–12.
- *Tina Horvat* – Miša Novak; Ona, 7. 10. 2003, 20–22.
- *Tina Horvat* – Naomi Campbell; Ona, 5. 9. 2000, 11–14.
- *Urša Splichal* – Naomi Campbell; Ona, 18. 9. 2001, 11–14.
- *Hermína Kovačič* – Naomi Campbell; Ona, 6. 4. 2004, 8–12.
- *Klavdija Miko* – Rebeka Dremelj; Ona, 2. 10. 2001, 20–23.
- *Klavdija Miko* – Rebeka Dremelj; Ona, 5. 10. 2004, 26, 27.
- *Sanja Muzaferija* – Vlatka Pokos; Ona, 26. 11. 2002, 12.
- *Klavdija Miko* – Petra Kerčmar; Ona, 8. 6. 2004, 21, 22.
- *Artur Štern* – Yayah Khisbiyah; Ona, 12. 9. 2000, 14, 13, 11.
- *Ksenija Bratina* – Matjaž Lunaček; Ona, 10. 12. 2002, 12.
- *Nika Vistoropski* – Angelena Clark Young; Ona, 19. 3. 2002, 12, 11, 10, 9.
- *Karolina Vrtačnik* – Anica Sečnik; Ona, 2. 11. 2004, 8–12.
- *Klavdija Miko* – Jožica Maučec Zakotnik; Ona, 27. 7. 2004, 8–12.
- *Klemen Markovčič* – Klemen Jelinčič Boeta; Ona, 18. 5. 2004, 12.
- *Klemen Markovčič* – Vinko Moederndorfer; Ona, 31. 8. 2004, 12.
- *Tina Horvat* – Tomaž Humar; Ona, 2. 4. 2002, 12, 11, 10, 9.
- *Nika Vistoropski* – dr. Polona Selič; Ona, 3. 2. 2004, 12, 11.
- *Nika Vistoropski* – Matjaž Hanžek; Ona, 10. 2. 2004, 11.
- *Katarina N. Stojanovič* – Toma Fila; Ona, 15. 1. 2002, 11.
- *Tomaž S. Natlačen* – Jože Brus; Ona, 5. 2. 2002, 9.
- *Tina Horvat* – Marko Crnkovič; Ona, 10. 6. 2003, 10, 9, 11, 12.

- *Nataša Medvešček* – Aleš Berger; Ona, 1. 6. 2004, 22.
- *Ana Jud* – mag. Božo Rustja; Ona, 15. 10. 2002, 11.
- *Ana Jud* – prof. dr. Metka V. Budihna; Ona, 21. 1. 2003, 11.
- *Klavdija Miko* – Mark Žitnik; Ona, 4. 6. 2002, 11, 12.
- *Jaka Lucu* – John Dolan; Ona, 29. 1. 2002, 52.
- *Nataša Medvešček* – mons. dr. Jože Plut; Ona, 17. 2. 2004, 31.
- *Tina Horvat* – Drago Kos; Ona, 13. 5. 2003, 12.
- *Matjaž Jeran* – Saba Douglas - Hamilton; Ona, 18. 3. 2003, 12.
- *Nataša Medvešček* – prof. dr. Pavle Kornhauser; Ona, 17. 2. 2004, 30.
- *Nika Vistoropski* – Tina Zajc; Ona, 23. 9. 2003, 10, 9.
- *Jaka Lucu* – Oto Pestner; Ona, 23. 3. 2004, 22.
- *Nika Vistoropski* – Ladeja Godina Košir; Ona, 29. 1. 2002, 9.
- *Nika Vistoropski* – Johnny Young; Ona, 22. 4. 2003, 11, 12.
- *Saša Petejan* – Agron Zajmi; Ona, 9. 9. 2003, 10 in 11.
- *Sanja Muzaferija* – Marta Marija Serdar; Ona, 17. 2. 2004, 10, 9, 12.
- *Nika Vistoropski* – Bernarda Jeklin; Ona, 14. 9. 2004, 11.
- *Borut Petrović Jesenovec* – Michael Paymar; Ona, 18. 2. 2003, 11.
- *Nika Vistoropski* – Romana Kačič; Ona, 27. 1. 2004, 12, 9.
- *Nataša Medvešček* – Vera Četralič; Ona, 10. 8. 2004, 11.
- *Borut Petrović Jesenovec* – Elizabeth Pantley; Ona, 29. 10. 2002, 12.
- *Tina Horvat* – Smiljan Mori; Ona, 3. 6. 2003, 12, 10.
- *Aleš Čakš* – Jože P. Damijan; Ona, 29. 4. 2003, 9.
- *Tina Horvat* – mag. Martin Toth; Ona, 4. 11. 2003, 11.
- *Borut Petrović Jesenovec* – Lorraine Perretta; Ona, 9. 4. 2002, 11, 9, 12.
- *Maja Grgič* – Marta Gorjup Brejc; Ona, 30. 9. 2003, 9.
- *Hermina Kovačič* – mag. Lenart Šetinc; Ona, 1. 6. 2004, 11.
- *Nataša Medvešček* – mag. David Taljat; Ona, 6. 7. 2004, 12.
- *Hermina Kovačič* – Monika van Paemel; Ona, 8. 7. 2003, 12, 10, 11.
- *Maja Megla* – prof. dr. Renata Salecl; Ona, 19. 2. 2002, 10.
- *Karina Cunder* – prof. dr. Saša Markovič; Ona, 26. 3. 2002, 11.
- *Nika Vistoropski* – dr. Ljubica Jelušič; Ona, 5. 3. 2002, 9.

- *Maja Megla* – Wayne S. Peterson; Ona, 8. 1. 2002, 12.
- *Tina Horvat* – dr. Agneta Stark; Ona, 18. 6. 2002, 11.
- *Klemen Markovčič* – Andreja in Marko Japelj; Ona, 24. 2. 2004, 12.
- *Tina Horvat* – dr. Saša Cecić Erpič; Ona, 2. 12. 2003, 12, 10.
- *Nika Vistoropski* – dr. Miran Možina; Ona, 8. 10. 2002, 11.
- *Tina Horvat* – doc. dr. Tomislav Klokočovnik; Ona, 8. 4. 2003, 11.
- *Nika Vistoropski* – Aleksander Bassin; Ona, 13. 4. 2004, 11.
- *Tina Horvat* – asist. mag. Marko Pokorn; Ona, 20. 7. 2004, 11, 12.
- *Ana Turk* – Jelka Reichman; Ona, 16. 3. 2004, 11.
- *Hermína Kovačič* – Edward Clug; Ona, 13. 7. 2004, 12, 9, 11.
- *Artur Mužič* – Ottavio Missoni; Ona, 5. 11. 2002, 11.
- *Nika Vistoropski* – Štefka Drolc in Maša Derganc; Ona, 14. 5. 2002, 11.
- *Klemen Markovčič* – Maja Cerar; Ona, 13. 1. 2004, 9.
- *Klemen Markovčič* – dr. Sibila Petlevski; Ona, 17. 12. 2002, 12.
- *Tina Horvat* – Vesna Rutar; Ona, 19. 10. 2004, 12, 10.
- *Klavdija Miko* – Marjan Žveglič; Ona, 20. 5. 2003, 12.
- *Hermína Kovačič* – Igor Samobor; Ona, 11. 6. 2002, 12.
- *Tomaž S. Natlačen* – Jože Brus; Ona, 5. 2. 2002, 11.
- *Hermína Kovačič* – prof. dr. Rachelle Alterman; Ona, 1. 10. 2002, 11.
- *Nika Vistoropski* – prof. dr. Lidija Polutnik; Ona, 6. 5. 2003, 12.
- *Vesna Pfeifer* – Aljaf Bakhtyar; Ona, 15. 6. 2004, 11, 9, 12.
- *Saša Bojc* – Manuel Aires Mateus; Ona, 29. 6. 2004, 21, 22.
- *Hermína Kovačič* – Gisela Podreka in Boris Podrecca; Ona, 12. 3. 2002, 13.
- *Maja Megla* – Vida Žabot; Ona, 12. 2. 2002, 9.
- *Nika Vistoropski* – dr. Vladimir Kos; Ona, 2. 12. 2002, 11.
- *Maja Megla* – prof. dr. Renata Salecl; Ona, 19. 2. 2002, 11.
- *Tina Horvat* – dr. William Sears; Ona, 4. 5. 2004, 10.
- *Hermína Kovačič* – Towe Ressman; Ona, 17. 8. 2004, 10, 12.
- *Tina Horvat* – Reinhold Messner; Ona, 7. 10. 2003, 11.
- *Aleš Čakš* – Slavko Gaber; Ona, 24. 8. 2004, 11.
- *Tina Horvat* – dr. Kari Smith; Ona, 14. 10. 2003, 10.

- *Hermina Kovačič* – Frederic Beigbeder; Ona, 22. 6. 2004, 11.
- *Helena Peternel Pečauer* – Jože Zupančič; Ona, 25. 5. 2004, 12.
- *Klavdija Miko* – Jožef Oseli; Ona, 29. 6. 2004, 9.
- *Nika Vistoropski* – Nataša Tič Ralijan; Ona, 23. 3. 2004, 11, 9.
- *Hermina Kovačič* – Yann Martel; Ona, 5. 10. 2004, 11.
- *Aleš Čakš* – dr. Janez Mayer; Ona, 6. 11. 2001, 14.
- *Tomaž S. Natlačen* – Branko Djurić; Ona, 22. 1. 2002, 11, 12.
- *Tina Horvat* – Joža in Renata Horvat; Ona, 26. 10. 2004, 9.
- *Alfred Vešligaj* – Severina; Ona, 28. 9. 2004, 10, 9.
- *Nika Vistoropski* – dr. Gisela Bock; Ona, 9. 11. 2004, 9, 10.
- *Borut Maraž* – Doriaan Deu; Ona, 23. 4. 2002, 9.
- *Klavdija Miko* – Janez Suhadolc; Ona, 9. 3. 2004, 12.

2) Intervju iz časnika Delo:

Tomaž S. Natlačen – Anton Rop; Delo, 14. 3. 2003, 4.

3) Intervjuji iz Delove priloge Polet:

Uredništvo Poleta – Tone Fornezzi; Polet, 22. 4. 2004, 6.

Uredništvo Poleta – Sebastjan Cimerotič; Polet, 26. 2. 2004, 6.

Uredništvo Poleta – Lojze Peterle; Polet, 11. 12. 2003, 6.

Uredništvo Poleta – Miša Molk; Polet, 18. 12. 2003, 6.

4) Intervju iz Dnevnikove priloge Dobro jutro:

Aljoša Peršak – Peter Pen; Dobro jutro, 20. 12. 2003, 32.

8.2 LITERATURA

- 1) Barnard, Malcolm (1996): Fashion as communication. Routledge, London in New York.
- 2) Boyd, Andrew (1994): Broadcast Journalism: Techniques of Radio & TV News. Focal Press, Oxford.
- 3) Ceklin, Irena in Levstik, Nina (1997): Kaj znam za maturo?: slovenski jezik pregledno in nazorno. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.

- 4) Dolgan, Milan (1996): Govorno ustvarjanje. Založba Rokus, Ljubljana.
- 5) Erjavec, Karmen (1998): Koraki do kakovostnega novinarskega prispevka. Jutro, Ljubljana.
- 6) Ferguson, Donald L. (1993): Journalism today. National Textbook Company, Lincolnwood.
- 7) Jakobson, Roman (1996): Lingvistični in drugi spisi. Inštitut za humanistične študije, Ljubljana.
- 8) Japonski pregovor (2003): Iskrica. V: *Delo*, 10. 6.: 28.
- 9) **Korošec, Tomo (1998): Stilistika slovenskega poročevalstva. ČZD Kmečki glas, Ljubljana.**
- 10) Košir, Manca (1987): Mladi novinar. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- 11) Košir, Manca (1988): Nastavki za teorijo novinarskih vrst. DZS, Ljubljana.
- 12) Košir, Manca (1991): »Intervju v sodobnem slovenskem tisku: tipi novinarskega diskurza kot interpretanti družbenega okolja«. Teorija in praksa, 28, 5/6, str. 627–632.
- 13) Košir, Manca in Čepič, Mitja (2004): »Kdo govori v intervjujih slovenskega tiska«. V: Kalin Golob, Monika in Poler Kovačič, Melita (ur.): Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri. FDV, Ljubljana, str. 33–52.
- 14) de Levis, Gaston (2003): Iskrica. V: *Delo*, 14. 5.: 28.
- 15) Milek, Vesna (2003): Prevajalci. *Polet*, 26. 6.: 62.
- 16) Perovič, Tomaž in Šipek, Špela (1998): TV novice. ŠOU, Ljubljana.
- 17) Snoj, Marko (1997): Slovenski etimološki slovar. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- 18) (1970–91) SSKJ, I–V. SAZU. DZS, Ljubljana.
- 19) Šuen, Matjaž (1994): Preiskovalno novinarstvo. FDV, Ljubljana.
- 20) Toporišič, Jože (1984): Slovenska slovnica. Založba obzorja, Maribor.
- 21) Toporišič, Jože (1992): Enciklopedija slovenskega jezika. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- 22) Toporišič, Jože (1994): Slovenski jezik in sporočanje 1. Založba Obzorja, Maribor.
- 23) Trstenjak, dr. Anton (1971): Oris sodobne psihologije 2: uporabna psihologija. Založba Obzorja, Maribor.
- 24) Uredništvo Vikenda (2004): Zavetnik letaliških čakalnic. *Vikend*, 19. 3.: 8.
- 25) Ustava RS, <http://www.dz-rs.si>. (1991)
- 26) Volk, Linda (2004): Klepet ob avtomatu za vodo kaže na razmere v podjetju. *Delo*, 13. 4.: 11.
- 27) Vreg, France (1990): Demokratično komuniciranje. Založba Obzorja, Maribor.

- 28) Zakon o dostopu do informacij javnega značaja, <http://www.2gov.si>. (2003)
- 29) Zakon o medijih, <http://www2.gov.si>. (2001)

9. PRILOGA

[TABELA.xls](#)